

Agnieszka Chrzanowska-Pietrzak

ORCID: 0009-0004-0176-515X
(Instytut Pamięci Narodowej w Warszawie)

WIERNI RZĄDOWI RP NA UCHODŹSTWIE. WYROK W SPRAWIE EKSPozyTURY WYWIADOWCZEJ 2. KORPUSU POLSKIEGO KRYPT. „LICEUM”

Wyrok Wojskowego Sądu Rejonowego w Warszawie w sprawie 14 członków ekspozytury wywiadowczej krypt. „Liceum” z kpt. Barbarą Sadowską na czele zapadł 18 lipca 1947 r. Był zwieńczeniem jednego z najgłośniejszych procesów pokazowych okresu stalinowskiego w Polsce. Należy go uznać za wyjątkowy pod względem dziejów i znaczenia sieci w poakowskiej konspiracji, przeprowadzonego śledztwa, ujawnienia dokonanego w więzieniu, przygotowań do procesu i samego jego przebiegu. Wyrok składa się z dwóch części: pierwszej, w której działalność niepodległościowa na rzecz Rządu RP na Uchodźstwie została sprowadzona do działalności szpiegowskiej i przypisana do konkretnych paragrafów, oraz drugiej – uzasadnienia, ukazującego historię sieci „Liceum” i każdego z oskarżonych, z właściwą dla tego okresu nowomową nasyconą sloganami, propagandowymi hasłami i figurami retorycznymi.

„Liceum” było ekspozyturą wywiadowczą podległą 2. Korpusowi Polskiemu we Włoszech¹. Geneza sieci sięga struktur Referatu Wschód Wydziału Wywiadu Ofensywnego Oddziału II Komendy Głównej Związku Walki Zbrojnej – Armii Krajowej, który od połowy 1941 r. działał pod krypt. „WW-72”. Po reorganizacji w lutym 1944 r. sieć

¹ Zob. szerzej: M. Bechta, A. Chrzanowska, *Działalność ekspozytur wywiadu wschodniego AK, DSZ i II Korpusu Polskiego – krypt. „Pralnia II”, „Port”, „Liceum” – w latach 1944–1946* [w:] *W sieci. Powojenne polskie siatki wywiadowcze (AK-NIE-DSZ-WiN, PSZ) w latach 1944–1955*, red. M. Bechta, Warszawa 2016, s. 11–94; *Kpt. Barbara Sadowska – żołnierz niezłomny*, <https://dzieje.pl/wiadomosci/kpt-barbara-sadowska-zolnierz-niezlomny> (dostęp 25 I 2023 r.); *Kpt. Henryk Żuk – najmłodszy oskarżony w procesie I Zarządu WiN*, <https://dzieje.pl/kpt-henryk-zuk-najmlodszy-oskarzony-w-procesie-i-zarzadu-wiN> (dostęp 25 I 2023 r.).

przyjęła krypt. „Pralnia”. W lipcu 1944 r., w obliczu szybko przesuwanego się frontu niemiecko-sowieckiego, na rozkaz szefa „Pralni” kpt. Franciszka Miszczaka w jej strukturze utworzono grupę nazwaną „Ekipą Wschód”. Składała się ona z sześciu osób z kpt. Henrykiem Żukiem „Onufrym”, „Barańskim”, „Andrzejem”, „Jasińskim” na czele i Michałem Sadowskim „Cywińskim” jako zastępcą. Ponadto w jej skład wchodził: por. Barbara Sadowska „Czarecka”, ppor. Tadeusz Kobyliński „Hiena”, „Banaszkiwicz”, Jan Kosowicz „Ciborski” oraz Piotr Paluszkiwicz „Ćwikliński”. Ich zadaniem było przejście za linię frontu i nawiązanie oraz utrzymanie kontaktu z zabużańskimi komórkami wywiadowczymi. Było to niezwykle trudne ze względu na trwające walki w kotle brzeskim i silne obsadzenie Bugu przez oddziały niemieckie, a następnie przez warunki panujące na tyłach wojsk sowieckich, gdzie obowiązywała mobilizacja do armii. Do poszczególnych placówek, takich jak Wilno, Brześć i Mińsk Litewski, wysłano Kobylińskiego, Sadowskiego i Kosowicza. Dla dwóch pierwszych misja zakończyła się aresztowaniem przez NKWD. Sadowski został zesłany do Archangielska, natomiast wypuszczony po kilku dniach Kobyliński na rozkaz Żuka wyruszył do Siedlec z zadaniem powołania komórki wywiadowczej. Z kolei Kosowicz dotarł do Wilna, Mińska Litewskiego i Białegostoku, a następnie udał się do Lublina, gdzie zorganizował nową komórkę².

W obliczu sytuacji, jaka zaistniała po zatrzymaniu się frontu na Wiśle, w związku z wybuchem powstania warszawskiego oraz z powodu urwania się kontaktu z Komendą Główną, Żuk postanowił na bazie funkcjonującej „Ekipy Wschód” kontynuować działalność w warunkach okupacji sowieckiej. Zmienił jej kryptonim na „Pralnia II”, a na swojego zastępcę wyznaczył Barbarę Sadowską. Sieć działała w oparciu o placówki w Wilnie, Brześciu, Mińsku Litewskim i Białymstoku, a dodatkowo w jej skład weszły nowo zorganizowane komórki w Siedlcach i Lublinie³. Po zlikwidowaniu ekspozytury w Brześciu we wrześniu tego roku Żuk z Sadowską przenieśli się kolejno do Świdra pod Warszawą, Siedlec i Lublina. W Siedlcach zostało zorganizowane Biuro Studiów pod kierownictwem Tadeusza Kwieka „Łebkowskiego”⁴.

Po przemieszczeniu się frontu w styczniu 1945 r. Żuk i Sadowska wrócili do zniszczonej Warszawy i zamieszkali w domu rodzinnym Barbary Sadowskiej w Klarysewie. Na przełomie marca i kwietnia na terenie Częstochowy, gdzie znajdował się sztab KG AK, nawiązali kontakt z ppłk. Tadeuszem Jachimkiem „Ninką” – szefem wywiadu AK. Żuk zdał mu relację z działalności „Pralni II” i przekazał zebrane meldunki. W maju od „Ninki” otrzymał rozkaz kontynuowania pracy pod komendą płk. Jana Rzepeckiego „Ozoga” w ramach Delegatury Sił Zbrojnych na Kraj (jako jednej z czterech jej ekspozytur). Bez wątplenia pojawienie się Żuka zdynamizowało pracę wywiadowczą DSZ, ponieważ „Pralnia II” w chwili włączenia jej w struktury Delegatury już funkcjonowała i od razu mogła zacząć przekazywać zebrany przez siebie materiał. Była też największą ekspozyturą, liczącą nawet 70 osób⁵.

² M. Bechta, A. Chrzanowska, *Działalność ekspozytur wywiadu wschodniego...*, s. 11–13; H. Żuk, *Na szachownicy życia. Wspomnienia kapitana Armii Krajowej „Onufrego”*, Warszawa 1999, s. 129–157.

³ Meldunki ekspozytur „Piekarnia”, „Cegielnia”, „Gorzelnia”, „Starostwo”, „Masarnia”, „Prom” zob. *Pralnia „Onufrego”*, Warszawa 2022, s. 80–128.

⁴ M. Bechta, A. Chrzanowska, *Działalność ekspozytur wywiadu wschodniego...*, s. 13; *Kpt. Henryk Żuk – najmłodszy oskarżony...*

⁵ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie (dalej AIPN), 944/112, Protokół przesłuchania Tadeusza Jachimka, 6 III 1946 r., k. 120; *ibidem*, Protokół przesłuchania Tadeusza Jachimka, 19 IV 1946 r., k. 144–145; AIPN, 944/113, Protokół przesłuchania Henryka Żuka, 19 IV 1946 r., k. 9–12.

Sieć swoim zasięgiem objęła teren na wschód od Wisły. Miała placówki w Warszawie, Lublinie, Siedlcach, Białymstoku, ale też w Wilnie i Mińsku Litewskim. Pracował również informator w Katowicach oraz informatorzy w powiecie łukowskim. W samej stolicy zlokalizowane były komórki: samochodowa, kontrwywiadowcza i legalizacyjna, dwie informacyjne oraz Biuro Studiów⁶. W czerwcu na polecenie „Ninki” została zorganizowana komórka wywiadu wojskowego krypt. „Przystań” w ramach prowadzonej akcji „Ż”. Na jej czele stanął przedwojenny oficer kpt. Mieczysław Sokołowski „Wiślicki”⁷.

Zmiany organizacyjne nastąpiły na przełomie lipca i sierpnia 1945 r., gdy zapadła decyzja o likwidacji DSZ, oraz we wrześniu, kiedy do życia powołano Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”. „Pralnię II” rozwiązano 1 sierpnia, z wyjątkiem komórki samochodowej „Cerowni” i „Przystani”, które zostały oddane do bezpośredniej dyspozycji płk. Rzepeckiego. Piątego sierpnia z zajmowanego stanowiska zwolniono też Żuka i wysłano go na bezterminowy urlop. Nie podzielał on poglądów płk. Rzepeckiego na temat koncepcji prowadzenia działalności konspiracyjnej i ograniczenia wywiadu ofensywnego. W związku z tym razem z Sadowską postanowili nawiązać bezpośredni kontakt z ośrodkiem dowódczym na emigracji. Wykorzystując punkty kontaktowe Narodowych Sił Zbrojnych, przedostali się tzw. drogą „Konrada” (od pseudonimu kuriera NSZ por. Jerzego Kozarzewskiego) przez Regensburg do Sztabu 2. Korpusu Polskiego we Włoszech. Tam, w wyniku rozmów prowadzonych z płk. Stanisławem Kijakiem i płk. Wincentym Bąkiewiczem oraz bezpośrednich z gen. Władysławem Andersem, zapadła decyzja o powrocie do kraju i kontynuowaniu pracy. Na ten cel otrzymali niezbędne fundusze i aparat radiowy oraz zostali fachowo przeszkoleni. Droga powrotna wiodła tą samą trasą, z postojem w okolicy Regensburga, gdzie zostawili radiostację, którą następnie do kraju miał przewieźć kurier NSZ. Granicę polską przekroczyli w połowie października⁸.

Zaraz po powrocie przystąpiono do wznowienia działalności sieci, której nadano krypt. „Port”. Jednak już 9 listopada Żuk został aresztowany na punkcie kontaktowym NSZ, przez który wcześniej – zgodnie z ustaleniami z Włoch – przekazał dotychczasowy materiał „Pralni II” oraz nowo zebrany, sygnowany już krypt. „Port”, a także odebrał radiostację. Początkowo nierozpoznany, miał zostać dołączony do procesu Jerzego Kozarzewskiego, aresztowanego 31 października 1945 r. Ten w śledztwie zeznał, że Żuk był w Regensburgu z kobietą i stamtąd oboje zostali skierowani do Włoch. Żuk niezmiennie wszystkiemu zaprzeczał⁹.

⁶ AIPN, 944/113, Protokół przesłuchania Henryka Żuka, 19 IV 1946 r., k. 9–12; *ibidem*, Protokół przesłuchania Henryka Żuka, 29 IV 1946 r., k. 13–20; *Meldunki ekspozytury „Pralnia II”* [w:] *Pralnia „Onufrego”*..., s. 130–180.

⁷ AIPN, 932/6, Protokół przesłuchania Mieczysława Sokołowskiego, 15 III 1946 r., k. 26–30; *ibidem*, Protokół przesłuchania Henryka Żuka, 24 III 1946 r., k. 184–185; AIPN, 2386/15259, Wyciąg z zeznań Henryka Żuka, 11, 12, 19, 23 III 1945 r., k. 100–101; A. Chrzanowska-Pietrzak, *Mieczysław Sokołowski (1908–1946)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018, s. 494–498.

⁸ M. Bechta, A. Chrzanowska, *Działalność ekspozytur wywiadu wschodniego*..., s. 18–20; R. Buczek, *Rozgrywka o dolary*, Kielce 1991, s. 129–131.

⁹ AIPN, 944/112, Protokół konfrontacji Henryka Żuka z Jerzym Kozarzewskim, 8 I 1946 r., k. 43–44; AIPN, 944/190, Protokół przesłuchania Jerzego Kozarzewskiego, 7 III 1946 r., k. 118–119; *Kpt. Henryk Żuk – najmłodszy oskarżony*...

Po aresztowaniu „Onufrego” kpt. Barbara Sadowska podjęła decyzję o kontynuowaniu pracy w zastępstwie szefa. Miała wówczas zaledwie 24 lata. Natychmiast przemieściła centralę sieci do Łodzi i wznowiła jej działalność w oparciu o kilku najbliższych współpracowników. Zmieniła także kryptonim na „Liceum”, a swój pseudonim na „Robert”. W Łodzi została też zlokalizowana komórka kurierska „Technikum” z szefem Stanisławem Alenowiczem „Zakrzewskim”. W Warszawie w ramach „Liceum” działała komórka „Szkoła” pod kierownictwem Bolesława Zieleniewskiego „Rokickiego” oraz komórka kontrwywiadowcza i samochodowa „Cyrk” ze Stanisławem Karolkiewiczem „Rylskim” na czele. W Aninie umiejscowiono Biuro Studiów z Tadeuszem Kwiekim „Nowakiem” i Marią Kwiek „Sosnowską”. W Gdańsku pracowała komórka „Stocznia”, którą kierował Mirosław Urtate „Lasocki” – oficer Okręgu Wileńskiego AK. W lutym 1946 r. zastąpił go Julian Łozicki „Morski”, a jego zastępczynią została Jadwiga Sternin-Matusewicz „Jaga”. Wciąż działała komórka w Wilnie krypt. „Cegielnia”–„Auśra”, którą kierowali Stanisław Świątłowicz „Pazur” i Tadeusz Sikora „Wichura”. Zdobywano również informacje z Mińska Litewskiego, podległego „Cegielni”¹⁰.

Przez cały okres swojej działalności Sadowska nie miała kontaktu radiowego ze zwierzchnikami we Włoszech, ponieważ nie zdołano uruchomić aparatu radiowego. W listopadzie 1945 r. na Zachód wyjechał ppor. Kobyliński, który zameldował w 2. Korpusie o aresztowaniu Żuka i kontynuacji pracy. Sadowska jednak nie otrzymała informacji zwrotnej i meldunku nadanego dla niej przez radiostację. W grudniu do Sztabu 2. Korpusu został wysłany z meldunkami Mieczysław Błaszkiwicz „Korab”. Jego misja zakończyła się sukcesem. W lutym 1946 r. powrócił on do Łodzi, przywożąc niezbędne fundusze oraz instrukcje do dalszej działalności. „Robertowi” udało się utrzymać pracę „Liceum” przez cztery miesiące¹¹, do czego przyczyniła się także postawa aresztowanego Żuka. W śledztwie nie zeznał on bowiem niczego, co mogłoby doprowadzić funkcjonariuszy UB do Sadowskiej, mimo że cały czas trwały poszukiwania kobiety, z którą był we Włoszech, a której zdjęcie posiadał przy sobie w chwili zatrzymania. Sytuacja samego Żuka, jak i Sadowskiej pogorszyła się po aresztowaniu kilku członków komórki „Cyrk”. Dwudziestego ósmego lutego zatrzymani zostali m.in. Stanisław Oleksiak, Czesław Atminis (kierowca Sadowskiej) oraz Stanisław Karolkiewicz. Atminis w czasie przesłuchania podał adresy, na które jeździł, oraz rysopisy osób, które woził swoim samochodem. Z kolei w domu Karolkiewicza UB zarekwirował dokumenty sygnowane kryptonimem ekspozytury oraz materiały kontrwywiadowcze z Departamentu Więziennictwa i Obozów MBP oraz wywiadu wojskowego, które doprowadziły do aresztowania kolejnych ludzi z „Cyrku”: Haliny Zwinogrodzkiej, Henryka Dziegielewskiego i Józefy Majewskiej. Dziewiątego marca został aresztowany Mieczysław Sokołowski. Następne zeznania – zwłaszcza informacje członków komórki samochodowej o próbie odbicia

¹⁰ AIPN, 944/197, Protokół przesłuchania Barbary Sadowskiej, 16 IV 1946 r., k. 24–26; *ibidem*, Protokół przesłuchania Barbary Sadowskiej, 6 V 1946 r., k. 27–33; M. Bechta, A. Chrzanowska, *Działalność ekspozytur wywiadu wschodniego...*, s. 43–44; *Instrukcje wywiadowcze i sprawy organizacyjne* [w:] *Dziewczyna z „Liceum”*, Warszawa 2021, s. 269–289; *Kpt. Barbara Sadowska...* Zob. też L.B. Paszkiewicz, *Wierni Testamentowi Polski Walczącej. Represje komunistyczne wobec członków ekspozytury wywiadowczej WiN (kryptonim „Liceum”)*, „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne” 2017, nr 2, s. 77–80. Tu błędnie napisano o częściowym podporządkowaniu „Liceum” Zrzeszeniu WiN.

¹¹ M. Bechta, A. Chrzanowska, *Działalność ekspozytur wywiadu wschodniego...*, s. 21–29; R. Buczek, *Rozgrywka...*, s. 134–135.

Por. Barbara Sadowska. Zdjęcie sporządzone w Sztabie 2. Korpusu Polskiego, 1945 r.? AIPN, 0259/73, t. 4

z aresztu swojego szefa – rzuciły śledczym nowe światło na postać Żuka. „Onufry” został dodatkowo obciążony zeznaniami aresztowanego w marcu ppłk. Jachimka, który na rozkaz płk. Rzepeckiego ujawnił podległe sobie struktury. Podczas przeprowadzonej konfrontacji Jachimek rozpoznał Żuka jako szefa „Ekipy Wschód” i „Pralni II”¹².

Sadowska natychmiast zmieniła miejsce zamieszkania w Łodzi, a także o zaistniałej sytuacji poinformowała pracowników, którzy mogli być zagrożeni. Sama została aresztowana 13 marca 1946 r. w Warszawie w przygotowanej przez funkcjonariuszy MBP zasadzce, gdy próbowała się dowiedzieć, czy paczka przekazana dla Żuka do więzienia do niego dotarła. Poddano ją intensywnemu śledztwu polegającemu na trwających – z krótkimi przerwami – dzień i noc przesłuchaniach. W zeznaniach swoją rolę w sieci „Liceum” ograniczyła do funkcji kurierki, a następnie zastępcy „Roberta”, wskazując, że był nim kpt. Franciszek Miszczak, przebywający już w tym czasie na Zachodzie¹³. Śledczy mieli jednak szczegółowe informacje uzyskane od części pozostałych aresztowanych. Członkowie komórki samochodowej mówili o wykonywanych napadach rabunkowych, m.in. na Urząd Ziemski w Wołowie, skąd zabrano spirytus, czy o zabójstwie sowieckiego żołnierza. Bezpieka dysponowała również zeznaniami członków kontrwywiadu i wywiadu wojskowego, skonfiskowanymi meldunkami wywiadowczymi oraz wyniesionymi z MBP tajnymi dokumentami. Prawdopodobnie wszystkie te zeznania i materiały przedstawiono Sadowskiej z informacją o grożącej jej podwładnym karze śmierci lub wieloletniego więzienia. Mając tę wiedzę oraz chcąc zapobiec poszukiwaniom „Roberta”, co wiązałoby się z dalszym brutalnym wymuszaniem zeznań od już aresztowanych osób, 18 marca wystosowała do władz MBP pismo, w którym przyznała, że to ona pod ps. „Robert” kierowała pracami sieci¹⁴. W raporcie spisany po latach stwierdziła: „Nieprzyznawanie się do tego, że kierowałam ekspozyturą »Liceum«, prowadziło do intensywnych poszukiwań »Roberta« i rozpracowania naszej grupy oraz do bardziej jeszcze brutalnych metod w badaniach aresztowanych ludzi »Liceum«”¹⁵. Z kolei w opracowaniu MSW z 1963 r. czytamy: „Początkowo Sadowska składała mylne zeznania i usiłowała przeczyć, jakoby była kierowniczką »Liceum«, w obliczu jednak niezbitych faktów przedstawionych jej przez oficerów śledczych MBP wycofała

¹² AIPN, 944/198, Protokół przesłuchania Stanisława Karolkiewicza, 8 III 1946 r., k. 168–172; *ibidem*, Protokół przesłuchania Stanisława Karolkiewicza, 11 III 1946 r., k. 173–175; *ibidem*, Protokół przesłuchania Czesława Atminisa, 28 II 1946 r., k. 218–219; *ibidem*, Protokół przesłuchania Czesława Atminisa, 5 III 1946 r., k. 220–225; *Protokół konfrontacji Henryka Żuka z Tadeuszem Jachimkiem, b.d.* [w:] *Pralnia „Onufrego”...*, s. 225–226.

¹³ AIPN, 944/197, Raport ppor. Karasińskiego, 13 III 1946 r., k. 3; *ibidem*, Protokół przesłuchania Barbary Sadowskiej, 13 III 1946 r., k. 7–10; *ibidem*, Protokół przesłuchania Barbary Sadowskiej, 14 III 1946 r., k. 11–17; AIPN, 0259/73, t. 1, Protokół przesłuchania Barbary Sadowskiej, 13 III 1946 r., k. 20–23; *ibidem*, Protokół przesłuchania Barbary Sadowskiej, 18 III 1946 r., k. 24–25.

¹⁴ AIPN, 1021/139, Protokół przesłuchania Stanisława Oleksiaka, 3 III 1946 r., k. 13–17; AIPN, 944/198, Protokół rewizji domowej, 2 III 1946 r., k. 140; *ibidem*, Protokół przesłuchania Stanisława Karolkiewicza, 3 III 1946 r., k. 151–153; AIPN, 932/6, Protokół przesłuchania Mieczysława Sokołowskiego, 11 III 1946 r., k. 23–25; AIPN, 944/485, Protokół przesłuchania Haliny Zwinogrodzkiej, 8 III 1946 r., k. 16–23; AIPN, 0259/73, t. 4, Pismo Barbary Sadowskiej do władz Urzędu Bezpieczeństwa prowadzących sprawę „Pralni” i „Liceum”, 18 III 1946 r., k. 11. Fotokopie dokumentów dotyczących Barbary Sadowskiej zob. *Dziewczyna z „Liceum” w rękach bezpieki*, Warszawa 2023, s. 144–266.

¹⁵ *Raport Barbary Sadowskiej* [w:] H. Waszczuk-Bazylewska, *Od WW-72 do „Liceum”*, „Niepodległość i Pamięć” 1997, nr 1, s. 169. Zob. też *Raport Barbary Sadowskiej* [w:] *Dziewczyna z „Liceum”...*, s. 32–37.

się z tego stanowiska”¹⁶. W piśmie z 18 marca 1946 r. podała m.in.: „Praca moja szła tylko w kierunku wywiadowczym, jakiegokolwiek napady lub wyroki były zabronione. Akcje przeprowadzone przez niektórych moich pracowników były wyczynami indywidualnymi, za które nie mogę ani nie chcę brać odpowiedzialności – nie będąc o nich poinformowana i nie mając odpowiedniego aparatu kontrolnego dla przeciwdziałania im. [...] Wobec powyższego, zdając sobie sprawę, że wszelkie dalsze moje zeznania prowadzić mogą do wydawania ludzi – odmawiam jakichkolwiek zeznań, z wyjątkiem tych, które dotyczą pracowników aresztowanych lub osób zatrzymanych w sprawie »Liceum«, ponieważ przez wstrzymanie się od zeznań mogłabym w wielu wypadkach zaszkodzić. Jednocześnie – będąc poinformowana, że działalność moja zgodnie z odpowiednimi paragrafami ustawy sądownictwa podlega karze śmierci lub więzienia do lat 15 – **proszę władze UB o wydanie na mnie wyroku śmierci oraz o** [wyróżnienie – A.Ch.P.]: 1. Ułaskawienie, ewent[ualnie] jak najłagodniejszy wyrok dla moich współpracowników, którzy są już lub będą aresztowani (m.in. »Jasiński«), ponieważ wszyscy w dużej mierze podjęli działalność podziemną na skutek moich namów, moralnej presji i na wolności stanowić mogą obecnie element ludzki b[ardzo] pożyteczny w twórczej pracy państwowej, 2. Odczytanie tego oświadczenia, w brzmieniu dosłownym i całkowitym, płk. Rzepeckiemu, »Jasińskiemu« i wszystkim moim aresztowanym pracownikom, po zakończeniu ich śledztwa (zrozumiałe jest, że nie zechcą panowie sugerować ich moją postawą w czasie składania przez nich zeznań)”¹⁷. Prawdziwość podanych przez siebie informacji Sadowska gwarantowała honorem oficera AK. W raporcie przygotowanym po latach zapisała również: „Napisałam, że proszę o wydanie na mnie wyroku śmierci (co było nieco dziecinne, ale miałam wówczas 24 lata), ale o oszczędzenie pracowników »Liceum«”¹⁸.

Następnego dnia została przeniesiona do celi Emilii Malessy „Marcysi”, która poinformowała ją o aresztowaniu płk. Rzepeckiego, jego decyzji o likwidacji WiN i ujawnieniu podkomendnych. Po kilku dniach mjr Józef Różański, kierownik Wydziału IV Samodzielnego (śledczego) MBP, zaproponował Sadowskiej zdekonspirowanie sieci, zapewniając, że wszyscy zostaną zwolnieni. W odpowiedzi postawiła ona szereg warunków do spełnienia, jak rozmowa z Henrykiem Żukiem, gwarancje na piśmie dotyczące zwolnienia jej ludzi, zapewnienie, że nikt z kontrwywiadu nie będzie stracony, możliwość przeprowadzenia rozmów z aresztowanymi oraz osądzenie jej bez uwzględnienia aktu łaski. Sadowska uzyskała widzenie z Żukiem. Oboje otrzymali gwarancję od władz bezpieczeństwa, że ujawnieni pracownicy „Pralni II” i „Liceum” zostaną najpóźniej po procesie zwolnieni oraz że nikt z nich nie otrzyma kary śmierci. Po tych zapewnieniach Sadowska ujawniła strukturę i obsadę personalną „Liceum”, natomiast Żuk strukturę i obsadę personalną „Pralni II”¹⁹. Tak po latach wyjaśniał tę

¹⁶ AIPN, 01334/353, *Działalność wywiadowcza nielegalnego podziemia poakowskiego w latach 1944–1947*, oprac. Z. Wiński, Warszawa 1963, k. 24–25.

¹⁷ AIPN, 0259/73, t. 4, Pismo Barbary Sadowskiej do władz Urzędu Bezpieczeństwa prowadzących sprawę „Pralni” i „Liceum”, 18 III 1946 r., k. 11.

¹⁸ *Raport Barbary Sadowskiej* [w:] H. Waszczuk-Bazylewska, *Od WW-72...*, s. 170.

¹⁹ AIPN, 944/197, Protokół przesłuchania Barbary Sadowskiej, 16 IV 1946 r., k. 24–26; AIPN, 944/113, Protokół przesłuchania Henryka Żuka, 19 IV 1946 r., k. 9–12; *ibidem*, Protokół przesłuchania Henryka Żuka, 29 IV 1946 r., k. 13–20; *Raport Barbary Sadowskiej* [w:] H. Waszczuk-Bazylewska, *Od WW-72...*, s. 169–170; *Kpt. Barbara Sadowska...*

decyzję „Onufry”: „Zasadniczym jednak powodem – co chcę mocno podkreślić – była pewność, że lada dzień wszyscy jej pracownicy zostaną jednak schwytani, a dalej będzie jak w ZSRR, gdzie dla »szpiegów« była tylko kara śmierci. Stąd ujawnienie jawiło się jej jako jedyny możliwy ratunek przed grożącymi w najbliższej przyszłości nieuchronnymi aresztowaniami pozostałych członków »Liceum«”²⁰. Z kolei Sadowska zapisała: „Musiałam zgodzić się na te warunki, rozumiejąc, że tylko w ten sposób uratuję ludzi od śmierci i tortur, ludzi wartościowych, a pracujących dla sprawy, która wydawała się coraz bardziej wątpliwa”²¹.

Sadowska sporządziła na piśmie plan ujawnienia sieci. Pierwszego dnia sprowadzony do MBP miał zostać „Rokicki”, który ujawniłby swoich podwładnych, a w następnych dniach kolejni członkowie „Liceum”. Plan zakładał, że po złożeniu zeznań i podaniu miejsca przechowywania archiwum wszyscy mieli zostać zwolnieni. Sadowska razem z „Jasińskim” żądała udzielenia zgody na rozmowy ze wszystkimi zatrzymanymi w celu poinformowania ich o ustaleniach dotyczących prowadzonej dekonspiracji sieci²².

Warunki umowy zawartej przez Sadowską z Różańskim od razu zostały przez niego złamane. „Roberta” odsunięto od toczącego się śledztwa, pracowników „Pralni II” i „Liceum” objęto obserwacją oraz zaczęły się pierwsze zatrzymania²³. Działania pionu śledczego zostały skoordynowane z pracami Departamentu III MBP, pionu walki z podziemiem niepodległościowym. Major Różański 4 maja raportował do płk. Romana Romkowskiego, pomocnika ministra BP: „Cichemu zdjęciu podlega przede wszystkim »Rokicki«, którego należy utrzymać w przekonaniu ujawnienia i sprowadzić do MBP na rozmowę z »Jasińskim« lub »Barbarą«, żeby ustalić kontakty na Łódź. Jednocześnie zdjąć pozostałych członków w tajemnicy przed »Jasińskim« i »Barbarą« i rozpracować ich samodzielnie”²⁴. Sadowska domagała się od organów bezpieczeństwa dotrzymania przyjętych przez nie zobowiązań i umożliwienie jej uczestniczenia w procesie dekonspiracji sieci. Chciała mieć gwarancję, że jej współpracownicy będą informowani o warunkach ujawnienia. Władze się na to częściowo zgodziły – była przy zatrzymaniu Tadeusza i Marii Kwieków, udzielono jej widzenia z Haliną Waszczuk, która po rozmowie ze swoim zwierzchnikiem ujawniła śledczym miejsce przechowywania archiwum „Liceum”. Pozwolono jej również na widzenie z sześcioma innymi osobami – wszystkie zostały przez nią poinformowane o umowie dotyczącej ujawnienia sieci²⁵. Dzięki temu mogły być nią objęte, co miało ogromne znaczenie dla ich losów w śledztwie.

Sadowska wielokrotnie walczyła o to, aby wszyscy jej podwładni – zarówno ci zatrzymani przed ujawnieniem, jak i po nim – mogli podlegać pod jego założenia. Tak się jednak nie stało. Diametralnie różniła się sprawa aresztowanych wcześniej za działalność wywiadowczą w wojsku kpt. Mieczysława Sokołowskiego i kpt. Józefa Czerniawskiego z komórki „Przystań” oraz prowadzenie kontrwywiadu w MBP Haliny Zwinogrodzkiej

²⁰ H. Żuk, *Na szachownicy życia...*, s. 206.

²¹ *Raport Barbary Sadowskiej* [w:] H. Waszczuk-Bazylewska, *Od WW-72...*, s. 170.

²² AIPN, 0259/73, t. 1, Plan ujawnienia sieci „Liceum” sporządzony przez Barbarę Sadowską, b.d., k. 145.

²³ *Ibidem*, Pismo Barbary Sadowskiej do Józefa Różańskiego, 19 V 1946 r., k. 99.

²⁴ *Ibidem*, t. 7, Pismo Józefa Różańskiego do Romana Romkowskiego, 4 V 1946 r., k. 47.

²⁵ *Ibidem*, t. 1, Pismo Barbary Sadowskiej do Józefa Różańskiego, 6 V 1946 r., k. 99; *Raport Barbary Sadowskiej* [w:] H. Waszczuk-Bazylewska, *Od WW-72...*, s. 172; L.B. Paszkiewicz, *Pamięć w nas trwa. Losy niezłomnej rodziny Waszczuków*, Legnica 2019, s. 201–203.

i Henryka Dzięgielewskiego z komórki „Cyrk”. Po ciężkim śledztwie skazano ich na karę śmierci. Sokołowski i Czerniawski zostali straceni 30 listopada 1946 r. Zwinogrodzkiej i Dzięgielewskiemu wyrok zamieniono na dożywotnie więzienie²⁶. W celi aresztu mokotowskiego Sadowska w sierpniu 1946 r. podjęła pierwszą głodówkę w obronie swych współpracowników, uzyskując tym zwolnienie szefa Biura Studiów – Tadeusza Kwieka i jego siostry Marii. Śledztwo wobec członków sieci „Liceum” zakończono natomiast 20 września 1946 r.²⁷

Od tego momentu rozpoczęły się wielomiesięczne przygotowania do procesu pokazowego²⁸. Dzięki temu, że Sadowska skrupulatnie prowadziła korespondencję z Różańskim, która zachowała się w aktach sprawy, jej pertraktacje z MBP można w dużym stopniu odtworzyć²⁹. W piśmie do Różańskiego z 19 października 1946 r. uwypukliła, z jakich powodów dokonała ujawnienia sieci. Wskazywała m.in. na szkodliwość prowadzonej w dalszym ciągu działalności oraz na demoralizujący wpływ pracy konspiracyjnej, która nie miała już wówczas szans powodzenia. Jednak przede wszystkim kierowała się poczuciem odpowiedzialności za swoich współpracowników, którzy nie powinni ponosić konsekwencji błędnych decyzji zwierzchników. Te motywy popchnęły ją do oświadczenia, że w razie niewypełnienia zobowiązań danych jej przez bezpiekę i nieuczciwego rozwiązania sprawy nie pozostanie jej nic innego, jak odebrać sobie życie³⁰. Kilkakrotnie podjęła w celi aresztu śledczego – a po wyroku również w więzieniu – protesty głodowe. Zastosowano wobec niej sztuczne karmienie. Tymi dramatycznymi decyzjami doprowadziła do zwolnienia kolejnych osób z sieci³¹.

Sadowska zgodziła się z oceną władz śledczych, że proces „Liceum” mógłby odegrać rolę stabilizatora sytuacji w kraju, umożliwić zdobycie przez komunistyczny rząd zaufania społeczeństwa oraz nakłonić do powrotu do ojczyzny żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie. Wskazywała wielokrotnie, że aby proces mógł osiągnąć zamierzone cele propagandowe, musi być przeprowadzony w sposób rzetelny, niesfałszowany i obiektywny. Gotowa była na takim procesie zeznawać, oczywiście pod warunkiem dotrzymania przez MBP umowy o ujawnieniu i uwolnieniu jej współpracowników. Duży nacisk położyła właśnie na wystąpienia podczas rozprawy – zarówno jej, jak i Żuka – które wyjaśniłyby historię działalności konspiracyjnej i ukazały jej motywy. Podkreśliła ciągłość pracy wywiadowczej sieci od czasów II wojny światowej i chlubną działalność jej pracowników. Najważniejszą kwestią, która miała wybrzmieć na rozprawie, było poinformowanie społeczeństwa o umowie ujawnieniowej z uwzględnieniem wszystkich powodów, dla których została ona zawarta, oraz o zobowiązaniu się władz bezpieczeństwa do zwolnienia wszystkich ludzi z wyjątkiem szefów sieci³². Bezpieka

²⁶ A. Chrzanowska-Pietrzak, *Mieczysław Sokołowski...*, s. 497; *eadem*, *Halina Zwinogrodzka-Junak (1924–2015)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce. Słownik biograficzny*, t. 7 (w przygotowaniu).

²⁷ AIPN, 0259/73, t. 1, Postanowienie o zamknięciu śledztwa, 20 IX 1946 r., k. 138.

²⁸ Na temat negocjacji Barbary Sadowskiej z władzami bezpieczeństwa zob. J. Czapotowicz, *Różański kontra Sadowska. Przygotowania do procesu „Liceum”* [w:] *Działalność wywiadowcza Polaków i polskiego wywiadu emigracyjnego po 1945 roku na terenie kraju*, red. T. Krok (w przygotowaniu).

²⁹ Zob. *Dziewczyzna z „Liceum” w rękach...*, s. 267–325.

³⁰ AIPN, 0259/73, t. 4, Oświadczenie Barbary Sadowskiej, 19 X 1946 r., k. 12.

³¹ *Kpt. Barbara Sadowska...*; *Raport Barbary Sadowskiej* [w:] H. Waszczuk-Bazylewska, *Od WW-72...*, s. 159; H. Waszczuk-Bazylewska, *Od WW-72...*, s. 159.

³² AIPN, 0259/73, t. 4, Projekt procesu „Liceum” sporządzony przez Barbarę Sadowską, 19 X 1946 r., k. 34–36.

w tym pierwszym okresie zapewne przychylnie ustosunkowała się do zgłoszonych postulatów, gdyż w piśmie z 13 listopada do Różańskiego Sadowska podała, że zgadza się na przedstawiony jej przez MBP plan procesu, który uwzględnił dotrzymanie zobowiązania o zwolnieniu pracowników „Liceum” oraz zapewnienie rzetelności rozprawy przy wyznaczonych celach propagandowych. Domagała się jednocześnie pisemnych gwarancji dotyczących uwolnienia wszystkich ujawnionych osób z „Pralni II” i „Liceum”, wypuszczenia osób współpracujących z siecią, a niebędących jej pracownikami, oraz osób nieobjętych procesem, a także przedstawienia jej pełnej listy osób aresztowanych w sprawie i umożliwienia wglądu w zeznania jej podkomendnych. Co ciekawe, w aktach zachował się projekt takiego zobowiązania (aczkolwiek przekreślony) napisany ręką Sadowskiej, w którym MBP zobowiązywało się zwolnić wszystkich ujawnionych przez nią i Żuka ludzi z „Pralni II” i „Liceum” – najpóźniej po procesie³³. Dążyła ona zarazem do wyłączenia do odrębnego procesu sprawy osób z komórki samochodowej „Cyrk”, co odsunęłoby od „Liceum” zarzut prowadzenia działalności przestępczej i rabunkowej. Ostatecznie Sadowska została z tych oskarżeń oczyszczona.

W kwestii terminu procesu postulowała o jak najszybsze jego zorganizowanie, jeszcze przed wyborami. Mógłby on wtedy doprowadzić do zdobycia przez rząd zaufania społeczeństwa i pozyskania części opozycji poprzez pokazanie, że władza wyciąga rękę do członków podziemia, a niskie wyroki i zwolnienie oskarżonych dowiodłoby, że ceni ich zasługi z czasów wojny i pragnie ich udziału w odbudowie państwa³⁴.

Władza komunistyczna przygotowywała podwaliny pod „właściwy” odbiór procesu „Liceum” w społeczeństwie. Temu celowi posłużył artykuł Jana Kotta pt. *Dzieje Anny*, który ukazał się na łamach „Kuźnicy” w grudniu 1946 r. Tytułowa Anna to Barbara Sadowska, uosabiająca młodzież akowską, a jej sprawa posłużyła do analizy dziejów całego pokolenia sprowadzonego na manowce. Kott szczegółowo przedstawił jej życiorys, działalność konspiracyjną z czasów okupacji niemieckiej, aż do objęcia przez nią kierownictwa sieci wywiadowczej podległej gen. Andersowi. Stwierdził, że choć trapiąca była wieloma wątpliwościami o słuszności swojej pracy, zdecydowała się na prowadzenie działalności szpiegowskiej. Swój błąd Anna dostrzegła dopiero po aresztowaniu. Przyznała się do szkodliwości trwania w podziemiu i zrozumiała, że została oszukana przez ośrodki dowódcze na Zachodzie. Ujawnienie sieci Kott nazwał sypaniem współpracowników. Zdaniem autora za swoją działalność ona i jej podkomendni winni ponieść najsurowszą karę. Dodał jednak, że władza jest na tyle silna i łaskawa, iż powinna wyciągnąć rękę do tej młodzieży akowskiej, która błędnie wybrała kontynuację pracy podziemnej i – doceniając jej zaangażowanie w walce z Niemcami – dać jej szansę uczestniczenia w odbudowie państwa³⁵. Sadowska otrzymała do wglądu artykuł i napisała swoją odpowiedź. Podkreśliła, że Kott uprościł zagadnienie całego podziemia i kwestię zaangażowania młodzieży w działalność konspiracyjną, sprowadzając całość jedynie do tego, że wszyscy oni zostali oszukani przez swych zwierzchników. Słusznie obawiała się, że tak tendencyjnie przedstawione dzieje Anny utrudnią jej wystąpienie na procesie. Uzyskała jednak zgodę mjr. Różańskiego na napisanie odpowiedzi na artykuł,

³³ *Ibidem*, Projekt zobowiązania MBP, b.d., k. 57.

³⁴ *Ibidem*, Pismo Barbary Sadowskiej do Józefa Różańskiego, 13 XI 1946 r., k. 55.

³⁵ J. Kott, *Dzieje Anny*, „Kuźnica”, 31 XII 1946, s. 1–2. Pismo ukazało się jeszcze przed świętami Bożego Narodzenia, ale z datą 31 grudnia. Sadowska egzemplarz otrzymała w święta.

którą podpisała jako „jedna z Ann”. Swoje rozważania rozpoczęła od kwestii ujawnienia dokonanego przez Jana Mazurkiewicza „Radosława”, a później kolejnych, głównie płk. Rzepeckiego, wskazując, że każde z nich, dokonywane czy to w więzieniu, czy na wolności, jest trudną decyzją dowódcy. Ma jednak prowadzić przede wszystkim do umożliwienia wyjścia z konspiracji wszystkim tym, którzy dostrzegli, że trwanie w niej nie ma już dłużej sensu, a wiedzie jedynie do większego rozłamu w społeczeństwie i walk bratobójczych. Jej zdaniem władza powinna dążyć do zburzenia muru, jaki wyrósł między rządzącymi a narodem. Stała na stanowisku, że potraktowanie w artykule Kotta ujawnienia dokonanego przez Annę jedynie jako aktu tchórzostwa prowadzi tylko do pogłębienia konfliktów w kraju i zaognienia sytuacji. Sadowska podkreśliła, że właściwym zakończeniem byłoby stwierdzenie, że ujawnienie – poprzez zrozumienie braku sensu prowadzenia dalszej działalności i chęć wyjścia z konspiracji – miało na celu ocalenie ludzi, ich powrót do jawnego życia i włączenie w powojenną odbudowę³⁶. Tekst *Obrona Anny* ukazał się w „Kuźnicy”, aczkolwiek dopiero 12 marca 1947 r. Choć w dużej mierze różnił się on od rękopisu Sadowskiej, zawarte w nim były niektóre jej tezy, w tym o ujawnieniu sieci w celu obrony jej członków oraz o wyciągnięciu ręki przez władze do tej części młodzieży akowskiej, która zrozumiała swoje błędy, aby mogła wyjść z konspiracji³⁷. Była to już jednak inna rzeczywistość polityczna i inne cele propagandowe, jakie wyznaczono dla procesu.

Dziewiętnastego stycznia 1947 r. odbyły się sfałszowane przez komunistów wybory do Sejmu Ustawodawczego. Ugruntowały one władzę PPR w Polsce, a zmiana systemu wydawała się całkowicie nierealna. Sejm 22 lutego uchwalił ustawę o amnestii, która okazała się kolejnym krokiem do rozbitcia i ostatecznej pacyfikacji konspiracji poakowskiej. Priorytetem dla władzy nie była już walka z podziemiem niepodległościowym. Teraz skupiono się m.in. na ośrodkach emigracyjnych i poszukiwaniach w kraju ich szpiegów.

Od 4 do 30 stycznia 1947 r. (a więc rozpoczęto go jeszcze przed wyborami) odbył się proces I Zarządu Głównego WiN. Najmłodszym z oskarżonych był Henryk Żuk. Rozprawa sądowa miała spełnić trzy główne cele: skompromitować WiN, wykazać jego związki z legalną opozycją w postaci PSL oraz ukazać dobrą wolę władzy wobec członków podziemia i korzyści płynące z planowanej amnestii³⁸. Jeszcze przed jego rozpoczęciem Żuk uzyskał widzenie z Sadowską w obecności oficera śledczego. Oboje uzgodnili linię postępowania, jednak relacje z zeznań przed sądem były tendencyjne i zafałszowane. W prasie Żuk został określony pejoratywnymi epitetami – jako „agent na usługach obcego wywiadu”, „człowiek budzący odrazę”, a opis jego działalności określono jako „cuchnące bagno”³⁹. Sadowska obawiała się, że podobnie w trakcie rozprawy zostaną potraktowani członkowie „Liceum”. Wyrok w procesie WiN, ogłoszony 3 lutego, miał skłonić działaczy pozostających w podziemiu do ujawnienia się podczas akcji amnestyjnej. Pułkownik Rzepecki wraz z najbliższymi współpracownikami odzyskał

³⁶ AIPN, 0259/73, t. 4, Pismo Barbary Sadowskiej do Józefa Różańskiego, 25 XII 1946 r., k. 65; *ibidem*, Pismo Barbary Sadowskiej pt. „W obronie Anny”, b.d., k. 66–67.

³⁷ *Obrona Anny*, „Kuźnica”, 12 III 1947, s. 2.

³⁸ F. Musiał, *Procesy pokazowe jako forma represji. Rozprawy Zarządów Głównych WiN*, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 2006, nr 25, s. 70–71.

³⁹ Żuk – agent na usługach obcego wywiadu. Czwarty dzień procesu Rzepeckiego i innych, „Głos Ludu”, 11 I 1947, s. 3–4.

wolność, co miało pokazać, że władza ludowa wyciągnęła rękę do oskarżonych. Żuk został skazany na 12 lat więzienia, natomiast w ramach amnestii wyrok zmniejszono mu do 6 lat⁴⁰.

Wszystkie te wydarzenia przełożyły się bezpośrednio na zmianę stosunku władz bezpieczeństwa do Barbary Sadowskiej i przygotowywanego procesu „Liceum”. W kolejnym piśmie do Różańskiego Sadowska zawarła, że dalsze przebywanie w areszcie ludzi przez nią ujawnionych przekreśla znaczenie jej czynu oraz propagandowy wydźwięk ich uwolnienia. Podkreśliła także pilną konieczność stworzenia dla ludzi związanych z wywiadem – poprzez ogłoszoną amnestię – możliwości powrotu do jawnego życia⁴¹.

W piśmie z 6 maja Sadowska powołała się wprost na przekazane jej informacje o zmianie koncepcji dotyczących procesu „Liceum”. Major Różański chciał, aby słowo „ujawnienie” było zastąpione terminem „likwidacja pracy”, oraz domagał się od niej gwarancji pokajania się oskarżonych, twierdząc, że nie mogą oni wyjść z procesu w charakterze bohaterów. Sadowska została zaskoczona zmianą podejścia i tymi żądaniami. Twierdziła, że proces osiągnie zakładane cele jedynie wówczas, gdy jego uczestnikom zagwarantuje się wolność wypowiedzi. Pokorne kajanie się na rozprawie zostałyby ocenione przez społeczeństwo jako przejaw strachu wskutek stosowanych metod śledczych, przymusu i szantażu oraz przekreśliłoby założone cele propagandowe, czyli ukazanie zmiany poglądów, zrozumienie bezcelowości prowadzenia dalszej pracy wywiadowczej i pragnienie wyjścia z konspiracji. Nie zgodziła się również na zastąpienie terminu „ujawnienie” sformułowaniem „likwidacja pracy”, wykazując, że to właśnie „ujawnienie” w pełni oddaje sens przeprowadzonej akcji oraz jest już znanym w społeczeństwie działaniem, pokazanym np. na procesie płk. Rzepeckiego i Emilii Malessy⁴².

Gdy pertraktacje z Sadowską nie przyniosły oczekiwanego dla władz efektu, MBP przystąpiło do ataku. Wykorzystując wysłanie przez Żuka grypsu z więzienia, w którym krytycznie wypowiedział się na temat oficerów śledczych i sytuacji w kraju, Różański zarzucił jej brak szczerości i uczciwości wobec niego oraz chęć prowadzenia dalszej pracy konspiracyjnej. W związku z brakiem zaufania do Sadowskiej oznajmiono jej, że obiecane rozmowy z pracownikami „Liceum” odbędą się przed procesem w obecności mjr. Adama Humera. Na to z kolei nie zgodziła się Sadowska⁴³.

Proces „Liceum” toczył się przed Wojskowym Sądem Rejonowym w Warszawie przy ul. Koszykowej 82 w dniach 9–15 lipca 1947 r., natomiast wyrok został ogłoszony 18 lipca. Składowi sędziowskiemu przewodniczył wiceprezes Najwyższego Sądu Wojskowego płk Romuald Klimowiecki, a oskarżał wiceprokurator Maksymilian Lityński. Na ławie oskarżonych zasiadło 14 oskarżonych: Barbara Sadowska, Bolesław Zieleniewski, Franciszek Pacyński, Helena Dunin, Lech Dunin, Julian Łozicki, Jadwiga Sternin-Matusewicz, Stanisław Jakóbisiak, Stanisław Karolkiewicz, Czesław Atminis, Stanisław Alenowicz, Mieczysław Błaszkiwicz, Kazimierz Frejtag i Halina Waszczuk. Świadcami byli Henryk Żuk, Tadeusz Jachimek, Henryk Gajewski, Tadeusz i Maria

⁴⁰ AIPN, 0259/73, t. 4, Pismo Henryka Żuka do Józefa Różańskiego, b.d., k. 68; *ibidem*, Pismo Barbary Sadowskiej do Józefa Różańskiego, 10 I 1947 r., k. 72; *ibidem*, Pismo Barbary Sadowskiej do Józefa Różańskiego, 15 I 1947 r., k. 73–75; *ibidem*, Pismo Barbary Sadowskiej do Józefa Różańskiego, 5 II 1947 r., k. 76; *Kpt. Henryk Żuk – najmłodszy oskarżony...*

⁴¹ AIPN, 0259/73, t. 4, Pismo Barbary Sadowskiej do Józefa Różańskiego, 22 IV 1947 r., k. 80–81.

⁴² *Ibidem*, Pismo Barbary Sadowskiej do Józefa Różańskiego, 6 V 1947 r., k. 82–85.

⁴³ *Ibidem*, Pismo Barbary Sadowskiej do Józefa Różańskiego, 12 V 1947 r., k. 87–88.

**Barbara Sadowska na rozprawie przed WSR w Warszawie.
W tle współoskarżeni w procesie, lipiec 1947 r. PAP**

Kwiekowie – nie wezwano ich na salę, a ich zeznania zostały jedynie odczytane, a także Stanisław Oleksiak, Jan Niedziela i Paweł Kosk z komórki „Cyrk”. Głównym celem procesu było uderzenie w Rząd RP na Uchodźstwie i środowiska emigracyjne skupione wokół gen. Andersa poprzez skompromitowanie działalności konspiracyjnej – tu sprowadzonej do działalności szpiegowskiej. Zgodnie ze sprawdzonym mechanizmem propagandowym tuż przed procesem i w dniu jego rozpoczęcia nastąpił atak w prasie na oskarżonych. Głos zabrał Roman Werfel, czołowy propagandysta reżimu komunistycznego, który – chcąc już od początku trwania procesu wpłynąć na jego odbiór – w artykule pt. *Dziś rozpoczyna się proces „Liceum”. Jak grupa „Barbary” stoczyła się do agentury szpiegowskiej*, opublikowanym na łamach „Głosu Ludu” 9 lipca, umiejscowił oskarżonych w szeregu płatnych szpiegów, uprawiających dodatkowo działalność rabunkową⁴⁴. Każdy kolejny dzień był szeroko i szczegółowo relacjonowany w oparciu o ideologiczno-propagandową nowomowę. Gazety przyciągały uwagę swoimi tytułami, w artykułach zamieszczane były zdjęcia z sali rozpraw oraz karykatury oskarżonych. Wykorzystywano fragmenty mów, które podkreślały z góry obrane tezy. Prasa donosiła: „Ludzie z manowców politycznych i moralnych”⁴⁵, „Powoli otwierały się oczy niewidzące”⁴⁶, „Andersowskie dolary i rozbój na drogach. W trzecim dniu procesu

⁴⁴ R. Werfel, *Dziś rozpoczyna się proces „Liceum”. Jak grupa „Barbary” stoczyła się do agentury szpiegowskiej*, „Głos Ludu”, 9 VII 1947, s. 3.

⁴⁵ *Ludzie z manowców politycznych i moralnych. Pierwszy dzień procesu „Liceum”. Zeznania Barbary Sadowskiej i Zieleniewskiego*, „Głos Ludu”, 10 VII 1947, s. 3.

⁴⁶ *Powoli otwierały się oczy niewidzące. Drugi dzień procesu „Liceum”*, „Głos Ludu”, 11 VII 1947, s. 3.

»Liceum« zeznawali specjaliści od »operatywnej« roboty⁴⁷, „Jaka jest różnica między wywiadem a szpiegostwem?”⁴⁸, „Pozostawanie w konspiracji było błędne i szkodliwe dla Polski”⁴⁹, „Dla Andersa byliśmy grabiami, którymi wyciągał kasztany z ognia”⁵⁰, „Na usługach obcego wywiadu. Sensacyjne zeznania głównych oskarżonych”⁵¹.

Tuż przed procesem Sadowska otrzymała ponowne zapewnienie od Różańskiego, że wszyscy członkowie „Liceum” zostaną zwolnieni, jeśli nie będzie mówić na rozprawie o ujawnieniu dokonany w więzieniu. To spowodowało, że nie mogąc ukazać motywów swojego działania, mocno ograniczyła wystąpienie przed sądem⁵². Odwołała się w nim do korzeni AK, chlubnej karty wszystkich oskarżonych z okresu wojny i ideowości prowadzonej pracy, mówiła o dojściu do wniosku o niesłuszności kontynuowania dalszej działalności konspiracyjnej oraz broniła charakteru sieci jako wywiadowczej, a nie szpiegowskiej. W pierwszych słowach stwierdziła: „Treść aktu oskarżenia zrozumiałam, do zarzuconych mi czynów przyznaję się i wyjaśniam. Tak, przyznaję się do prowadzenia wywiadu na rzecz gen. Andersa, ale uważam za niesłuszny zarzut szpiegostwa”⁵³. W tym duchu starała się ukazać działalność sieci „Liceum” jako kontynuatorki wywiadu AK oraz jej podporządkowanie legalnie funkcjonującym władzom polskim. Przedstawiła dokładnie swoją działalność w AK od 1942 r., następnie w „Ekipie Wschód” i „Pralni II”, wyjazd z Żukiem do Włoch, odbudowę sieci pod krypt. „Port” oraz objęcie kierownictwa nad „Liceum”. Zaznaczyła, że pod koniec swojej pracy nabrała wątpliwości co do słuszności prowadzenia wywiadu i podporządkowania się gen. Andersowi. Pogłębiały je także brak kontaktu ze Sztabem 2. Korpusu oraz kończące się fundusze. W trudnej sytuacji nikt jednak nie zrezygnował z pracy, co świadczy o ideowości ludzi „Liceum”. Wyjaśniła również powody, dla których trwała w konspiracji, a więc wrogość do Rosji i władz polskich, które pozostawały z nią w ścisłym sojuszu, oraz lojalność wobec Rządu RP na Uchodźstwie. Stwierdziła jednak, że sytuacja wówczas została przez członków sieci błędnie oceniona, a trwanie w konspiracji i prowadzenie działalności wywiadowczej było dla interesów polskich negatywne. Potwierdziły to fakty, z którymi zapoznała się już po aresztowaniu (m.in. rozmowy z Malessą), a przede wszystkim przykra i zaskakująca dla niej informacja, która wypłynęła na procesie NSZ, o współpracy Brygady Świętokrzyskiej z Niemcami oraz o podporządkowaniu Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie władzom brytyjskim poprzez przekształcenie ich w Polski Korpus Przysposobienia i Rozmieszczenia. Jej zdaniem świadczyło to o tym, że – choć nieświadomie – „Liceum” mogło działać na rzecz interesów państw obcych. Dostrzegała też demoralizujący wpływ trwania w konspiracji po zakończeniu wojny⁵⁴.

⁴⁷ *Andersowskie dolary i rozbój na drogach. W trzecim dniu procesu „Liceum” zeznawali specjaliści od „operatywnej” roboty*, „Głos Ludu”, 12 VII 1947, s. 3.

⁴⁸ *Jaka jest różnica między wywiadem a szpiegostwem? Pierwszy dzień procesu „Liceum”*, „Rzeczpospolita i Dziennik Gospodarczy”, 11 VII 1947, s. 3.

⁴⁹ *Pierwszy dzień procesu „Liceum”*. *Pozostawanie w konspiracji było błędne i szkodliwe dla Polski*, „Życie Warszawy”, 10 VII 1947, s. 2.

⁵⁰ *Drugi dzień procesu „Liceum”*. *Dla Andersa byliśmy grabiami, którymi wyciągał kasztany z ognia*, „Życie Warszawy”, 11 VII 1947, s. 3.

⁵¹ *Proces organizacji „Liceum”*. *Na usługach obcego wywiadu. Sensacyjne zeznania głównych oskarżonych*, „Dziennik Zachodni”, 11 VII 1947, s. 1.

⁵² *Raport Barbary Sadowskiej* [w:] H. Waszczuk-Bazylewska, *Od WW-72...*, s. 172.

⁵³ AIPN, 944/201, Protokół rozprawy przed WSR w Warszawie, 9 VII 1947 r., k. 64.

⁵⁴ *Ibidem*, k. 64–113; *Ostatni proces Armii Krajowej – 75. rocznica procesu „Liceum”*, <https://dzieje.pl/ostatni-proces-armii-krajowej-75-rocznica-procesu-liceum> (dostęp 25 I 2023 r.). Stenogram z procesu „Liceum” zob. *Proces „Liceum”*, Warszawa 2023, s. 29–494.

Wystąpienia pozostałych oskarżonych były w różnym tonie, aczkolwiek ani Sadowska, ani jej najbliżsi współpracownicy, tacy jak Zieleniewski czy Karolkiewicz, nie ulegli sugestii MBP i nie pokajali się na rozprawie. Sadowska powiedziała, że po aresztowaniu doszła do wniosku, że władze bezpieczeństwa nie dążą do bezwzględnej likwidacji i więzienia osób wartościowych, a pragną umożliwić im powrót do jawnego życia. Gdy jednak starała się bronić swoich współpracowników, wypowiedzi jej były przerywane przez sąd żądaniem, aby mówiła o sobie⁵⁵.

Barbara Sadowska na rozprawie przed WSR w Warszawie, lipiec 1947 r. PAP

Barbara Sadowska wywarła swoim wystąpieniem ogromny wpływ na cały proces. Przed sądem stanęła oskarżona o kierowanie grupą szpiegowską młoda, dwudziesto-pięcioletnia kobieta, ubrana w granatową sukienkę z białym kołnierzykiem. Zostało to oczywiście zauważone i skomentowane w prasie. Siostra Barbary, Danuta Rewkiewicz, tak relacjonowała proces w liście do rodziny: „Byłabyś dumna z siostrzycy – mówiła świetnie, tak pod względem formy, stylu i dykcji, jak i opracowania treści. Wszystko logicznie powiązane i widać do głębi przemyślane; bez żadnego zająknięcia. Głos zmieniony jakby, jakiś cieńszy, młodociany, jeszcze bardziej podkreślający kontrast między samym młodzieńczym wyglądem mówczyni a dziwną dojrzałością wypowiadanych myśli. Bardzo, aż nazbyt, wydawałoby się spokojnie i sugestywnie. Trochę Basia w szkole odpowiadająca z trudnej lekcji, trochę zabawa w wygłaszanie mów w Klarysewie. Chcąc nie chcąc, cały sąd znalazł się pod urokiem i wrażeniem mowy oskarżonej. Widać było po twarzach tracących powoli urzędowo-sędziowski wyraz.

⁵⁵ AIPN, 944/201, Protokół rozprawy przed WSR w Warszawie, 9 VII 1947 r., k. 64-113.

Basia była w swojej granatowej, ciemnej sukience z białym kołnierzykiem i białych, zwyczajnych drewniakach, które Jej parę dni przed procesem kupiliśmy, na moją nogę, z Mamusią, a które szumnie w gazetach opisano jako »nowoczesne koturny«. Wygląda bardzo mizernie, bardzo bladziutka (czasem miała nerwowe wypieki), z pociemniałymi znacznie włosami – brak słońca”. W dalszej części listu dodawała: „A teraz opinia publiczna: Baśka i jej sprawa, jak możecie już wnioskować z pism, zyskały wielką popularność (pierwszego dnia procesu opowiadają, że zabrakło gazet w Warszawie). W dużej mierze nastawienie przychylne do oskarżonych. Około Basi zaczyna się tworzyć fama bohaterstwa. Słusznie powiadają, że lepiej broniła sprawy oraz oskarżonych niż adwokaci”⁵⁶.

Barbara Sadowska na rozprawie przed WSR w Warszawie, lipiec 1947 r. PAP

W związku z tym, że odbiór rozprawy zaczął się niejako wymykać z wcześniej określonych przez MBP ram, po zakończeniu przesłuchań oskarżonych i świadków, a przed mowami prokuratora i obrońców, nastąpił mocniejszy atak w prasie. W artykule z 13 lipca pt. *Mali ludzie wyrządzili Polsce wielką krzywdę. Próba podsumowania procesu „Liceum”* Werfel scharakteryzował „Liceum” jako grupę szpiegowską i bandycką, dopominając się surowych wyroków. Proces ten zestawił z rozprawą sądową I ZG WiN i stwierdził na wstępie, że w sprawie Sadowskiej i jej współpracowników fakty są bardziej ponure i skupiają się w „ciemną, brudną plamę”⁵⁷. Zmianę tonu zauważyła również

⁵⁶ List Danuty Rewkiewicz do Haliny Włodarczyk, 23 VII 1947 r. (zbiory Jacka Czaputowicza).

⁵⁷ R. Werfel, *Mali ludzie wyrządzili Polsce wielką szkodę. Próba podsumowania procesu „Liceum”*, „Głos Ludu”, 13 VII 1947, s. 3.

sama główna oskarżona. Została wezwana przez Różańskiego, który oznajmił jej, że pracownicy „Liceum” nie mogą być zwolnieni od razu po procesie, gdyż wyglądałoby to na odgórne wyreżyserowanie. Mieli zostać zwolnieni aktem łaski w późniejszym, bliżej nieustalonym terminie⁵⁸.

Wyrok w sprawie „Liceum” zapadł 18 lipca. Słusznie jest on uważany za ostatni proces Armii Krajowej. Tak właśnie zdefiniował go w mowie końcowej prokurator Maksymilian Lityński, który wyraził nadzieję, że to ostatni proces, w którym oskarżeni powołują się na działalność w konspiracji akowskiej. Swoją wypowiedź zakończył ostrym stwierdzeniem, że choć zasiadający na ławie oskarżonych przyznali się do winy i wykazali skruchę, to jednak to za mało wobec czynów, których się dopuścili. Pozwala im to na pozostanie przy życiu, jednak muszą ponieść surową karę⁵⁹. Wszystkich oskarżonych uznano za winnych większości zarzucanych czynów i z uwzględnieniem przepisów o amnestii skazano: Barbarę Sadowską na 9 lat więzienia, Bolesława Zieleniewskiego na 7 lat, Franciszka Pacyńskiego, Helenę Dunin i Lecha Dunina na 6 lat, Juliana Łozickiego na 8 lat, Jadwigę Sternin-Matusiewicz na 4 lata w zawieszeniu na 5 lat, Stanisława Karolkiewicza na 13 lat, Czesława Atminisa na 10 lat, Stanisława Alenowicza i Mieczysława Błaszkwicza na 5 lat, Kazimierza Frejtaga na 3 lata w zawieszeniu na 5 lat oraz Halinę Waszczuk na 4 lata w zawieszeniu także na 5 lat.

Obiecane przez mjr. Różańskiego zwolnienia ludzi z „Liceum” nie nastąpiły. Sadowska kontynuowała długą walkę o dotrzymanie danych jej gwarancji. W jednym z pism scharakteryzowała odbytą rozprawę, podkreślając widoczną zmianę stosunku do niej aparatu represji poprzez uznanie członków „Liceum” za zwykłych szpiegów, którzy powinni się cieszyć, że zostali przy życiu. Proces rozpatrywała w odniesieniu do sprawy I ZG WiN. Stwierdziła, że w obu dokonano ujawnienia, jednak członkowie WiN z płk. Rzepeckim na czele zostali potraktowani inaczej, a przede wszystkim doszło do ich zwolnienia. Domagała się głośnego uwolnienia swoich pracowników, bez którego cel propagandowy w postaci wyciągnięcia ręki władz do ludzi z podziemia nie zostanie osiągnięty. Gdy rozmowy i pisma przestały skutkować, Sadowska została zmuszona do szukania innych rozwiązań⁶⁰. W celi aresztu mokotowskiego, później w więzieniu w Fordonie podejmowała kolejne głodówki, ukrywane z pomocą koleżanek i zgłaszane u kresu sił dopiero po kilku dniach, czym zapewne przyczyniła się do uwolnienia niektórych osób. Barbara Sadowska została zwolniona 30 października 1953 r. Najpóźniej, bo dopiero w 1955 r., wolność odzyskał Stanisław Karolkiewicz.

Zamieszczony poniżej wyrok podano w całości. W przypadku miejsc nieczytelnych zrekonstruowano tekst w nawiasach kwadratowych. Zgodnie z praktyką wydawniczą Archiwum IPN usunięto adresy zamieszkania występujące w tekście, co zostało zaznaczone wielokropkiem umieszczonym w nawiasie kwadratowym. Wersaliki, kapitaliki i podkreślenia występujące w źródle wyróżniono pismem pogrubionym. Poprawiono

⁵⁸ *Raport Barbary Sadowskiej* [w:] H. Waszczuk-Bazylewska, *Od WW-72...*, s. 172.

⁵⁹ AIPN, 944/201, Protokół rozprawy – mowa prokuratora Maksymiliana Lityńskiego, 15 VII 1947 r., k. 406, 433.

⁶⁰ AIPN, 0259/73, t. 4, Pismo Barbary Sadowskiej do Józefa Różańskiego, 14 X 1947 r., k. 96.

ortografię i interpunkcję. Skróty słownikowe pozostawiono bez zmian, natomiast skróty niekonwencjonalne, jak również inicjały imion, rozwinięto w nawiasach kwadratowych. Ujednolicono sposób zapisu dat. Dokument opatrzone przypisami tekstowymi, które oznaczone są literami, i rzeczowymi – biogramami – numerowanymi cyframi arabskimi. Noty biograficzne sporządzono głównie w oparciu o dostępną literaturę przedmiotu oraz akta zgromadzone w Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej, Centralnym Archiwum Wojskowym Wojskowego Biura Historycznego i Studium Polski Podziemnej.

Dziękuję profesorowi Jackowi Czaputowiczowi za życzliwość i uwagi merytoryczne.

TEKST ŹRÓDŁA

1947 lipiec 18, Warszawa – Wyrok Wojskowego Sądu Rejonowego w Warszawie w sprawie czternastu członków ekspozytury wywiadowczej krypt. „Liceum”

[Nr] [a]kt ^aSr 966/47^a

Wyrok w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej dnia 18 lipca 1947 r.

Sąd Wojskowy Rejonowy w Warszawie w miejscu postoju na rozprawie w Warszawie w składzie:

1. ppłk dr Klimowiecki Romuald¹ – jako przewodniczący,
2. mjr Konieczny Edward² – jako ławnik,
3. por. Grynkiewicz Jan – jako sędzia,

z udziałem sierż. Matusiaka ^aWiktora^a – jako protokolanta,
w obecności oskarżyciela publicznego mjr. dr. Lityńskiego ^aMaksymilia^a[na] i obrońców: Grabowskiej³, Pintarowej⁴, Buszkowskiego⁵, Grodnickiego⁶, Nut[mana]^{b7}, Grossa⁸ i Więckowskiej⁹, rozpoznawszy sprawę:

1. **Sadowskiej Barbary**¹⁰ z d. Rewkiewicz, c. Henryka i Józefy z Korolkiewiczów^c, ur. 23 sierpnia 1921 r. w Warszawie, zam. w Łodzi, ul. [...], Polki, mężatki, studentki,

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^b *W oryginale: Mut, dalej dokument ucięty.*

^c *W oryginale: Karolkiewiczów.*

¹ Romuald Klimowiecki, właśc. Romuald Władysław Klimów-Klimowiecki (1896–1959), ppłk, sędzia; zmobilizowany do WP (XII 1944), sędzia (V 1945 – I 1946), następnie wiceprezes WSO w Warszawie (I–II 1946), sędzia Wydziału III NSW (II 1946 – III 1947), zastępca prezesa NSW (III–VI 1947), wiceprezes NSW (VII 1947 – II 1949); oddelegowany do pracy jako członek Polskiej Misji Wojskowej do Badania Zbrodni Wojennych (III–IX 1946); w stanie spoczynku (od X 1949); wykładowca na Wydziale Prawa UW (1948–1959), radca prawny Ministerstwa Przemysłu Lekkiego, wykładowca na wydziałach prawa UNK i UAM. K. Szwaagrzyk, *Prawnicy czasu bezprawia. Sędziowie i prokuratorzy wojskowi w Polsce 1944–1956*, Kraków–Wrocław 2005, s. 332–333.

² Edward Konieczny (1914–1947), sędzia; absolwent dywizyjnego kursu podchorążych rezerwy w Częstochowie (1936), ukończył trzy lata studiów prawniczych na UW (do 1939), w kampanii polskiej 1939 dowódca plutonu 27. pp, podczas okupacji udzielał korepetycji, pracownik plantacji tytoniu, podjął studia na UJ (II 1945), zmobilizowany do wojska (IV 1945), pomocnik szefa (XII 1945 – IV 1947), p.o. szefa (VIII–X 1945) Wydziału I Sztabu 9. DP, asesor WSR w Warszawie (1947), p.o. sędzia (od VI 1946), sędzia (IX 1947), popełnił samobójstwo. P. Pleskot, *Twarze Wojskowego Sądu Rejonowego w Warszawie (1946–1955)*, Warszawa 2022, s. 89–92.

³ Antonina Grabowska – obrońca Barbary Sadowskiej, Bolesława Zieleniewskiego i Stanisława Jakóbisiaka.

⁴ Alicja Pintarowa – obrońca Franciszka Pacyńskiego i Jadwigi Stermin-Matusewicz.

⁵ Lech Buszkowski – obrońca Lecha Dunina, Stanisława Alenowicza i Mieczysława Błaszkiwicza.

⁶ Piotr Jugo-Grodnicki – obrońca Stanisława Karolkiewicza.

⁷ Izaak Nutman – obrońca Czesława Atminisa i Juliana Łozickiego.

⁸ Zygmunt Gross – obrońca Heleny Dunin.

⁹ Halina Więckowska – obrońca Kazimierza Frejtaga i Haliny Waszczuk.

¹⁰ Barbara Sadowska „Czarecka”, „Robert” (1921–1991), kpt.; kolporterka BIP ZWZ-AK (od 1942); kurierka Referatu Wschód Wydziału Wywiadu Ofensywnego Oddziału II KG AK (od 1943); członek

wykształcenie średnie, z ojca urzędnika, bez majątku, odznaczona w czasie okupacji w organizacji AK Krzyżem *Virtuti Militari* V klasy i Srebrnym Krzyżem Zasługi z Mieczami, kapitana organizacji AK, sędownie niekaranej – oskarżonej z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa, art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r. (DzU RP, nr 53, poz. 300), z art. 27 kk WP w zw. z art. 3 Dekretu z 16 listopada 1945 r. i z art. 191 kk;

2. **Zieleniewskiego Bolesława**¹¹, s. Kazimierza, ur. 8 [li]stopada 1883 [r.] w Mohylewie nad Dnieprem, zam. w Klarysewie k. Warszawy, ul. [...], Polaka, kawalera, inżyniera elektryka, wykształcenie wyższe, z ojca nauczyciela muzyki, bez majątku, orderów i odznaczeń, w Wojsku Polskim niesłużącego, niekaranego sędownie – oskarżonego z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa, art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r. i art. 191 kk;

3. **Pacyńskiego Franciszka**¹², s. Stanisława, ur. 3 grudnia 1902 r. w Psarach Polskich, woj. poznańskie, zam. w Skolimowie, ul. [...], Polaka, żonatego, ojca dwojga dzieci w wieku 13 i 15 lat, urzędnika, wykształcenie wyższe, z ojca kolejarza, w Wojsku Polskim niesłużącego, bez majątku, odnanzonego Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami, w czasie okupacji w organizacji AK, sędownie niekaranego – oskarżonego z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa i art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r.;

4. **Dunina Lecha**¹³, s. Stefana, ur. 20 października 1914 r. w Warszawie, zam. w Warszawie, ul. [...], Polaka, studenta, wykształcenie średnie, z ojca dziennikarza, w Wojsku Polskim służył w latach 1935 do 1936 r. – w Szkole Podchorążych Artylerii, brał udział w wojnie z Niemcami 1939 r. w stopniu podporucznika, ranionego w 1939 r., przebywającego w obozie jeńców wojennych od października 1939 r. do 2 lutego 1945 r., bez majątku, orderów i odznaczeń, sędownie niekaranego – oskarżonego z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa i art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r.;

5. **Dunin Heleny Marii**¹⁴, c. Stefana, ur. 17 lipca 1912 r. w Warszawie, zam. w Warszawie, ul. [...], Polki, niezamężnej, dziennikarki, wykształcenie średnie, z ojca

„Ekipy Wschód” (od VII 1944); zastępca szefa sieci „Pralnia II”, „Port”; szef sieci „Liceum” (od XI 1945); aresztowana w Warszawie (13 III 1946), wyrokiem WSR w Warszawie skazana na 9 lat więzienia (18 VII 1947), zwolniona (XI 1953); tłumaczka i nauczycielka języka angielskiego. A. Chrzanowska, *Sadowska Barbara* [w:] *Sylwetki kobiet-żołnierzy*, t. 3, red. S. Grochowina, D. Kromp, Toruń 2012, s. 306–310; *Kpt. Barbara Sadowska...*

¹¹ Bolesław Zieleniewski „Żaryn”, „Rokicki” (ur. 1883), kurier komórki AK krypt. „666”; kierownik komórki „Szkoła” sieci „Pralnia II”, „Port”, „Liceum”; aresztowany (13 V 1946), wyrokiem WSR w Warszawie skazany na 7 lat więzienia (18 VII 1947), zwolniony (1952). M. Bechta, A. Chrzanowska, *Działalność ekspozytur wywiadu wschodniego...*, s. 57.

¹² Franciszek Pacyński „Boruta” (ur. 1902), pracownik, następnie wicedyrektor Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie; informator sieci „Pralnia II”, „Port”, „Liceum”; aresztowany (14 V 1946), wyrokiem WSR w Warszawie skazany na 6 lat więzienia (18 VII 1947), zwolniony (1953). *Ibidem*, s. 68.

¹³ Lech Dunin „Dyzio”, „Dąbrowski” (1914–2001), architekt; jeńiec oflagów XI B Braunschweig, XII A Hadamar, II D Gross Born; pracownik Sekcji Technicznej w Państwowym Banku Rolnym w Warszawie; informator komórki „Szkoła” sieci „Liceum”; aresztowany (14 V 1946), wyrokiem WSR w Warszawie skazany na 5 lat więzienia (18 VII 1947), zwolniony (5 VIII 1949); współpracownik przy odbudowie siedziby prymasa Polski, archikatedry warszawskiej, kierownik odbudowy kościoła oo. Jezuitów pw. Matki Bożej Łaskawej na Starym Mieście; członek Komisji Artystycznej i Architektonicznej Kurii Warszawskiej, członek zarządu i sekretarz Rady Prymasowskiej Odbudowy Kościołów Warszawy, Rady Prymasowskiej Budowy Kościołów Archidiecezji Warszawskiej. Według dokumentów UB/SB miał zostać pozyskany do współpracy jako TW ps. „Renault”, „Mathis”, „Ludny”, „Ptak”. *Marzec 1968 w dokumentach MSW*, t. 2, cz. 2: *Kronika wydarzeń*, wstęp P. Tomasiak, red. nauk. F. Dąbrowski, P. Gontarczyk, P. Tomasiak, Warszawa 2015, s. 65.

¹⁴ Helena Dunin „Alkiewicz”, „Zielińska”, „Wiśniewska”, „Nowacka”, „Czernecka”, „Czyżewska”, „Halszka” (1912–1987), dziennikarka; żołnierz ZWZ-AK (od 1939), łączniczka Podokręgu Pół-

dziennikarza, bez majątku, orderów i odznaczeń, sędownie niekaranej – oskarżonej z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa i art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r.;

6. **Łozickiego Juliana**¹⁵, s. Antoniego, ur. 21 października 1899 r. w Zarudziu [w] ZSRR, zam. we Wrzeszczu, ul. [...], Polaka, żonatego, ojca jednego dziecka w wieku 9 lat, nauczyciela, wykształcenie wyższe nieukończone, z ojca robotnika rolnego, w Wojsku Polskim służył zawodowo w latach 1917–1929, ostatnio w stopniu porucznika, awansowanego do stopnia kapitana w organizacji AK w czasie okupacji, bez majątku, odznaczonego w okresie okupacji w organizacji AK Krzyżem Walecznych, sędownie niekaranego – oskarżonego z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa i art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r.;

7. **Sternin-Matusiewicz Jadwigi**¹⁶, c. Włodzimierza, ur. 16 czerwca 1917 r. w Wilnie, zam. we Wrzeszczu, ul. [...], Polki, wdowy, matki jednego dziecka w wieku 7 lat, artystki malarki, wykształcenie średnie, z ojca tokarza metalowego, bez majątku, orderów i odznaczeń, sędownie niekaranej – oskarżonej z art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r.;

8. **Jakóbiśiaka Stanisława**¹⁷, s. Franciszka, ur. 20 czerwca 1908 r. w Lesznie, pow. Błonie, zam. w Katowicach, pl. [...], Polaka, żonatego, ojca dwojga dzieci w wieku 3 i 7 lat, urzędnika, wykształcenie wyższe prawnicze, w Wojsku Polskim służył w latach 1929 do 1930, ostatnio w stopniu kaprała podchorążego, z ojca urzędnika kolejowego, bez majątku, orderów i odznaczeń, sędownie niekaranego – oskarżonego o przestępstwo z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa i art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r.;

nocnego, sekretarz Agencji Prasowej „Kraj” Departamentu Informacyjnego przy Delegaturze Rządu RP na Kraj; korespondentka PAP (1944–1945); wyrokiem WSR w Warszawie skazana na 6 lat więzienia (18 VII 1947), zwolniona (1949); pracownica Spółdzielni Pracy „Okęcie” (1953–1956); sekretarz redakcji w Biurze Wydawniczo-Propagandowym „Ruch” (od 1956); pracownica Agencji Reklamy Handlu Zagranicznego „Agpol” (1965–1967), Przedsiębiorstwa Handlu Zagranicznego „Polservice” (1967–1968), działu współpracy z zagranicą FSO, Ośrodka Badawczo-Rozwojowego Samochodów Osobowych przy FSO. M. Bechta, A. Chranowska, *Działalność ekspozytur wywiadu wschodniego...*, s. 56.

¹⁵ Julian Łozicki „Naruszewicz”, „Morski” (ur. 1899), żołnierz w II Brygadzie Legionów Polskich Polskiego Korpusu Posiłkowego (od 1917), internowany (1918), zbiegł; członek POW (od 1918); uczestnik obrony Lwowa (1918–1919); absolwent Szkoły Podchorążych Piechoty w Warszawie (1920); żołnierz WP (do 1929, m.in. służył w 38. pp, 5. pp, 2. pp, 52. pp); żołnierz AK (od 1942), w ośrodku wileńskim, Mińsku Litewskim; kierownik placówki „Prom” sieci „Pralnia” i „Pralnia II” (II 1944 – IV 1945); żołnierz 4. zpp (od XI 1944), zdemobilizowany (1945); nauczyciel w III Państwowym Gimnazjum i Liceum we Wrzeszczu; kierownik placówki „Stocznia” sieci „Liceum” (od II 1946); aresztowany w Gdańsku (22 V 1946), wyrokiem WSR w Warszawie skazany na 8 lat więzienia (18 VII 1947), zwolniony (23 V 1954), postanowieniem WSG w Warszawie zastosowano amnestię i darowano mu nieodbyłą karę (5 VI 1956); pracownik Państwowego Sanatorium Przeciwgruźliczego w Rajczy (od VI 1954). AIPN, 944/198; AIPN, 944/201; AIPN, 944/202; CAW WBH, AP 1182, Akta personalne Juliana Łozickiego.

¹⁶ Jadwiga Sternin-Matusiewicz „Zapolska”, „Jaga” (1917–1987), łączniczka i informatorka ekspozytury białoruskiej Wywiadu Dalekosiężnego KG AK, łączniczka Ośrodka Wileńskiego; szef komórki wywiadowczej „Cegielnia” sieci „Pralnia II” (IV–VII 1945); zastępca szefa komórki „Stocznia” sieci „Liceum” (od II 1946); aresztowana w Gdańsku (21 V 1946), wyrokiem WSR w Warszawie skazana na 4 lata więzienia w zawieszaniu na 5 lat (18 VII 1947), zwolniona (18 VII 1947). AIPN, 944/198; AIPN, 944/201; H. Żuk, *Na szachownicy życia...*, s. 292–293.

¹⁷ Stanisław Jakóbiśiak „Kubacki”, „Karski” (ur. 1908), prawnik; żołnierz ZWZ-AK; pracownik Arbeitsamtu w Warszawie; informator sieci „Pralnia II”, „Port”, „Liceum”; sekretarz dyrektora działu sprzedaży Centrali Zbytu Produktów Przemysłu Węglowego w Katowicach (od VII 1945); aresztowany (17 V 1946), wyrokiem WSR w Warszawie skazany na 6 lat więzienia (18 VII 1947), zwolniony (26 IV 1953); radca prawny w przedsiębiorstwach i cukrowniach we Włocławku. AIPN, 944/203; M. Bechta, A. Chranowska, *Działalność ekspozytur wywiadu wschodniego...*, s. 73.

Barbara Sadowska, 1951 r. AIPN, 0259/73, t. 1

Bolesław Zieleniewski, 1946 r. AIPN, 0259/73, t. 8

Franciszek Pacyński, 1946 r. AIPN, 0259/73, t. 8

Lech Dunin, 1946 r. AIPN, 0259/73, t. 8

9. Karolkiewicza Stanisława¹⁸, s. Aleksandra, ur. 21 sierpnia 1918 r. w Tworowicach, pow. Bielsk Podlaski, zam. w Warszawie, ul. [...], Polaka, żonatego, ojca jednego dziecka w wieku 1 roku, studenta, **wykształcenie średnie**, z ojca rolnika, w **Wojsku Polskim** służył w latach 1938 do 1939 r. w stopniu **plutonowego podchorążego**, kapitana w organizacji AK z czasów okupacji, odznaczonego orderem *Virtuti Militari* V klasy, Krzyżem Walecznych oraz odznaczeniem sowieckim „Za współpracę z partyzantką sowiecką w latach 1943–1944”, dwukrotnie ranionego w walkach z okupantem niemieckim, bez majątku, sądownie niekaranego – oskarżonego z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa, art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r., art. 27 kk WP do art. 225 § 1 kk i art. 3 lit. b i c Dekretu o ochronie Państwa, art. 1 ust. 2 i 3 Dekretu z 16 listopada 1945 r., art. 3 Dekretu z 16 listopada 1945 r., art. 117 § 1 i 2 kk WP oraz art. 187, 188 i 191 kk^d;

10. Atminisa Czesława¹⁹, s. Piotra, ur. 2 stycznia 1927 r. w Wilnie, bez stałego miejsca zamieszkania, Polaka, kawalera, szofera, z ojca szofera, wykształcenie 2 klasy szkoły średniej, ochotnika do WP, bez majątku, orderów i odznaczeń, sądownie niekaranego – oskarżonego z art. 86 § 1 i 2 kk WP, art. 175 § 1 i 2 kk WP, art. 1 ust. 2 i 3 Dekretu z 16 listopada 1945 r., art. 259 kk, art. 3 Dekretu z 16 listopada 1945 r., art. 115 § 1 i 2 w zw. z 118 § 1 i 3 kk WP, art. 191 kk^e;

11. Alenowicza Stanisława²⁰, s. Bronisława, ur. 27 września 1919 r. w Wilnie, zam. w Łodzi, ul. [...], Polaka, kawalera, technika kolejowego, z ojca kolejarza, wykształcenie 4 klasy gimnazjum i 2-letni kurs techniczny, w **Wojsku Polskim** nie służył, bez majątku, odznaczonego Srebrnym Krzyżem Zasługi, w czasie okupacji w organizacji AK, sądownie niekaranego – oskarżonego z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa, art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r., art. 117 § 1 i 2 kk WP i art. 191 kk;

12. Błaskiewiczza Mieczysława²¹, s. Antoniego, ur. 15 grudnia 1919 r. w Wilnie, zam. w Łodzi, ul. [...], Polaka, kawalera, studenta, wykształcenie średnie, w **Wojsku**

^{d-d} *Fragment zaznaczony ołówkiem oraz kredką.*

^{e-e} *Fragment zaznaczony klamrami.*

¹⁸ Stanisław Karolkiewicz „Szczęsny”, „Rylski” (1918–2009), gen. bryg. (2006); żołnierz ZWZ-AK, w oddziale Obwodu Bielsk Podlaski Okręgu Białostockiego; żołnierz (od 1943) III Batalionu Kadrowego 77. pp; kierownik komórki kontrwywiadowczej i motorowej krypt. „Cyrk” sieci „Liceum” (1945–1946); aresztowany (28 II 1946), wyrokiem WSR w Warszawie skazany na 13 lat więzienia (18 VII 1947), zwolniony (1955); pracownik INCO; prezes ŚZŻAK; prezes Rady Kombatanckiej przy Kierowniku Urzędu ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych; prezes Fundacji Stowarzyszeń Weteranów Walk o Niepodległość Rzeczypospolitej Polskiej. Żona, Hanna Karolkiewicz, została aresztowana 4 III 1946 r., będąc w ciąży, w więzieniu urodziła córkę, wyrokiem WSR w Warszawie skazana na 3 lata więzienia w zawieszeniu (11 IX 1946 r.). *Ibidem*, s. 32, 65.

¹⁹ Czesław Atminis (ur. 1927), szofer; we Frontowej Bazie Handlu Wojskowego, zbiegł (VII 1945), członek obstawy płk. Jana Rzepeckiego, komórki motorowej „Cyrk” sieci „Liceum”, aresztowany (28 II 1946), wyrokiem WSR w Warszawie skazany na 10 lat więzienia (18 VII 1947), postanowieniem NSW po zmianie kwalifikacji czynu wyrok utrzymano w mocy (24 X 1947). AIPN, 809/2142; AIPN, 944/198; AIPN, 944/201; AIPN, 944/202.

²⁰ Stanisław Alenowicz „Zakrzewski” (ur. 1919), łącznik i kurier placówki wileńskiej „WW-72” (od 1942); szef komórki kurierskiej „Technikum” sieci „Liceum”; aresztowany w Krakowie (28 V 1946), wyrokiem WSR w Warszawie skazany na 5 lat więzienia (18 VII 1947), postanowieniem NSW po zmianie kwalifikacji czynu wyrok utrzymano w mocy (24 X 1947). AIPN, 809/2142; AIPN, 944/198; AIPN, 944/201; AIPN, 944/202.

²¹ Mieczysław Błaskiewicz „Korab” (1919–2010), żołnierz w Okręgu Wileńskim AK (od 1944), kurier; kurier sieci „Pralnia II”, „Port”, „Liceum”, m.in. do Włoch (XII 1945 – II 1946); aresztowany (28 V 1946), wyrokiem WSR w Warszawie skazany na 5 lat więzienia (18 VII 1947), zwolniony (1952). M. Bechta, A. Chrzanowska, *Działalność ekspozytur wywiadu wschodniego...*, s. 84.

Polskim nie służył, z ojca rolnika, bez majątku, orderów i odznaczeń, sądownie **niekaranego** – oskarżonego z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa, art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r., art. 117 § 1 i 2 kk WP i art. 191 kk;

^f13. **Frejtaga Kazimierza**²², s. Stanisława, ur. 9 lutego 1921 r. w Wilnie, zam. w Łodzi, ul. [...], Polaka, kawalera, studenta, wykształcenie średnie, z ojca szewca, w Wojsku Polskim nie służył, podporucznika z czasów okupacji w organizacji AK, bez majątku, odznaczonego Brązowym Krzyżem Zasługi, sądownie niekaranego – oskarżonego z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa, art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r., art. 117 § 1 i 2 kk WP i art. 191 kk^f;

14. **Waszczuk Haliny**²³, c. Edwarda, ur. 18 czerwca 1923 r. w Łunińcu, zam. w Łodzi, ul. [...], Polki, niezamężnej, studentki, wykształcenie średnie, z ojca kolejarza, bez majątku, odznaczonej Brązowym Krzyżem Zasługi z Mieczami w organizacji AK, sądownie niekaranej – oskarżonej z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa, art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r. i art. 191 kk.

^gNa zasadzie art. 3, 240, 245–247 kwpk
orzekł^g:

I. Osk[arżona] **Sadowska Barbara vel Królikowska Barbara vel Styczyńska Barbara** winna jest:

1. że w okresie **od [2] sierpnia 1944 r.** do sierpnia 1945 r. na terenie Polski brała udział w nielegalnych związkach mających na celu obalenie demokratycznego ustroju państwa polskiego i występujących pod nazwami Armia Krajowa, następnie Delegatura Sił Zbrojnych na Kraj, pełniąc w nich początkowo funkcję łączniczki i szefa kancelarii grupy wywiadowczej p[od] n[azwą] „Ekipa Wschód”, a następnie zastępcy szefa ekspozytury wywiadowczej DSZ p[od] n[azwą] „Pralnia II” i utrzymując w tym charakterze kontakty organizacyjne z innymi członkami tejże organizacji, przy czym dla celów konspiracji swojej osoby i swej działalności przed władzami posługiwała się podrobionymi dokumentami opiewającymi na nazwisko **Królikowska Barbara** i **Styczyńska Barbara** – czym dokonała przestępstwa z art. 1 Dekretu z 30 października 1944 r. o ochronie Państwa (DzU RP, nr 10, poz. 50);

2. że w okresie od marca 1945 r. **do 13 marca 1946 r.**, działając początkowo jako zastępca szefa ekspozytury wywiadowczej DSZ p[od] n[azwą] „Pralnia II”, a następnie ekspozytury wywiadowczej p[od] n[azwą] „Port”, a wreszcie od listopada 1945 r. jako szef centrali obcego wywiadu pod nazwą „Liceum”, dopuściła się gromadzenia i przekazywania za granicę i na szkodę państwa polskiego wiadomości i dokumentów

^{f-f} *Fragment zaznaczony kredką.*

^{g-g} *Fragment zaznaczony kredką i klamrami.*

²² Kazimierz Frejtag „Kaza”, „Romańczyk” (ur. 1919), kurier placówki wileńskiej „WW-72” (od 1943); członek ochrony płk. Jana Rzepeckiego; kurier komórki „Technikum” sieci „Liceum”; aresztowany w Krakowie (29 V 1946), wyrokiem WSR w Warszawie skazany na 3 lata więzienia w zawieszaniu na 5 lat (18 VII 1947), zwolniony (18 VII 1947). AIPN, 944/200; AIPN, 00231/154, t. 7.

²³ Halina Waszczuk-Bazylewska „Inka”, „Calińska”, „Tyczyńska” (ur. 1923), łączniczka i sanitariuszka AK; kurierka sieci „Pralnia II”, „Port”, „Liceum”; aresztowana (14 V 1946), wyrokiem WSR w Warszawie skazana na 4 lata więzienia w zawieszaniu na 5 lat (18 VII 1947), zwolniona (18 VII 1947); lekarz stomatolog. H. Waszczuk, *Przeżycia jednej łączniczki [w:] Nasz los jak wiele innych... Wspomnienia więźniów politycznych okresu stalinowskiego*, red. A. Dzieńczkowski, Z. Żerański, Warszawa 2005, s. 189–203; L.B. Paszkiewicz, *Pamięć w nas trwa...*

stanowiących tajemnicę państwową i wojskową, w szczególności zorganizowała wspólnie z Henrykiem Żukiem²⁴ ekspozyturę wywiadowczą DSZ p[od] n[azwą] „Pralnia II”, następnie ekspozyturę wywiadowczą p[od] n[azwą] „Port”, wreszcie centralę obcego wywiadu p[od] n[azwą] „Liceum”, kierowała całokształtem pracy wywiadowczej tychże ekspozytur i centrali z jej podbudówkami **rozsianymi na terenie Polski i ZSSR**, gromadziła wiadomości i dokumenty tajne z dziedziny politycznej, społeczno-gospodarczej i wojskowej, które przekazywała za granicę początkowo za pośrednictwem Jachimka Tadeusza²⁵, szefa wywiadu DSZ na kraj, zaś od listopada 1945 r. bezpośrednio przez łączników do Oddziału II Sztabu 2. Korpusu gen. Andersa, a nadto w październiku 1945 r. skontaktowała się osobiście w Porto San Giorgio z Andersem, od którego otrzymała ustne instrukcje w sprawie dalszego prowadzenia wywiadu w Polsce i ZSSR przez rozbudowę centrali^h wywiadowczej „Liceum”, czym dokonała przestępstwa z art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r. (DzU RP, nr 53, poz. 300).

II. Zieleniewski Bolesław *vel* Brzozowski Witold winien jest:

1. że w okresie **od maja 1945 r. do sierpnia 1945 r.** na terenie Warszawy brał udział w nielegalnym związku p[od] n[azwą] Delegatura Sił Zbrojnych na Kraj, mającym na celu obalenie demokratycznego ustroju państwa polskiego, kierując działalnością komórki wywiadowczej p[od] n[azwą] „Szkoła”, stanowiącą podbudówkę ekspozytury wywiadowczej DSZ p[od] n[azwą] „Pralnia II”, i utrzymując w tym charakterze kontakty organizacyjne z innymi członkami tejże nielegalnej organizacji, posługując się dla celów konspiracji swojej osoby i swej działalności podrobionymi dokumentami opiewającymi na nazwisko **Brzozowski Witold**, czym dokonał przestępstwa z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa (DzU RP, nr 10, poz. 50 z 1944 r.);

2. że w okresie **od maja 1945 r. do 13 maja 1946 r.**, działając jako szef komórki wywiadowczej p[od] n[azwą] „Szkoła” w Warszawie, będącej początkowo podbudówką ekspozytury wywiadowczej DSZ p[od] n[azwą] „Pralnia II”, następnie p[od]

^h *Na dole karty podpisy por. Gryniewiczza i mjr. Koniecznego oraz parafa pplk. Klimowieckiego.*

ⁱ⁻ⁱ *Fragment zaznaczony na lewym marginesie kredką.*

²⁴ Henryk Żuk *vel* Tadeusz Błachowski *vel* Henryk Kowalski „Onufry”, „Barański”, „Andrzej”, „Jasiński” (1916–2001), kpt.; absolwent Szkoły Podchorążych Artylerii w Toruniu (1938); służba w 31. pal (1936), 5. pp Leg. (1936), 10. pal; w kampanii polskiej 1939 żołnierz 10. pal 10. DP Armii „Łódź”; aresztowany przez Litwinów (1940), przekazany Niemcom, zbiegł (1941); organizator i kierownik placówki wywiadowczej w Lidzie Odcinka II „WW-72” (1941); zastępca kierownika, szef, następnie I zastępca ds. organizacyjno-wywiadowczych Odcinka II „WW-72” (1943); w Warszawie (od 1944); kierownik działu organizacyjnego i łączności „WW-72”; szef Biura Studiów „Pralni” (1944); kierownik „Ekipy Wschód” (od VII 1944); szef sieci „Pralnia II” i „Port” (1945); aresztowany (9 XI 1945), skazany w procesie I ZG WiN, wyrokiem WSR w Warszawie skazany na 12 lat więzienia (3 II 1947), zwolniony (9 XI 1951); zatrudniony m.in. w pracowni modelarskiej, Inco Veritas; zajmował się liternictwem, kompozytorem szachowy. CAW WBH, AP 943, Akta personalne Henryka Żuka; *Pralnia „Onufrego”*...

²⁵ Tadeusz Jachimiek „Jar”, „Jocker”, „Ninka” (1911–1970), płk; absolwent Szkoły Podchorążych Piechoty Ostrowi Mazowieckiej (1933); służba w 36. pp (do 1938); absolwent WSwoj. (1939); w kampanii polskiej 1939 pomocnik oficera operacyjnego 8. DP; w PZW (od 1940); żołnierz ZWZ-AK (od 1941), oficer Biura Studiów Wojskowych Oddziału II KG AK; sekretarz generalny (szef sztabu) i szef wywiadu I ZG WiN (1945); aresztowany (6 III 1946), wyrokiem WSR w Warszawie skazany na 4 lata więzienia (3 II 1947), ułaskawiony decyzją Bolesława Bieruta (5 II 1947), zwolniony; w WP (od 1947), absolwent kursu oficerów pułków w CWPiech., oficer w sztabie Dowództwa Okręgu Wojskowego w Bydgoszczy; przeniesiony do rezerwy (1950); ponownie w WP (od 1957), absolwent Wyższego Akademickiego Ogólnowojskowego Kursu ASG (1958); kierownik studium wojskowego w Łodzi. AIPN, 944/112; AIPN, 944/121; AIPN, 944/124; M. Ney-Krwawicz, *Komenda Główna Armii Krajowej 1939–1945*, Warszawa 1990, s. 436.

n[azwą] „Port”, wreszcie od listopada 1945 r. centrali obcego wywiadu p[od] n[azwą] „Liceum”, dopuścił się gromadzenia i przekazywania za granicę ze szkodą dla państwa polskiego wiadomości i dokumentów stanowiących tajemnicę państwową i wojskową, w szczególności zorganizował komórkę wywiadowczą p[od] n[azwą] „Szkoła” i instrując informatorów teje komórki w kierunku odpowiedniego wykonywania roboty wywiadowczej, kierował osobiście pracą teje komórki i gromadził w niej, a następnie przekazywał za granicę do Oddziału II Sztabu 2. Korpusu gen. Andersa za pośrednictwem komórki p[od] n[azwą] „Biuro Studiów” w ramach centrali wywiadu p[od] n[azwą] „Liceum” wiadomości i dokumenty tajne z dziedziny politycznej, społeczno-gospodarczej i wojskowej, czym dokonał przestępstwa z art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r. (DzU RP, nr 53, poz. 300).

III. Pacyński Franciszek winien jest:

1. że **od czerwca 1945 r. do sierpnia 1945 r. na terenie Warszawy** brał udział w nielegalnym związku p[od] n[azwą] Delegatura Sił Zbrojnych na Kraj, mającym na celu obalenie demokratycznego ustroju państwa polskiego, pełniąc w komórce wywiadowczej p[od] n[azwą] „Szkoła”, stanowiącej podbudówkę ekspozytury wywiadowczej DSZ p[od] n[azwą] „Pralnia II”, funkcję informatora i utrzymując w tym charakterze kontakty organizacyjne z innymi członkami teje organizacji, czym dokonał przestępstwa z art. 1 Dekretu z 30 października 1944 r. o ochronie Państwa;

2. że w okresie **od czerwca 1945 r. do 14 maja 1946 r. w Warszawie**, wykorzystując swoje stanowisko urzędowe jako wicedyrektor Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie i działając jako informator komórki wywiadowczej „Szkoła”, stanowiącej podbudówkę organizacyjną początkowo ekspozytury DSZ p[od] n[azwą] „Pralnia II”, następnie p[od] n[azwą] „Port”, wreszcie centrali wywiadu obcego p[od] n[azwą] „Liceum”, dopuścił się gromadzenia i przekazywania za granicę na szkodę państwa polskiego wiadomości i dokumentów stanowiących tajemnicę państwową i wojskową w skali ogólnopaństwowej, w szczególności gromadził i przekazywał dostępne mu z tytułu piastowanego urzędu tajne wiadomości i dokumenty dotyczące głównie umów międzynarodowych z odpowiednimi załącznikami oraz innych zagadnień społeczno-gospodarczych, które następnie przekazywał za granicę do Oddziału II Sztabu 2. Korpusu gen. Andersa za pośrednictwem osk[arżonego] Zieleniewskiego, jako szefa komórki wywiadowczej „Szkoła”, podporządkowanej ekspozyturom wywiadowczym „Pralnia II”, następnie „Port”, a ostatnio centrali obcego wywiadu p[od] n[azwą] „Liceum”, czym dokonał przestępstwa z art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r. (DzU RP, nr 53, poz. 300).

IV. Osk[arżony] Dunin Lech winien jest:

1. że **od lutego 1945 r. do sierpnia 1945 r. na terenie Warszawy** brał udział w nielegalnych związkach występujących p[od] n[azwą] Armia Krajowa, następnie Delegatura Sił Zbrojnych na Kraj i mających na celu obalenie demokratycznego ustroju państwa polskiego, współdziałając najpierw w organizowaniu garażu i warsztatów mechanicznych dla komórki samochodowej Komendy Głównej AK, zaś od lipca 1945 r. pełniąc funkcję oficera do zleceń w komórce wywiadowczej p[od] n[azwą] „Szkoła”, stanowiącej podbudówkę ekspozytury wywiadowczej DSZ p[od] n[azwą] „Pralnia II”, i utrzymując w tym charakterze kontakty organizacyjne z innymi członkami tychże organizacji, czym dokonał **przestępstwa z art. 1 wspomnianego wyżej Dekretu o ochronie Państwa;**

2. że w okresie **od lutego 1945 r. do 14 maja 1946 r. na terenie Warszawy**, działając na szkodę państwa polskiego, dopuścił się zbierania i przekazywania za granicę wiadomości stanowiących tajemnicę państwową i wojskową, w szczególności, że zbierał i gromadził tajne wiadomości i dokumenty z dziedziny wojskowej, społeczno-gospodarczej i politycznej, wykorzystując dla osiągnięcia tego celu między innymi także swoje możliwości wynikające z zatrudnienia w Referacie Wojskowym KW PPS w Warszawie, które to wiadomości i dokumenty przekazywał następnie osk[arżonemu] Zieleniewskiemu, jako szefowi podbudówki „Pralni II” p[od] n[azwą] „Szkoła”, zaś od listopada 1945 r. do centrali „Liceum”, czym dopuścił się przestępstwa z **art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r. (DzU RP, nr 53, poz. 300)**.

V. Osk[arżona] **Dunin Helena Maria** winna jest:

1. że w okresie **od grudnia 1944 r. do sierpnia 1945 r. na terenie Warszawy** brała udział w nielegalnych związkach mających na celu obalenie demokratycznego ustroju państwa polskiego i występując p[od] n[azwą] Armia Krajowa, a następnie Delegatura Sił Zbrojnych na Kraj, pełniąc funkcję informatorki komórki wywiadowczej „Szkoła”, stanowiącej podbudówkę ekspozytury wywiadowczej p[od] n[azwą] „Pralnia II”, i utrzymując w tym charakterze kontakty organizacyjne z innymi członkami tychże organizacji, czym dokonała przestępstwa z art. 1 wyżej cyt. Dekretu o ochronie Państwa;

2. że w okresie **od grudnia 1944 r. do 14 maja 1946 r. na terenie Warszawy**, działając ze szkodą dla państwa polskiego, dopuściła się gromadzenia i przekazywania za granicę wiadomości stanowiących tajemnicę państwową i wojskową, w szczególności, że gromadziła tajne wiadomości i dokumenty z dziedziny wojskowej, społeczno-gospodarczej, politycznej i bezpieczeństwa publicznego, wykorzystując swe stanowisko społeczne – dziennikarki, które to wiadomości i dokumenty przekazywała następnie osk[arżonemu] Zieleniewskiemu, jako szefowi komórki wywiadowczej „Szkoła”, stanowiącej podbudówkę ekspozytury wywiadowczej DSZ „Pralnia II”, następnie „Port”, a w końcu od listopada 1945 r. centrali obcego wywiadu p[od] n[azwą] „Liceum”, czym dokonała przestępstwa z art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r. (DzU RP, nr 53, poz. 300)^h.

VI. Osk[arżony] **Łozicki Julian** winien jest:

1. że w czasie **od września 1944 r. do sierpnia 1945 r. na terenie Białegostoku i wybrzeża bałtyckiego** brał udział w nielegalnych związkach mających na celu obalenie demokratycznego ustroju państwa polskiego i występujących p[od] n[azwą] Armia Krajowa oraz Delegatura Sił Zbrojnych na Kraj, pełniąc funkcję ^hszefaⁱ komórki wywiadowczej p[od] n[azwą] „Prom”, stanowiącej podbudówkę ekspozytury wywiadowczej DSZ p[od] n[azwą] „Pralnia II”, i utrzymując w tym charakterze kontakty z innymi członkami tejże organizacji, czym dokonał przestępstwa z art. 1 podanego wyżej Dekretu o ochronie Państwa;

2. że w okresie **od września 1944 r. do 23 maja 1946 r. na terenie Białegostoku i wybrzeża bałtyckiego**, działając na szkodę państwa polskiego, dopuścił się gromadzenia i przekazywania za granicę wiadomości i dokumentów stanowiących tajemnicę państwową i wojskową, w szczególności, że jako szef komórki wywiadowczej p[od] n[azwą] „Prom” w Białymstoku, zaś od stycznia 1946 r. jako szef komórki wywiadowczej p[od] n[azwą] „Stocznia” na Wybrzeżu, stanowiących podbudówki ekspozytury wywiadowczej „Pralnia II”, „Port”, wreszcie centrali obcego wywiadu p[od] n[azwą]

^h *Nadpisano.*

„Liceum”, gromadził tajne wiadomości i dokumenty z dziedziny wojskowej, społeczno-gospodarczej i politycznej, które przekazywał następnie za granicę przez kurierów, początkowo za pośrednictwem ekspozytury wywiadowczej p[od] n[azwą] „Pralnia II”, później „Port”, a wreszcie od stycznia 1946 r. centrali obcego wywiadu p[od] n[azwą] „Liceum”, czym dokonał przestępstwa z art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r. (DzU RP, nr 53, poz. 300).

VII. Osk[arżona] **Sternin-Matusewicz Jadwiga** winna jest:

że od **stycznia 1946 r. do 21 maja 1946 r.** na terenie **Wybrzeża**, działając ze szkodą dla państwa polskiego, dopuściła się gromadzenia i przekazywania za granicę wiadomości i dokumentów stanowiących tajemnicę wojskową i państwową, w szczególności, że jako zastępca szefa komórki wywiadowczej p[od] n[azwą] „Stocznia”, stanowiącej podbudówkę obcego wywiadu p[od] n[azwą] „Liceum”, gromadziła i przekazywała za granicę dokumenty i wiadomości tajne z dziedziny społeczno-gospodarczej i wojskowej, które przekazywała przez kurierów centrali obcego wywiadu p[od] n[azwą] „Liceum” do tejszej centrali, czym dokonała przestępstwa z art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r. (DzU RP, nr 53, poz. 300).

VIII. Osk[arżony] **Jakóbsiak Stanisław** winien jest:

1. że w okresie od **maja 1945 r. do sierpnia 1945 r.** na terenie **Warszawy i Katowic** brał udział w nielegalnym związku mającym na celu obalenie demokratycznego ustroju państwa polskiego i występującego p[od] n[azwą] Delegatura Sił Zbrojnych na Kraj, pełniąc funkcję informatora ekspozytury wywiadowczej DSZ p[od] n[azwą] „Pralnia II”, organizując skrzynki pocztowe dla tejszej organizacji i utrzymując w tym charakterze kontakty organizacyjne z innymi członkami wspomnianej organizacji, czym dokonał przestępstwa z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa;

2. że w okresie od **maja 1945 r. do 17 maja 1946 r.** na terenie **Katowic**, działając na szkodę państwa polskiego, dopuścił się gromadzenia i przekazywania za granicę wiadomości i dokumentów stanowiących tajemnicę państwową i wojskową, w szczególności, że jako informator ekspozytury wywiadowczej „Pralnia II”, zaś od listopada ^d1945 r. ^djako informator centrali obcego wywiadu p[od] n[azwą] „Liceum”, gromadził i przekazywał za granicę najpierw za pośrednictwem „Pralni II”, a następnie od listopada 1945 r. za pośrednictwem „Liceum” tajne wiadomości i dokumenty z dziedziny wojskowej, społeczno-gospodarczej i politycznej, czym dokonał przestępstwa z art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r. (DzU RP, nr 53, poz. 300).

^dIX. Osk[arżony] **Karolkiewicz Stanisław** *vel* **Nawrocki Stanisław** *vel* **Namysłowski Stanisław** *vel* **Chrostowski Stanisław** winien jest:

1. że w czasie od **czerwca 1945 r. do października 1945 r.** na terenie **Warszawy** brał udział w nielegalnych związkach mających na celu obalenie demokratycznego ustroju państwa polskiego, występujących p[od] n[azwą] Delegatura Sił Zbrojnych na Kraj oraz Wolność i Niezawisłość, pełniąc funkcję łącznika we wspomnianych nielegalnych związkach i utrzymując w tym charakterze kontakty organizacyjne z innymi członkami tychże związków, przy czym dla zakonspirowania swojej działalności i osoby używał podrobionych dokumentów osobistych na nazwiska **Nawrocki, Namysłowski i Chrostowski**, czym dokonał przestępstwa z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa;

2. że w okresie od **listopada 1945 r. do 28 lutego 1946 r.** dokonał na terenie **Warszawy** przestępstwa z art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r., organizując i pełniąc funkcję szefa komórki kontrwywiadowczej p[od] n[azwą] „Cyrk”, stanowiącej podbudówkę

organizacyjną centrali obcego wywiadu p[od] n[azwą] „Liceum”, że ze szkodą dla państwa polskiego gromadził i przekazywał za granicę za pośrednictwem wspomnianej już centrali „Liceum” wiadomości i dokumenty z dziedziny politycznej, społeczno-gospodarczej i wojskowej stanowiące tajemnicę państwową i wojskową;

3. że w **październiku 1945 r.** podlegał innym członków nielegalnej organizacji DSZ w formie wydanych im rozkazów do dokonania gwałtownego zamachu na osobę należącą do jednostki Sił Zbrojnych Wojska Polskiego i na pojazdy mechaniczne służące do użytku wojskowego i powszechnego, w wyniku którego to podlegania członkowie nielegalnej organizacji pod dowództwem Oleksiaka Stanisława dokonali w październiku 1945 r. napadu na nieustalonego [z] nazwiska majora WP w Warszawie przy al. Niepodległości, któremu zrabowano mienie ruchome, w tym także samochód marki Audi, czym dokonał przestępstwa z art. 27 kk WP w zw. z art. 3 pkt b i c Dekretu o ochronie Państwa;

4. że w połowie **stycznia 1946 r.** dokonał z bronią w rękę wraz z podległą mu grupą napadu rabunkowego na Urząd Ziemski w Wołowie koło Wrocławia, w czasie którego zrabowano samochód marki Olimpia, 700 litrów spirytusu i 200 litrów benzyny, czym dokonał przestępstwa z art. 1 ust. 2 i 3 Dekretu z 16 listopada 1945 r.;

5. że w okresie od **listopada 1945 r. do 28 lutego 1946 r.** w Warszawie przechowywał bez zezwolenia właściwej władzy broń palną i amunicję, w szczególności pistolet Walt[h]er nr 202782 P, pistolet MPi nr 3757, pistolet MPe 44 nr 9896, pistolet MPe 44 nr 7772aa, pistolet MPe 44 nr 1608aa, pistolet MPe (wzór 43) nr 9199 oraz 1206 sztuk amunicji do tejże broni, czym dokonał przestępstwa z art. 3 Dekretu z 16 listopada 1945 r. (DzU RP, nr 53, poz. 300)^b;

6. że **od 1944 r.**, a więc w czasie wojny, jako oficer, będąc zobowiązany do służby wojskowej, obowiązкови temu zadość nie uczynił i do Wojska Polskiego się nie zgłosił, czym dokonał przestępstwa z art. 117 § 1 i 2 kk WP;

7. że w okresie od listopada 1945 r. do 28 lutego 1946 r. na terenie Warszawy podrabiał dla informatorów centrali obcego wywiadu p[od] n[azwą] „Liceum” dokumenty osobiste celem użycia tychże za autentyczne, czym dokonał przestępstwa z art. 187 kk;

8. że w tymże czasie i miejscu przejął od kpt. „Ciborskiego”²⁶ w Warszawie większą ilość pieczęci i stempli, które następnie do 28 lutego 1946 r. używał do podrabiania dokumentów, czym dokonał przestępstwa z art. 188 kk^d.

^eX. Osk[arzony] **Atminis Czesław vel Tarnowski Czesław vel Barwiejczuk Czesław** winien jest:

1. że w okresie od **24 lipca 1945 r. do 28 lutego 1946 r.** w Warszawie brał kolejno udział w nielegalnych związkach usiłujących przemocą usunąć ustanowione organa władzy zwierzchniej narodu oraz zagarnąć ich władzę, a nadto przemocą zmienić ustrój

²⁶ Jan Kosowicz „Janek”, „Ciborski” (zm. 1962), kpt.; kurier Referatu Wschód Wydziału Wywiadu Ofensywnego Oddziału II KG ZWZ-AK, organizator placówek; członek „Ekipy Wschód”; kierownik komórki samochodowej i łączności „Cerownia” sieci „Pralnia II”, w ramach „Cerowni” dowódca oddziału ochrony płk. Jana Rzepeckiego „Ożoga”, po zawieszeniu działalności „Pralni II” „Cerownia” została oddana do bezpośredniej dyspozycji płk. Rzepeckiego; przedostał się do Berlina (XI 1945), następnie do Włoch, wcielony do 2. Korpusu Polskiego, przerzucony do Anglii, zdemobilizowany. F. Musiał, *Szeryf Janek*, <http://zhwin.pl/wp-content/uploads/2013/09/Szeryf-Janek.pdf> (dostęp 6 XI 2023 r.); *idem*, *Kapitan Jan Kosowicz – żołnierz wyklęty, który oszukał bezpiekę*, <https://wiadomosci.wp.pl/kapitan-jan-kosowicz-zolnierz-wyklety-ktory-oszukał-bezpieke-6125756659529345a> (dostęp 6 XI 2023 r.).

państwa polskiego, przy czym związki te występowały p[od] n[azwą] Delegatura Sił Zbrojnych na Kraj, następnie Wolność i Niezawisłość, oskarżony zaś pełnił w nich funkcję członka grupy ochrony osobistej głównego komendanta nielegalnych organizacji DSZ, następnie WiN, po czym od listopada 1945 r. był członkiem komórki kontrwywiadowczej p[od] n[azwą] „Cyrk” w ramach ekspozytury obcego wywiadu „Liceum” i w tym charakterze utrzymywał kontakty organizacyjne z innymi członkami tejże organizacji, używając dla konspiracji swojej osoby i swej działalności przed władzami dokumentów opiewających na nazwiska **Tarnowski Czesław** i **Barwiejczuk Czesław**, czym dokonał przestępstwa z art. 86 § 1 i 2 kk WP;

2. że w dniu 24 lipca 1945 r. w Warszawie przywłaszczył sobie powierzony mu i stanowiący własność Wojentorgu, będącego jednostką wojskową sojuszniczej Czerwonej Armii, samochód marki Ford, czym dokonał przestępstwa z art. 262 § 2 kk;

3. że w marcu 1945 r. jako ochotnik do Wojska Polskiego z transportu wojskowego idącego z Wilna do Warszawy w celu trwałego uchylenia się od obowiązku służby wojskowej zbiegł^k na stacji kolejowej w Wołominie i po wstąpieniu^l w dniu 24 lipca 1945 r.^j do bandy dopuścił się gwałtownego zamachu z bronią w rękę około 12 stycznia 1946 r. na Urząd Ziemski w Wołowie, gdzie zrabowano samochód marki Olimpia, 700 litrów spirytusu i 200 litrów benzyny, w drugiej połowie stycznia 1946 r. dokonał z bronią w rękę napadu rabunkowego na szosie Warszawa–Ostrów Mazowiecka, rabując na szkodę nieustalonych [z] nazwisk poszkodowanych wraz z innymi uczestnikami bandy około 97 tysięcy złotych, że w początkach lutego 1946 r. na tejże szosie, działając w bandzie i z bronią, zrabował na szkodę nieustalonych z nazwisk poszkodowanych kwotę^l ponad 90 tysięcy złotych pod groźbą użycia gwałtu na ich osobach, czym dokonał przestępstwa z art. 115 § 1 i 2 w zw. z art. 118 § 1 i 3 kk WP;

4. że w okresie od 24 lipca 1945 r. do 28 lutego 1946 r. przechowywał bez zezwolenia właściwej władzy broń i amunicję w Warszawie i Łodzi, w **szczególności pistolet** marki Parabellum nr 490 wraz z amunicją do tego, czym dokonał przestępstwa z art. 3 Dekretu z 16 listopada 1945 r.^e

XI. Osk[arżony] **Alenowicz Stanisław vel Zakrzewski Stanisław** winien jest:

1. że w okresie **od grudnia 1944 r. do września 1945 r. na terenie Lublina** brał udział w nielegalnych związkach mających na celu obalenie demokratycznego ustroju państwa polskiego i występujących p[od] n[azwą] Armia Krajowa i Delegatura Sił Zbrojnych na Kraj, pełniąc w nich początkowo funkcję informatora komórki wywiadowczej „Starostwo”, stanowiącej podbudówkę ekspozytury wywiadowczej „Pralnia II”, zaś **od sierpnia 1945 r.** funkcję członka komórki samochodowej przy DSZ, przy czym dla zakonspirowania swej osoby oraz działalności przed władzami używał podrobionych dokumentów opiewających na nazwisko **Zakrzewski Stanisław**, czym dokonał przestępstwa z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa;

2. że w okresie **od grudnia 1944 r. do 28 maja 1946 r. na terenie Polski**, działając początkowo jako informator komórki wywiadowczej p[od] n[azwą] „Starostwo”

^k Z prawej strony skreślono: z transportu.

^{l-1} Fragment zaznaczony na lewym marginesie ołówkiem.

^l Na dole karty adnotacja odnosząca się do fragmentu tekstu: Skreślono [...] : „transportu”, a słowa „w dniu 24 lipca 1945 r.” przeniesiono w wiersz nast[ępny] po słowach „po wstąpieniu”.

w Lublinie, stanowiącej podbudówkę organizacyjną „Pralni II”, zaś od listopada 1945 r. jako organizator komórki kurierskiej p[od] n[azwą] „Technikum”, będącej podbudówką centrali obcego wywiadu p[od] n[azwą] „Liceum”, i równocześnie jako organizator komórki wywiadowczej na terenie Lublina p[od] n[azwą] „Gimnazjum”, stanowiącej również podbudówkę „Liceum”, dopuścił się zbierania i przekazywania ze szkodą dla państwa polskiego za granicę najpierw za pośrednictwem „Pralni II”, a następnie od listopada 1945 r. za pośrednictwem centrali obcego wywiadu p[od] n[azwą] „Liceum”, wiadomości i dokumentów stanowiących tajemnicę wojskową i państwową z dziedziny politycznej, społeczno-gospodarczej i wojskowej, a nadto że w końcu marca 1946 r. usiłował nawet sam wraz z innymi kurierami przewieźć aktualne raporty wywiadowcze centrali „Liceum”²⁷ z Łodzi do Oddziału II Sztabu 2. Korpusu gen. Andersa w Ankonie, czym dokonał przestępstwa z art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r. (DzU RP, nr 53, poz. 300).

XII. Osk[arżony] **Błaszkiwicz Mieczysław** *vel* **Koralski Mieczysław** *vel* **Witkowski Stanisław** winien jest:

1. że w okresie od **kwietnia 1945 r.** do września 1945 r. na terenie **Lublina i Warszawy** brał udział w związku nielegalnym p[od] n[azwą] Delegatura Sił Zbrojnych na Kraj, mającym na celu obalenie demokratycznego ustroju państwa polskiego, pełniąc funkcję kuriera ekspozytury wywiadowczej p[od] n[azwą] „Pralnia II”, jeżdżąc dwukrotnie nielegalnie w tym charakterze ze wskazówkami wywiadowczymi na teren ZSSR – do Wilna, utrzymując kontakty organizacyjne z innymi członkami tejże organizacji i pełniąc funkcję członka grupy ochronnej delegata sił zbrojnych na kraj, przy czym dla konspiracji swojej osoby i swej działalności posługiwał się w tym czasie dokumentami osobistymi opiewającymi na nazwiska **Koralski i Witkowski**, czym dokonał przestępstwa z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa;

2. że w okresie od **kwietnia 1945 r. do 28 maja 1946 r.**, działając jako kurier ekspozytury wywiadowczej „Pralnia II”, a od listopada 1945 r. centrali obcego wywiadu p[od] n[azwą] „Liceum”, dopuścił się ze szkodą dla gromadzenia i przekazywania za granicę wiadomości i dokumentów z dziedziny wojskowej, politycznej i społeczno-gospodarczej stanowiących tajemnicę wojskową i państwową, przy czym w grudniu 1945 r. przewiózł osobiście odnośne dokumenty i wiadomości za granicę do II Oddziału^h Sztabu 2. Korpusu gen. Andersa²⁸ w Ankonie, przywożąc stamtąd w drodze powrotnej do Polski fundusze w kwocie 8 tysięcy dolarów amerykańskich na rozbudowę wywiadowczej pracy centrali p[od] n[azwą] „Liceum”, szyfrowaną instrukcję dla tejże centrali oraz ustne wskazówki dla oskarżonej Sadowskiej, a w marcu 1946 r. usiłował ponownie przewieźć wraz z innymi kurierami z Łodzi do Ankony dalsze nagromadzone materiały wywiadowcze w celu ich przekazania Oddziałowi II Sztabu 2. Korpusu gen. Andersa, czym dokonał przestępstwa z art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r.;

²⁷ Zachował się komplet raportów wywiadowczych sieci krypt. „Liceum”. Zob. AIPN, 1557/34, t. 1. Edycja źródłowa meldunku wywiadowczego nr 1/45 z 22 X 1945 r. oraz raportu wywiadowczego z 10 XII 1945 r. zob. M. Bechta, A. Chrzanowska, *Działalność ekspozytur wywiadu wschodniego...*, s. 54–83. Fotokopie wszystkich meldunków wywiadowczych „Liceum” zob. *Dziewczyzna z „Liceum”...*

²⁸ W dowództwie 2. Korpusu Polskiego Mieczysław Błaszkiwicz 25 I 1946 r. złożył zeznanie zawierające wiadomości z kraju. Dokument przechowywany jest w Instytucie Polskim i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie. Jego edycja źródłowa zob. M. Bechta, A. Chrzanowska, *Działalność ekspozytur wywiadu wschodniego...*, s. 84–88.

3. że od kwietnia 1945 r., a więc w czasie wojny, do 28 maja 1946 r., będąc obowiązany do służby wojskowej, obowiązкови temu zadość nie uczynił i do Wojska Polskiego się nie zgłosił, czym dokonał przestępstwa z art. 117 § 1 i 2 kk WP.

^fXIII. Osk[arżony] **Frejtag Kazimierz vel Stankiewicz Kazimierz vel Romańczyk Kazimierz** winien jest:

1. że od **marca 1945 r. do września 1945 r. w Warszawie** brał udział w nielegalnym związku p[od] n[azwą] Delegatura Sił Zbrojnych na Kraj, mającym na celu obalenie demokratycznego ustroju państwa polskiego, pełniąc w nim funkcję członka grupy ochronnej osobistej delegata sił zbrojnych na kraj i utrzymując w tym charakterze kontakty organizacyjne z innymi członkami tejże organizacji, przy czym dla konspiracji swojej osoby i swej działalności przed władzami używał podrobionych dokumentów opiewających na nazwiska **Stankiewicz i Romańczyk**, czym dokonał przestępstwa z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa;

2. że w okresie od **października 1945 r. do 28 maja 1946 r.**, działając jako kurier w komórce kurierskiej „Technikum”, będącej podbudówką organizacyjną centrali obcego wywiadu p[od] n[azwą] „Liceum”, gromadził ze szkodą dla państwa polskiego wiadomości i dokumenty z dziedziny wojskowej, politycznej i społeczno-gospodarczej stanowiące tajemnicę państwową i wojskową z terenowych podbudówek wywiadowczych i przekazywał je centrali obcego wywiadu p[od] n[azwą] „Liceum”, a nadto że w marcu 1946 r. usiłował wraz z innymi kurierami przekazać gotowe już meldunki wywiadowcze z Łodzi do II Oddziału Sztabu 2. Korpusu gen. Andersa w Ankonie, czym dokonał przestępstwa z art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r.;

3. że od marca 1945 r., a więc w czasie wojny, do 28 maja 1946 r., będąc obowiązany do służby wojskowej, obowiązкови temu zadość nie uczynił i do Wojska Polskiego się nie zgłosił, czym dopuścił się przestępstwa z art. 117 § 1 i 2 kk WP^f.

XIV. Osk[arżona] **Waszczuk Halina vel Kuczyńska Halina** winna jest:

1. że od **sierpnia 1944 r. do sierpnia 1945 r.** na terenie woj. **lubelskiego i warszawskiego** brała udział w nielegalnym związku p[od] n[azwą] Delegatura Sił Zbrojnych na Kraj, mającym na celu obalenie demokratycznego ustroju państwa polskiego, działając w nim w charakterze łączniczki ekspozytury wywiadowczej tejże organizacji p[od] n[azwą] „Pralnia II” i utrzymując w tym charakterze kontakty organizacyjne z innymi członkami wspomnianej organizacji, przy czym dla konspiracji swej działalności i osoby przed władzami posługiwała się podrobionymi dokumentami opiewającymi na nazwisko **Kuczyńska Halina**, czym dokonała przestępstwa z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa;

2. że w okresie **od marca 1945 r. do 14 maja 1946 r.**, działając początkowo jako łączniczka ekspozytury wywiadowczej DSZ p[od] n[azwą] „Pralnia II”, a następnie od listopada 1945 r. jako łączniczka, a potem także kasjerka centrali obcego wywiadu p[od] n[azwą] „Liceum”, gromadziła otrzymywane w Warszawie, Katowicach i Łodzi dokumenty i wiadomości z dziedziny politycznej, społeczno-gospodarczej i wojskowej stanowiące tajemnicę państwową i wojskową i przekazywała je najpierw szefowi ekspozytury wywiadowczej p[od] n[azwą] „Pralnia II”, następnie szefowi obcego wywiadu p[od] n[azwą] „Liceum”, wreszcie w marcu 1946 r., po aresztowaniu osk[arżonej] Sadowskiej i zgodnie z uprzednio wydanymi przez tę ostatnią zarządzeniami, usiłowała przekazać wiadomość o aresztowaniu Sadowskiej oraz nagromadzone przez Sadowską materiały wywiadowcze do Oddziału II Sztabu 2. Korpusu gen. Andersa w Ankonie,

Helena Dunin, 1946 r. AIPN, 0259/73, t. 8

Julian Łozicki, 1946 r. AIPN, 0259/73, t. 8

Jadwiga Sternin-Matusewicz, 1946 r. AIPN, 0259/73, t. 8

Stanisław Jakóbisiak, 1946 r. AIPN, 0259/73, t. 8

przy czym o aresztowaniu Sadowskiej powiadomiła także kierowników podbudówek organizacyjnych centrali „Liceum”, przekazując im odpowiednie fundusze na zbieranie dalszych informacji zgodnie ze wskazówkami Sadowskiej, czym dokonała przestępstwa z art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r.

§I za to skazał^g:

I. Osk[arżoną] **Sadowską Barbarę** *vel* **Królikowską Barbarę** *vel* **Styczyńską Barbarę**:

1. za przestępstwo z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa po myśli art. 1 tegoż dekretu na **6 (sześć)** lat więzienia, z pozbawieniem po myśli art. 12 wspomnianego dekretu oskarżonej praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres lat 5 (pięciu) i z przypadkiem po myśli art. 13 tego dekretu całego mienia oskarżonej na rzecz Skarbu Państwa, ze złagodzeniem orzeczonej kary pozbawienia wolności na zasadzie art. 5 § 1 pkt 2 Ustawy z 22 lutego 1947 r. o amnestii (DzU RP, nr 20, poz. 78) do 3 (trzech) lat więzienia;

2. za przestępstwo z art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r. (DzU RP, nr 53, poz. 300) po myśli art. 8 tegoż dekretu na 8 (osiem) lat więzienia, z utratą po myśli art. 34 ust. 2 wspomnianego dekretu praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na przeciąg lat 5 (pięciu).

Łącznie na zasadzie art. 32 i 33 kk WP przy zastosowaniu przepisu art. 14 § 2 wyżej cyt. ustawy o amnestii na **9 (dziewięć)** lat więzienia, z utratą praw na przeciąg lat 5 (pięciu) i przypadkiem całego mienia osk[arżonej] na rzecz Skarbu Państwa, z zaliczeniem po myśli art. 56 kk WP na poczet kary pozbawienia wolności aresztu tymczasowego od **13 marca 1946 r.** do 18 lipca 1947 r.

Zarazem sąd orzeka na zasadzie art. 48 § 3 kk WP ^dprzypadek^d pochodzącej z przestępstwa i zakwestionowanej przy rewizji u oskarżonej gotówki w kwocie 15 dolarów amerykańskich i 4308 (cztery tysiące trzysta osiem) złotych.

Natomiast sąd uniewinnił osk[arżoną] **Sadowską Barbarę** od zarzutu przestępstwa z art. 27 kk WP w związku z art. 3 Dekretu z 16 listopada 1945 r. (DzU RP, nr 53, poz. 300), dokonanego rzekomo w ten sposób, iż podlegała osk[arżonego] Karolkiewicza w formie wydanego mu rozkazu do nielegalnego przechowywania broni i amunicji, a to dla braku dostatecznych dowodów winy^h.

ii. Osk[arżonego] Zieleniewskiego Bolesława *vel* **Brzozowskiego Witolda**:

1. za przestępstwo z **art. 1** Dekretu o ochronie Państwa na **5 (pięć) lat więzienia** po myśli art. 1 tegoż dekretu, z pozbawieniem po myśli art. 12 wspomnianego dekretu oskarżonego praw publicznych i obywatelskich praw honorowych **na przeciąg lat 5** (pięciu) **i z przypadkiem po myśli art. 13** wspomnianego dekretu **całego mienia oskarżonego na rzecz Skarbu Państwa**, z darowaniem mu w całości orzeczonej kary pozbawienia wolności, a to na zasadzie art. 5 § 1 pkt 1a wspomnianej ustawy o amnestii;

2. za przestępstwo z **art. 8 Dekretu** z 16 listopada 1945 r. (DzU RP, nr 53, poz. 300) po myśli art. 8 tegoż dekretu **na 7 (siedem) lat więzienia**, z utratą po myśli art. 34 ust. 2 wspomnianego dekretu praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na przeciąg **lat 5 (pięciu)**.

Łącznie na zasadzie **art. 32 i 33 kk WP** przy zastosowaniu art. 14 § 2 ustawy o amnestii **na 7 (siedem) lat** więzienia, z utratą praw na przeciąg **lat 5 (pięciu)** i z przypadkiem całego mienia osk[arżonego] na rzecz Skarbu Państwa, z równoczesnym zaliczeniem

po myśli art. 56 kk WP skazanemu na poczet kary pozbawienia wolności aresztu tymczasowego **od 13 maja 1946 r. do 18 lipca 1947 r.**ⁱ

III. Osk[arżonego] **Pacyńskiego Franciszka,**

IV. Osk[arżonego] **Dunina Lecha,**

V. Osk[arżoną] **Dunin Helenę Marię,**

każdego z nich z osobna:

^m1. za przestępstwo z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa po myśli art. 1 tegoż dekretu na **5 (pięć) lat więzienia, z pozbawieniem** po myśli art. 12 tegoż dekretu oskarżonych **praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na przeciąg lat 5 (pięciu)** i z **przepadkiem** po myśli art. 13 cyt. dekretu całego ich mienia na rzecz Skarbu Państwa, z równoczesnym darowaniem oskarżonym orzeczonej kary **pozbawienia wolności w całości** na zasadzie art. 5 § 1 pkt 1a ustawy o amnestii;

2. za przestępstwo z art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r. (DzU RP, nr 53, poz. 300) na **6 (sześć) lat więzienia, z pozbawieniem** ich po myśli art. 34 ust. 2 tegoż dekretu praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na przeciąg **lat 5 (pięciu)**.

Łącznie każdego z nich z osobna po myśli art. 32 i 33 kk WP przy zastosowaniu art. 14 § 2 ustawy o amnestii na **6 (sześć) lat więzienia, z utratą** praw na okres lat 5 (pięciu) i z **przepadkiem** całego mienia oskarżonych na rzecz Skarbu Państwa, z równoczesnym zaliczeniem im po myśli art. 56 kk WP na poczet kary pozbawienia wolności aresztu tymczasowego liczonego **od 14 maja 1946 r. do 18 lipca 1947 r.**^m

VI. Os[karżonego] **Łozickiego Juliana:**

1. za przestępstwo z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa po myśli art. 1 tegoż dekretu na **6 (sześć) lat więzienia, z pozbawieniem** po myśli art. 12 wspomnianego dekretu oskarżonego **praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na przeciąg lat 5 (pięciu)** i z **przepadkiem** po myśli art. 13 cyt. dekretu całego mienia oskarżonego na rzecz Skarbu Państwa, z równoczesnym złagodzeniem orzeczonej kary pozbawienia wolności na zasadzie art. 5 § 1 pkt 2 do 3 (trzech) lat więzienia;

^l2. za przestępstwo z art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r. (DzU RP, nr 53, poz. 300) po myśli art. 8 tegoż dekretu na **6 (sześć) lat więzienia, z pozbawieniem** po myśli art. 34 ust. 2 cyt. dekretu oskarżonego **praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na przeciąg lat 5 (pięciu)**^l.

Łącznie po myśli art. 32 i 33 kk WP przy zastosowaniu art. 14 § 2 ustawy o amnestii na **8 (osiem) lat więzienia, z utratą** praw na przeciąg lat 5 (pięciu) i z **przepadkiem** całego mienia na rzecz Skarbu Państwa, z zaliczeniem po myśli art. 56 kk WP na poczet kary pozbawienia wolności aresztu tymczasowego liczonego od 23 maja 1946 r. do 18 lipca 1947 r.

Zarazem orzeka sąd na zasadzie art. 48 § 3 kk WP **przepadek** pochodzącej z przestępstwa i zakwestionowanej przy rewizji u oskarżonego gotówki w kwocie 2000 zł (dwa tysiące złotych).

VII. Os[karżoną] **Sternin-Matusewicz Jadwigę:**

za przestępstwo z art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r. (DzU RP, nr 53, poz. 300) na **4 (cztery) lata więzienia, z utratą** po myśli art. 34 ust. 2 tegoż dekretu **praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na przeciąg lat 5 (pięciu)**, z zaliczeniem po myśli

^{m-m} *Fragment zaznaczony na prawym marginesie flamastrem.*

art. 56 kk WP na poczet orzeczonej kary pozbawienia wolności aresztu tymczasowego liczonego od 21 maja 1946 r. do 18 lipca 1947 r.

Wykonanie orzeczonej i pozostałej do odcierpienia kary pozbawienia wolności **zawiesza sąd warunkowo** skazanej po myśli art. 57 § 1 i 2 kk WP na przeciąg lat 5 (pięciu).

VIII. Osk[arżonego] **Jakóbsiaka Stanisława:**

1. za przestępstwo z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa po myśli art. 1 tegoż dekretu na 5 (pięć) lat więzienia, z pozbawieniem po myśli art. 12 tegoż dekretu oskarżonego praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na przeciąg lat 5 (pięciu) i z przypadkiem po myśli art. 13 cyt. dekretu całego mienia oskarżonego na rzecz Skarbu Państwa, z równoczesnym darowaniem w całości oskarżonemu kary pozbawienia wolności na zasadzie art. 5 § 1 pkt 1a ustawy o amnestii (DzU RP, nr 20, poz. 78);

2. za przestępstwo z art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r. (DzU RP, nr 53, poz. 300) po myśli art. 8 tegoż dekretu na 6 (sześć) lat więzienia, z pozbawieniem po myśli art. 34 ust. 2 cyt. dekretu oskarżonego praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na przeciąg lat 5 (pięciu).

Łącznie po myśli art. 32 i 33 kk WP przy zastosowaniu art. 14 § 2 ustawy o amnestii na 6 (sześć) lat więzienia, z utratą praw na przeciąg lat **5 (pięciu)** i z przypadkiem całego mienia na rzecz Skarbu Państwa, z równoczesnym zaliczeniem na poczet kary pozbawienia wolności aresztu tymczasowego liczonego od 17 maja do 18 lipca 1947 r.

^dIX. Osk[arżonego] **Karolkiewicza Stanisława vel Nawrockiego Stanisława vel Namysłowskiego Stanisława vel Chrostowskiego Stanisława:**

1. za przestępstwo z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa po myśli art. 1 tegoż dekretu na 5 (pięć) lat więzienia, z pozbawieniem po myśli art. 12 tegoż dekretu oskarżonego praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na przeciąg lat 5 (pięciu) i z przypadkiem po myśli art. 13 cyt. dekretu całego mienia oskarżonego na rzecz Skarbu Państwa, z równoczesnym^h darowaniem mu w całości po myśli art. 5 § 1 pkt 1a ustawy o amnestii (DzU RP, nr 20, poz. 78) orzeczonej kary pozbawienia wolności;

2. za przestępstwo z art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r. (DzU RP, nr 53, poz. 300) po myśli art. 8 tegoż dekretu na 7 (siedem) lat więzienia, z pozbawieniem po myśli art. 34 ust. 2 cyt. dekretu oskarżonego praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na przeciąg lat 5 (pięciu);

3. za przestępstwo z art. 27 kk WP w związku z art. 3 lit. b i c Dekretu o ochronie Państwa po myśli art. 3 tegoż dekretu na 6 (sześć) lat więzienia, z pozbawieniem po myśli art. 12 tegoż dekretu oskarżonego praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na przeciąg lat 5 (pięciu) i z przypadkiem po myśli art. 13 cyt. dekretu całego mienia oskarżonego na rzecz Skarbu Państwa, z równoczesnym złagodzeniem mu kary pozbawienia wolności po myśli art. 5 § 1 pkt 2 ustawy o amnestii z 22 lutego 1947 r. do 3 (trzech) lat więzienia;

4. za przestępstwo z art. 1 ust. 2 i 3 Dekretu z 16 listopada 1945 r. (DzU RP, nr 53, poz. 300) po myśli art. 1 ust. 3 cyt. dekretu na 7 (siedem) lat więzienia, z pozbawieniem po myśli art. 34 ust. 2 tegoż dekretu oskarżonego praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na przeciąg lat 5 (pięciu), z równoczesnym złagodzeniem mu na zasadzie art. 5 § 1 pkt 2 ustawy o amnestii (DzU RP, nr 20, poz. 78) orzeczonej kary pozbawienia wolności do 3 (trzech) lat i 6 (sześciu) miesięcy więzienia;

5. za przestępstwo z art. 3 Dekretu z 16 listopada 1945 r. (DzU RP, nr 53, poz. 300) po myśli art. 3 tegoż dekretu na 8 (osiem) lat więzienia, z pozbawieniem po myśli art. 34 ust. 2 tegoż dekretu oskarżonego praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na przeciąg lat 5 (pięciu), z równoczesnym złagodzeniem mu na zasadzie art. 5 § 1 pkt 2 ustawy o amnestii orzeczonej kary pozbawienia wolności do 4 (czterech) lat więzienia;

⁶ za przestępstwo z art. 117 § 1 i 2 kk WP po myśli art. 117 § 2 kk WP na 5 (pięć) lat więzienia, z darowaniem mu w całości tej kary na zasadzie art. 5 § 1 pkt 1a ustawy o amnestii z 22 lutego 1947 r.ⁿ;

⁷ za przestępstwo z art. 187 i 188 kk – za każdy z tych czynów z osobna – po myśli art. 187 i 188 kk na karę po 2 (dwa) lata więzienia, z darowaniem mu tych kar w całości po myśli art. 6 § 1 pkt 1 ustawy o amnestii z 22 lutego 1947 r.ⁿ

Łącznie po myśli art. 32 i 33 kk WP przy zastosowaniu art. 14 § 2 ustawy o amnestii **na 13 (trzydzieści) lat więzienia, z utratą praw na okres lat 5 (pięciu)** i z przypadkiem całego mienia na rzecz Skarbu Państwa, z zaliczeniem po myśli art. 56 kk WP na poczet kary pozbawienia wolności aresztu tymczasowego liczonego od 28 lutego 1946 r. do 18 lipca 1947 r.

Zarazem orzeka sąd na zasadzie art. 48 § 3 kk WP przypadek pochodzącej z przestępstwa i zakwestionowanej u oskarżonego przy rewizji gotówki w kwocie 31 150 zł (trzydzieści jeden tysięcy sto pięćdziesiąt złotych) i 100 (sto) dolarów amerykańskich oraz przypadek dowodu rzeczowego, a to broni i amunicji opisanej powyżej w sentencji wyroku.

Natomiast sąd uniewinnił skazanego od zarzutu przestępstw z art. 27 kk WP w zw. z art. 225 kk i art. 27 kk WP w zw. z art. 3 lit. b i c Dekretu o ochronie Państwa dokonanych rzekomo w ten sposób, iż w październiku 1945 r. podlegał innym do dokonania zabójstwa żołnierza Czerwonej Armii i dokonania napadu na nieustalonego z nazwiska majora Wojska Polskiego w Warszawie – na Grochowie, a to dla braku dostatecznych dowodów winy^d.

^eX. Osk[arżonego] **Atminisa Czesława vel Tarnowskiego Czesława vel Barwiejczuka Czesława:**

1. za przestępstwo z art. 86 § 1 i 2 kk WP po myśli art. 86 § 1 kk WP na 5 (pięć) lat więzienia, z pozbawieniem po myśli art. 46 § 1b kk WP oskarżonego praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na przeciąg lat 5 (pięciu), z darowaniem w całości oskarżonemu po myśli art. 5 § 1 pkt 1a ustawy o amnestii z 22 lutego 1947 r. orzeczonej kary pozbawienia wolności;

2. za przestępstwo z art. 262 § 2 kk po myśli art. 262 § 2 kk na 4 (cztery) lata więzienia, ze złagodzeniem mu po myśli art. 6 § 1 pkt 2 ustawy o amnestii orzeczonej kary do 2 (dwóch) lat więzienia;

¹³ za przestępstwo z art. 115 § 1 i 2 w związku z art. 118 § 1 i 3 kk WP przy zastosowaniu art. 55 § 1 kk WP po myśli art. 118 § 3 kk WP na 10 (dziesięć) lat więzienia, z pozbawieniem po myśli art. 46 § 2 kk WP oskarżonego praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na przeciąg lat 5 (pięciu), z przypadkiem po myśli art. 48 § 2 kk WP całego mienia oskarżonego na rzecz Skarbu Państwa, ze złagodzeniem mu po myśli art. 5 § 1 pkt 2 ustawy o amnestii orzeczonej kary pozbawienia wolności do lat 5 (pięciu);

ⁿ⁻ⁿ Punkt przekreślony ołówkiem.

4. za przestępstwo z art. 3 Dekretu z 16 listopada 1945 r. (DzU RP, nr 53, poz. 300) po myśli art. 3 tego dekretu na 6 (sześć) lat więzienia, z pozbawieniem po myśli art. 34 ust. 2 tego dekretu oskarżonego praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres lat 5 (pięciu), z równoczesnym złagodzeniem po myśli art. 5 § 1 pkt 2 ustawy o amnestii orzeczonej kary pozbawienia wolności do 3 (trzech) lat więzienia.

Łącznie po myśli art. 32 i 33 kk WP przy zastosowaniu art. 14 § 1 ustawy o amnestii na **10 (dziesięć) lat** więzienia, z utratą praw na przeciąg lat 5 (pięciu) i z przypadkiem całego mienia na rzecz Skarbu Państwa i z zaliczeniem skazanemu na poczet kary pozbawienia wolności po myśli art. 56 kk WP aresztu tymczasowego liczonego od 28 lutego 1946 r. do 18 lipca 1947 r.

Orzeka się przypadek dowodu rzeczowego, a to broni opisanej powyżej w sentencji wyroku wraz z 15 sztukami amunicji^e.

XI. Osk[arżonego] **Alenowicza Stanisława** *vel* **Zakrzewskiego Stanisława**:

1. za przestępstwo z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa po myśli art. 1 tegoż dekretu na 5 (pięć) lat więzienia, z pozbawieniem po myśli art. 12 tego dekretu oskarżonego praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na przeciąg lat 5 (pięciu) i z przypadkiem po myśli art. 13 cyt. dekretu całego mienia oskarżonego na rzecz Skarbu Państwa, z równoczesnym darowaniem skazanemu w całości na zasadzie art. 5 § 1 pkt 1a ustawy o amnestii orzeczonej kary pozbawienia wolności;

2. za przestępstwo z art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r. (DzU RP, nr 53, poz. 300) po myśli art. 8 tegoż dekretu na 5 (pięć) lat więzienia, z pozbawieniem po myśli art. 34 ust. 2 cyt. dekretu oskarżonego praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na przeciąg lat 5 (pięciu)^h.

¹Łącznie po myśli art. 32 i 33 kk WP przy zastosowaniu art. 14 § 2 ustawy o amnestii na **5 (pięć) lat więzienia**, z utratą praw na przeciąg lat 5 (pięciu) i z przypadkiem całego mienia na rzecz Skarbu Państwa, z zaliczeniem po myśli art. 56 kk WP skazanemu na poczet pozbawienia wolności aresztu tymczasowego liczonego od 28 maja 1946 r. do 18 lipca 1947 r.¹

XII. Osk[arżonego] **Błaskiewiczza Mieczysława** *vel* **Koralskiego Mieczysława** *vel* **Witkowskiego Stanisława**:

1. za przestępstwo z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa po myśli art. 1 tego dekretu na 5 (pięć) lat więzienia, z utratą po myśli art. 12 cyt. dekretu praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na przeciąg lat 5 (pięciu) i z przypadkiem po myśli art. 13 cyt. dekretu całego mienia oskarżonego na rzecz Skarbu Państwa, z równoczesnym darowaniem w całości po myśli art. 5 § 1 pkt 1a ustawy o amnestii orzeczonej kary pozbawienia wolności;

2. za przestępstwo z art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r. (DzU RP, nr 53, poz. 300) po myśli art. 8 tegoż dekretu na 5 (pięć) lat więzienia, z pozbawieniem po myśli art. 34 ust. 2 tego dekretu oskarżonego praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na przeciąg lat 5 (pięciu);

3. za przestępstwo z art. 117 § 1 i 2 kk WP po myśli art. 117 § 2 kk WP na 5 (pięć) lat więzienia, z darowaniem mu w całości po myśli art. 5 § 1 pkt 1a ustawy o amnestii orzeczonej kary pozbawienia wolności.

¹Łącznie na **5 (pięć) lat więzienia**, z utratą praw na przeciąg lat 5 (pięciu) i z przypadkiem całego mienia na rzecz Skarbu Państwa, a to po myśli art. 32 i 33 kk WP i przy zastosowaniu art. 14 § 2 ustawy o amnestii. Na poczet kary pozbawienia wolności

zalicza się skazanemu po myśli art. 56 kk WP areszt tymczasowy liczony od 28 maja 1946 r. do 18 lipca 1947 r.¹

¹XIII. Osk[arżonego] **Frejtaga Kazimierza** *vel* **Stankiewicza Kazimierza** *vel* **Romańczyka Kazimierza**:

1. za przestępstwo z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa po myśli art. 1 tego dekretu na 5 (pięć) lat więzienia, z utratą po myśli art. 12 tegoż dekretu praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na przeciąg lat 5 (pięciu) i z przepadkiem po myśli art. 13 cyt. dekretu całego mienia oskarżonego na rzecz Skarbu Państwa, z równoczesnym darowaniem mu w całości orzeczonej kary pozbawienia wolności na zasadzie art. 5 § 1 pkt 1a ustawy o amnestii;

2. za przestępstwo z art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r. (DzU RP, nr 53, poz. 300) po myśli art. 8 tegoż dekretu na 3 (trzy) lata więzienia, z pozbawieniem po myśli art. 34 ust. 2 tego dekretu oskarżonego praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na przeciąg lat 3 (trzech);

3. za przestępstwo z art. 117 § 1 i 2 kk WP po myśli art. 117 § 2 kk WP na 5 (pięć) lat więzienia, z równoczesnym darowaniem mu w całości orzeczonej kary pozbawienia wolności na zasadzie art. 5 § 1 pkt 1a ustawy o amnestii.

¹Łącznie po myśli art. 32 i 33 kk WP przy zastosowaniu art. 14 § 2 ustawy o amnestii na **3 (trzy) lata więzienia**, z utratą praw na przeciąg lat 5 (pięciu) i z przepadkiem całego mienia skazanego na rzecz Skarbu Państwa i z zaliczeniem na poczet orzeczonej kary pozbawienia wolności aresztu tymczasowego po myśli art. 56 kk WP liczonego od 28 maja 1946 r. do 18 lipca 1947 r.¹

Na zasadzie art. 48 § 3 kk WP sąd orzeka przepadek zakwestionowanej przy rewizji u oskarżonego i pochodzącej z przestępstwa gotówki w kwocie 900 (dziewięćset) dolarów amerykańskich.

Zarazem na zasadzie art. 57 § 1 i 2 kk WP sąd zawiesza warunkowo wykonanie na skazanym pozostałej do odcierpienia kary pozbawienia wolności na przeciąg lat 5 (pięciu)^f.

XIV. Osk[arżoną] **Waszczuk Halinę** *vel* **Kuczyńską Halinę**:

1. za przestępstwo z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa po myśli art. 1 tegoż dekretu na 5 (pięć) lat więzienia, z pozbawieniem po myśli art. 12 tego dekretu oskarżonej praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na przeciąg lat 5 (pięciu) i z przepadkiem po myśli art. 13 cyt. dekretu całego mienia oskarżonej na rzecz Skarbu Państwa, z darowaniem jej po myśli art. 5 § 1 pkt 1a ustawy o amnestii w całości orzeczonej kary pozbawienia wolności;

2. za przestępstwo z art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r. (DzU RP, nr 53, poz. 300) po myśli art. 8 tego dekretu na 4 (cztery) lata więzienia, z pozbawieniem po myśli art. 34 ust. 2 cyt. dekretu oskarżonej praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na przeciąg lat 5 (pięciu).

¹Łącznie na **4 (cztery) lata więzienia** z utratą praw na przeciąg lat 5 (pięciu) i z przepadkiem całego mienia na rzecz Skarbu Państwa, a to na zasadzie art. 32 i 33 kk WP oraz art. 14 § 2 ustawy o amnestii, z zaliczeniem po myśli art. 56 kk WP skazanej na poczet orzeczonej kary pozbawienia wolności aresztu tymczasowego liczonego od 14 maja 1946 r. do 18 lipca 1947 r.¹

Zarazem na zasadzie art. 57 § 1 i 2 kk WP sąd zawiesza warunkowo wykonanie na skazanej pozostałej do odcierpienia kary pozbawienia wolności na przeciąg lat 5 (pięciu)^h.

Stanisław Karolkiewicz, 1946 r. AIPN, Kartoteka zdjęć sygnalitycznych

Stanisław Alenowicz, 1946 r. AIPN, 0259/73, t. 8

Mieczysław Błaszkiwicz, 1946 r. AIPN, 0259/73, t. 8

Halina Waszczuk, 1946 r. AIPN, 0259/73, t. 8

Uzasadnienie

Na podstawie całokształtu okoliczności faktycznych ujawnionych w toku przewodu sądowego, a w szczególności wyjaśnień osk[arżonych] Sadowskiej Barbary, Zieleniewskiego Bolesława, Pacyńskiego Franciszka, Duninówny Heleny, Dunina Lecha, Łozickiego Juliana, Sternin-Matusewicz Jadwigi, Jakóbisiaka Stanisława, **Karolkiewicza Stanisława**, Atminisa Czesława, Alenowicza Stanisława, Błaszkiwicza Mieczysława, Frejtaga Kazimierza i Waszczuk Haliny, zeznań świadków Oleksiaka Stanisława²⁹, **Niedzieli Jana**³⁰ i **Koska Pawła**³¹, zakwestionowanych^o dowodów rzeczowych, w szczególności broni i amunicji, waluty obcej, sprawozdań, instrukcji, wykazów i dokumentów, a nadto akt spraw karnych Wojskowego Sądu Okręgowego w Warszawie w sprawie karnej Sokołowskiego³² i innych oraz akt Wojskowego Sądu Rejonowego nr R. 337/46, R. 722/46 i R. 947/46, dotyczących wywiadu prowadzonego w MBP i w Departamencie Więzień i Obozów³³, w sprawie napadu na Urząd Ziemski w Wołowie oraz w sprawie karnej płk. Rzepeckiego³⁴ i tow[arzysty], przyjął sąd udowodnione następujące fakty.

^o *Tak w oryginalne.*

²⁹ Stanisław Oleksiak „Kozic” (1924–2018), płk; żołnierz 1. kompanii III batalionu 77. pp UBK (od 1943); członek komórki kontrwywiadowczej i motorowej „Cyrk” sieci „Liceum”; aresztowany (28 II 1946), wyrokiem WSR w Warszawie skazany na 10 lat więzienia (22 XII 1947), zwolniony (1954); członek Stowarzyszenia PAX, Inco-Veritas; absolwent Wydziału Prawa UW; działacz ŚŻŻAK, prezes ZG (2010–2013). W procesie – poza Oleksiakiem, Niedzielą i Koskiem – został też skazany (na 3 lata więzienia) Jan Penconek (ur. 1919), zwolniony (1949). AIPN, 1021/139; Wydział Notacji i Opracowań Multimedialnych BEN IPN, Notacja nagrana ze Stanisławem Oleksiakiem przez Agnieszkę Chrzanowską i Konrada Starzewskiego, 2008 r.

³⁰ Jan Niedziela „Knyszyniak” (ur. 1923), żołnierz UBK; członek komórki kontrwywiadowczej i motorowej „Cyrk” sieci „Liceum”; aresztowany (28 II 1946), wyrokiem WSR w Warszawie skazany na 8 lat więzienia (22 XII 1947), zwolniony (1954); zatrudniony w Stowarzyszeniu PAX. AIPN, 1021/139.

³¹ Paweł Kosk „Fredek” (ur. 1925), członek komórki kontrwywiadowczej i motorowej „Cyrk” sieci „Liceum”; aresztowany (28 II 1946), wyrokiem WSR w Warszawie skazany na 8 lat więzienia (22 XII 1947), zbiegł z Ośrodka Pracy w Piechcinie (VII 1951), ponownie aresztowany (VII 1952), zwolniony (1955). AIPN, 1021/139.

³² Mieczysław Sokołowski „Dakowski”, „Wiślicki” (1908–1946), kpt.; absolwent Korpusu Kadetów nr 1 we Lwowie (1929), Szkoły Podchorążych Artylerii w Toruniu; żołnierz 1. dak; w kampanii polskiej 1939 dowódca 3. baterii 1. dak; dowódca (od 1940), zastępca dowódcy (od 1942) Oddziału Bema/Grupy Bema; żołnierz w powstaniu warszawskim; dowódca baterii 53. pap, dowódca 1. baterii 72. pułku artylerii przeciwpancernej 9. BAP panc. 2. Armii WP (V 1945); kierownik komórki wywiadu wojskowego „Przystań” sieci „Pralnia II” (od VI 1945); przekazany do dyspozycji szefa wywiadu WiN ppłk. Tadeusza Jachimka (X 1945); aresztowany (9 III 1945), skazany wyrokiem Sądu WOW na karę śmierci (28 X 1946), rozstrzelany (30 XI 1946). Wraz z Sokołowskim sążeni byli pozostali członkowie „Przystani”: kpt. Józef Czerniawski „Czarka” (skazany na karę śmierci, rozstrzelany), Wojciech Malinowski *vel* Janusz Pszczeliński „Łucja II” (skazany na 15 lat więzienia), Zdzisław Piątkowski „Szyper” (skazany na 15 lat więzienia), kpt. Zenon Czarnomski „Karol” (skazany na 8 lat więzienia), Irena Borkowska „Łucja I” (skazana na 8 lat więzienia), Stanisław Bogusławski „Bogus” (skazany na 3 lata więzienia), Krystyna Gąsowska „Krysia” (skazana na 2,5 roku więzienia), Maria Krzemień (skazana na 5 miesięcy więzienia). AIPN, 932/8; A. Chrzanowska-Pietrzak, *Mieczysław Sokołowski (1908–1946)*, ..., s. 494–498.

³³ Chodzi o sprawę członków komórki kontrwywiadowczej „Cyrk” Haliny Zwinogrodzkiej, Henryka Dziegielelewskiego i Józefy Majewskiej. AIPN, 944/485.

³⁴ Jan Rzepecki „Ozóg”, „Prezes” (1899–1983), płk; w kampanii polskiej 1939 szef Oddziału III Sztabu Armii „Kraków”; szef Sztabu Okręgu Warszawa-Miasto SZP-ZWZ; szef Oddziału VI (BIP) KG ZWZ-AK (od 1940); po upadku powstania warszawskiego w oflagach Lamsdorf i Woldenberg; I zastępca gen. Leopolda Okulickiego (III 1945), p.o. komendant „NIE” (od III 1945); na czele DSZ (od IV 1945); prezes I ZG WiN; aresztowany (5 XI 1945); wyrokiem WSR w Warszawie skazany na 8 lat więzienia (3 II 1947); ulaskawiony decyzją Bolesława Bieruta (5 II 1947); wicedyrektor Wojskowego Instytutu Naukowo-Wydawniczego; pracownik ASG; ponownie więziony (1949–1955); pracownik naukowy

W okresie okupacji wszystkie elementy pragnące walki z Niemcami znalazły się w szeregach „zakonspirowanych” organizacji pod hasłem zbrojnego starcia się z najeźdźcą. W tym też czasie organizacja AK skupiała w swych szeregach liczne rzesze członków, którzy szczerze pragnęli walki z agresorem niemieckim. Kierownictwo AK, wykonując ściśle dyrektywy swych ośrodków dyspozycyjnych za granicą, wykorzystywało zapał poszczególnych bojowców do walki z Niemcami, i rozwijając w praktyce głoszoną przez londyńskie koła emigracyjne teorię dwóch wrogów, osłabiając natężenie walki z Niemcami w okresie szalejącego terroru Gestapo, w wyniku którego groziło narodowi polskiemu biologiczne wyniszczenie ze strony hord hitlerowskich i nie licząc się z koniecznością chwili ścisłej współpracy i łączności ze wszystkim i wszystkimi, co zmierza do zniszczenia hitleryzmu i reprezentuje myśl postępu i demokracji, w szczególności nie licząc się z potrzebą ścisłej współpracy ze Związkiem Radzieckim, już wówczas montowało wywiad wojskowy i polityczny nie tylko przeciw niemieckiemu najeźdźcy, ale także przeciw wschodniemu sąsiadowi państwa polskiego. Przejawem tej formy wywiadu było kreowanie przez szefa wywiadu Wschód³⁵ kpt. Boguckiego³⁶ ekspozytury wywiadowczej p[od] n[azwą] „Ekipa Wschód”, w składzie sześciu do siedmiu osób, w tej liczbie i osk[arżona] **Sadowska**, która jeszcze w okresie okupacji niemieckiej ze wskazówkami prowadzenia wywiadu przeciwniemieckiego i przeciw sowieckiego była w 1943 r. skierowana na tereny wschodnie. Prowadzenia tego wywiadu, będącego przedłużeniem politycznej linii polskich przedwojennych czynników oficjalnych i idącą z nią w parze propagandą antyradziecką, realizowaną w myśl wskazówek tzw. rządu londyńskiego i Komendy Głównej AK, po oswobodzeniu państwa polskiego przez wojska polskie i Czerwoną Armię, nie tylko nie zaniechano, ale wręcz nakazano dalsze i wszechstronne jego prowadzenie – początkowo przez **wydany zakaz dekonspiracji „Ekipy Wschód”**, a następnie, w marcu 1945 r., **przez wyraźną dyrektywę idącą w tym kierunku**, a to przy sposobności utworzenia ekspozytury wywiadowczej p[od] n[azwą] „Pralnia II”, jako komórki szpiegowskiej czynnej najpierw przy Komendzie Głównej AK, a następnie przy Delegaturze Sił Zbrojnych na Kraj^h.

ⁱWrogi stosunek do ZSRR, ^{ja} później także do polskiej rzeczyw[istości], został tak głęboko zaszczepiony w mniej krytyczne umysł[ny] akowców, a między tymi także oskarżonych, że gdy w 1945 r. delegat sił zbrojnych na kraj **wydał rozkaz likwidacji** działalności ekspozytury wywiadowczej p[od] n[azwą] „Pralnia II”, z [wyłączeni]em jedynie komórki samochodowej oraz komórki akcji „Ż” [krypt.] „Przystań”, które przejść miały pod bezpośrednie kierown[ictwo] del[egata] s[ię] z[brojnych] na kraj, **osk[arżona] Sadowska jako zastępca szefa „Pralni II”** wraz

IH PAN; członek ZG i RN ZBoWiD. A.K. Kunert, *Słownik biograficzny konspiracji warszawskiej 1939–1944*, t. 1, Warszawa 1987, s. 137–139.

^p Z lewej strony skreślono: nielegalnych.

³⁵ Chodzi o Referat Wschód Wydziału Wywiadu Ofensywnego Oddziału II KG AK.

³⁶ Franciszek Miszczak „Bogucki”, „Reda” (1911–1990), kpt./mjr; oficer 19. pał; w kampanii polskiej 1939 dowódca 1. baterii 19. pał; internowany na Litwie; w konspiracji wileńskiej (od V 1940); szef Ośrodka Wileńskiego „WW-72” (do XII 1943); szef „Pralni” (od XII 1943); w powstaniu warszawskim dowódca 3. kompanii Batalionu AK „Miłosz”, ranny; w niewoli niemieckiej (do IV 1945); w Wielkiej Brytanii (od V 1945); członek Koła Byłych Żołnierzy AK w Londynie (od 1946), prezes ZG, przewodniczący RN, prezes honorowy (od 1988); założyciel i przewodniczący Fundacji AK. SPP, KW1, 5663, Franciszek Miszczak; SPP, TP2, Franciszek Miszczak.

z Henrykiem Żukiem – szefem wspomnianej ekspozytury wywiado[wczej], mając wątpliwości co do słuszności, celowości i [legalności] zarządzenia delegata sił zbrojnych jako najwyższego auto[rytetu] krajowego tej nielegalnej organizacji, **postanawia wyjecha[ć] [do] Londynu dla zweryfikowania i ewentualnej zmiany tego zar[ządzenia] do autorytatywnych** czynników „rządu londyńskiego”, w szcz[egółności] do płk. „Makarego”³⁷.

W połowie sierpnia 1945 r. osk[arżona] wraz z Żukiem [wyjeżdżają] za granicę, wykorzystując **dla celów przerzutowych sieć NSZ** z etapami przez Pragę–Pilzno, najpierw do Regensburga do d[owódtwa] Brygady Świętokrzyskiej, gdzie po rozmowie ze stojącym na usługach obcego wywiadu **mjr. Kozłowskiem**³⁸ **ps. „Mikołaj”** otrzymuje skierowanie i dalszy przerzut do **2. Korpusu gen. Andersa** do Włoch, rzekomo z powodu braku możliwości skierowania ich przez „Mikołaja” do Londynu.

Osk[arżona] Sadowska, dowiedziawszy się z rozmów z „Mikołajem” o fakcie oczywistego powiązania organizacji **NSZ oraz Brygady Świętokrzyskiej z gen. Andersem** i jego sztabem, nie rezygnuje jednak z wyjazdu do **Ankony**, udaje się tam wraz z Żukiem, [aby] – podżegana przez oficerów II Oddziału 2. Korpusu **płk. Kij[aka]**³⁹, [płk.] Bąkiewicz⁴⁰ **oraz samego Andersa** i zaopatrzona przez **nich** [w fundusz] wynoszący

³⁷ Kazimierz Iranek-Osmecki „Makary” (1897–1984), płk; żołnierz 1. pp Leg.; wcielony do armii austriackiej (1917), zbiegł z frontu włoskiego; członek POW; w WP (od 1918), w grupie płk. Leopolda Lisa-Kuli (1919), w sztabie I Brygady 1. DP Leg. (od 1919), referent Sekcji Piechoty Departamentu Broni Głównych MSWojsk. (1920), oficer w sztabie 19. DP (od 1921); oficer w Biurze Personalnym MSWojsk.; absolwent WSWojsk. (1931), wykładowca, następnie kierownik katedry operacyjnej służby sztabów w WSWojsk.; w kampanii polskiej 1939 oficer do zleceń naczelnego kwaterymistrza; zastępca kierownika ekspozytury wywiadowczej Oddziału II NW w Bukareszcie (od X 1939); w ZWZ (od 1939); kierownik Referatu Informacyjno-Wywiadowczego Oddziału VI NW (od 1940); emisariusz NW do kraju (1940), następnie emisariusz komendanta głównego ZWZ do Londynu (1941); szef Oddziału IV Sztabu NW (1942); zastępca szefa Oddziału Planowania Sztabu NW (od 1942); zrzucony do kraju (13/14 III 1943); szef Oddziału IV KG AK (od IV 1943); szef Oddziału II KG AK (od I 1944); pełnomocnik dowódcy AK w rokowaniach kapitulacyjnych powstania warszawskiego; jeńiec oflagu Colditz; na emigracji w Londynie (od V 1945); członek Komitetu Organizacyjnego Koła AK (od 1945), członek ZG (od 1947), przewodniczący ZG (1948–1949), członek i wiceprzewodniczący RN Koła AK; członek TRJN (od 1954); współorganizator SPP (1947), sekretarz, członek zarządu. A.K. Kunert, *Słownik biograficzny konspiracji warszawskiej 1939–1944*, t. 2, Warszawa 1987, s. 69–71.

³⁸ Stefan Władysław Kozłowski „Aleksander”, „Mikołaj” (1897–1981), mjr, inż. budowy maszyn; pracownik fabryki Henryka Cegielskiego; menedżer gospodarczy w fabrykach Albrechta Radziwiłła; żołnierz w kampanii polskiej 1939; w niewoli, zbiegł; członek Związku Jaszczurczego, NSZ; szef Adiutantury KG NSZ (od 1942); szef Oddziału II KG NSZ; aresztowany (1943), więzień KL Auschwitz i Neuengamme; po wojnie w Monachium; w sztabie Brygady Świętokrzyskiej; kierownik placówki wywiadowczej w Regensburgu i Monachium; współpracownik paryskiej „Kultury”. J. Żaryn, „*Taniec na linie nad przepaścią*”. *Organizacja Polska na wychodźstwie i jej łączność z krajem w latach 1945–1955*, Warszawa 2011, s. 53–54, 101, 103.

³⁹ Stanisław Kijak (1898–1945), ppłk; kierownik Referatu Dywersji Wojennej Wydziału III Oddziału II SG (1939); w Rumunii (od IX 1939); referent Referatu „N” Wydziału III Ewidencyjnego we Francji; w Wielkiej Brytanii zastępca kierownika (1940), kierownik (od XI 1940) Referatu Informacyjno-Wywiadowczego Oddziału VI Sztabu NW; w ZWZ (od 1940); kierownik Referatu „Niemcy” Wydziału Studiów Oddziału Informacyjno-Wywiadowczego Sztabu NW (od XI 1942); miał zostać przerzucony do kraju (1944), w Bazie nr 10 we Włoszech (od VII 1944), na Stacji Wyczekiwania „B”, na kursie w dowództwie Bazy „Elba”, ponownie na stacji wyczekiwania, misja się nie odbyła; zastępca szefa Oddziału Informacyjnego 2. Korpusu Polskiego (od II 1945); po zakończeniu wojny zajmował się na terenie Włoch działalnością kontrwywiadowczą, prowadząc m.in. rozmowy z rtm. Witoldem Pileckim. T. Dubicki, A. Suchcitz, *Oficerowie wywiadu WP i PSZ w latach 1939–1945*, t. 2, Warszawa 2011, s. 125–130.

⁴⁰ Wincenty Bąkiewicz (1897–1974), płk dypl. piech.; szef Oddziału II Armii Rezerwowej „Prusy” (1939); w niewoli sowieckiej (1939–1941); zastępca szefa (1941), szef (od 1941) Oddziału II PSZ

4000 dol., radiostację i stosowne instrukcje – [wrócić] następnie do kraju dla montowania **nowej sieci** wywiadu ni[epowia]zanego już więcej z nielegalnymi organizacjami polskimi, [ale] uzależnionego i finansowanego bezpośrednio przez Oddział II gen. Andersa, który – powiązany ze szpiegowską siecią **NSZ** – [przestał] być wyrazem 'jakiegokolwiek' ⁹**politycznej myśli polskiej**, ale zszedł do roli agentury wysługującej się interesom obcym państwu polskiemu bez względu na jego ustrój państwowy i kroczący po tych samych drogach, którymi kieruje się propaganda niemiecka, z oczywistą szkodą dla narodu polskiego, czemu zresztą oskarżona Sadowska, Duninówna, Zieleniewski i inni dali wyraz na przewodzie sądowym.

¹W drodze powrotnej do Polski i zgodnie ze wskazówkami płk. Kijaka i gen. Andersa oskarżona korzystała znowu z **organizacyjnych** powiązań Sztabu 2. Korp[usu] z Brygadą Świętokrzyską i NSZ, który przez mjr. „Mikołaja” nie tylko ułatwia jej nielegalny powrót do kraju, ale również **podejmuje się przemycenia** osk[arżonej] Sadowskiej radiostacji do kraju i zobowiązuje się do pośredniczen[ia] w przesyłce przez własną sieć szpiegowską pierwszego meldunk[ui] Sadowskiej z kraju do 2. Korpusu¹.

²Po powrocie do Polski osk[arżona] Sadowska przystępuje wra[z] z Żukiem Henrykiem do montowania nowej centrali szpiegowskiej – najpierw p[od] n[azwą] „Port”, później p[od] n[azwą] „Liceum”, obejmującej swą działalnością **teren Polski i ZSRR – ten ostatni z komórkami wyw[iado]wczymi w Wilnie i Mińsku Litewskim**, i nastawionej na prowadz[enie]^h wszechstronnego **wywiadu z dziedziny wojskowej, społeczno-gospodarczej i politycznej**, ze szczególnym uwzględnieniem spraw gospodarczych – zagadnień węglowych i międzynarodowych umów handlowych oraz spraw dotyczących wybrzeża polskiego, którymiⁱ specjalnie się interesuje w sensie niepolskim i ze szkodą dla narodu polskiego ośrodek obcego wywiadu, jakim jest II Oddział 2. Korpusu oraz sam Anders.

Montowanie centrali szpiegowskiej najpierw p[od] n[azwą] „Port”, później „Liceum”, nastąpiło na pozostałościach personalnych dawnej ekspozytury wywiadowczej Del[egatury] S[i]ł Zbr[ojnych] p[od] n[azwą] „**Pralnia II**”, z której jednak część krytycznie myślących osób, np. cała komórka p[od] n[azwą] „Starostwo” w Lublinie z jej szefem „Czadem”⁴¹, odpadła, nie chcąc – wobec nowej rzeczywistości polskiej – wysługiwać się obcemu wywiadowi ze szkodą dla państwa polskiego.

³Występujący w sprawie oskarżenia za namową osk[arżonych] Sadowskiej i Henryka Żuka weszli w skład centrali wywiadowczej „Liceum” i działalność swą w niej, względnie w podległych jej komórkach, przejawiali do chwili aresztowania¹.

⁴Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt ujawniony na przewodzie sądowym na podstawie wyjaśnień samej osk[arżonej] Sadowskiej, że swą zbrodniczą działalność kontynuowała, mimo iż w trakcie istnienia „Liceum” miała już poważne zastrzeżenia – a nawet konkretnie wiedziała o powiązaniu się działalności Andersa z siecią szpiegowską z NSZ oraz podporządkowaniu się bez reszty wraz ze swoją kliką rozkazom państw

w ZSRS; szef Oddziału 2. Armii Polskiej na Wschodzie (do 1944); oficer do zleceń dowódcy 2. Korpusu Polskiego (1944 i od I 1945); zastępca dowódcy II Brygady Strzelców (1944–1945); po wojnie w Londynie, był nieoficjalnie oficerem do zleceń gen. Władysława Andersa. T. Dubicki, A. Suchcitz, *Oficerowie wywiadu WP i PSZ w latach 1939–1945*, t. 1, Warszawa 2009, s. 36–39.

⁹ Z lewej strony skreślono: choćby błędnie pojętej.

⁴¹ Prawdopodobnie chodzi o Stefana Majewskiego. Zob. wypowiedź Henryka Żuka w: A. Sudlitz, „*Ekipa Wschód*”, „Karta. Niezależny Miesięcznik Historyczny” 1992, nr 7, s. 119.

ościennych – że Anders w krytycznym czasie nie był wyrazicielem myśli politycznej polskiej i że rozwijał działalność zbrodniczą, sprzeczną z interesami narodu polskiego i godzącą w samo istnienie, całość terytorialną i niezawisłość państwa polskiego¹.

Nie wyciągając z tych wiadomych jej faktów należytych wniosków^r, oskarżona Sadowska nie tylko dokonała opisanej przestępczej działalności, ale pośrednio, wraz ze swym zbrodniczym mocodawcą Andersem – solidarnie – **była również moralnym sprawcą zbrodni dokonanych przez innych** współoskarżonych, z których niektórzy mniej odporni, w szczególności osk[arżeni] Karolkiewicz i Atminis, odczuli na sobie skutki demoralizującego wpływu dalszego tkwienia w konspiracji, gdyż, zacierając swą 'chlubną kartę przeszłości z okresu walk z najeźdźcą niemieckim, zesłi do roli pospolitych przestępców, dokonujących rabunków i grabieży z chęci zysku¹.

Działalność poszczególnych oskarżonych w opisanych wyżej placówkach wywiadowczych występujących p[od] n[azwą] „Pralnia II”, później „Liceum”, przedstawia się w świetle przewodu sądowego następująco:

Osk[arżona] **Sadowska** Barbara przejawiała swą przestępczą działalność w ten sposób, że będąc za okupacji niemieckiej członkiem organizacji niepodległościowej p[od] n[azwą] AK i działając w niej jako członek ekspozytury wywiadowczej p[od] n[azwą] „Ekipa Wschód”, po oswobodzeniu terenu Polski nie zaprzestała zgodnie z przepisami dekretu PKWN z 24 sierpnia 1944 r.⁴² swej działalności w organizacji AK – odtąd nielegalnej – lecz kontynuuje swą działalność w ramach nowo kreowanej ekspozytury wywiadowczej AK, następnie Delegatury Sił Zbrojnych na Kraj p[od] n[azwą] „Pralnia II” w charakterze zastępcy szefa tejże ekspozytury. W tym charakterze wydaje ona trzy instrukcje dotyczące sposobu prowadzenia wywiadu do podbudówek organizacyjnych, z których to instrukcji jedna dotyczyła specjalnie wywiadu za linią Curzona. Oskarżona Sadowska, jako zastępca szefa ekspozytury wywiadowczej „Pralnia II”, utrzymuje nadal kontakt^h ze wspomnianymi już podbudówkami, w szczególności z komórką wywiadowczą p[od] n[azwą] „Szkoła” w Warszawie z osk[arżonym] Zieleniewskim na czele, z komórką „Sklep” w Warszawie, z komórką „Prom” w Białymstoku, z komórką „Starostwo”, następnie „Gimnazjum” w Lublinie, z komórką „Przystań” o typie akcji „Ż”, z komórką łączności wewnętrznej „Teatr” w Warszawie, z komórką kurierską „Cerownia” w Warszawie, z komórką „Cegielnia” w Wilnie, z komórką w Mińsku Litewskim, z komórką osk[arżonego] Jakóbisiaka w Katowicach, z Biurem Studiów „Besta” w Warszawie i Aninie, wydając im instrukcje co do prowadzenia wywiadu i przejmując od nich wiadomości i dokumenty z dziedziny politycznej, wojskowej i społeczno-gospodarczej o znaczeniu ogólnopaństwowym, przekazując je za pośrednictwem szefa wywiadu Del[egatury] Sił Zbrojnych Jachimka Tadeusza za granicę. ¹Do najcenniejszych informacji z tego okresu działalności należały wiadomości dotyczące dziedziny gospodarczej, dostarczone przez osk[arżonego] Pacyńskiego z terenu Izby Przemysłowo-Handlowej, a dotyczące **tajnych umów wykonawczych do międzynarodowych umów handlowych**¹, z dziedziny politycznej dostarczane przez Lecha i Helenę Duninów i z dziedziny wojskowej dostarczane przez komórkę akcji typu „Ż”

^r Z prawej strony skreślono: rozwiewając budzące się wątpliwości u podporządkowanych jej współoskarżonych.

⁴² Dekret PKWN z 24 VIII 1944 r. o rozwiązaniu tajnych organizacji wojskowych na terenach wyzwolonych.

p[od] n[azwą] „Przystań”, mające znaczenie ogólnopaństwowe i stanowiące tajemnicę państwową i wojskową, a zarazem cenny materiał informacyjny dla obcych ośrodków wywiadowczych. Po otrzymaniu w lipcu 1945 r. **rozkazu** del[egata] sił zbrojnych na kraj o likwidacji ekspozytury wywiadowczej „Pralnia II”, z pozostawieniem jedynie komórki „Przystań” i komórki samochodowej, które przekazane być miały Delegaturze Sił Zbrojnych, oskarżona, mając wątpliwości co do istotnej celowości i „legalności” tego zarządzenia, udaje się wraz z szefem „Pralni II”, swoim organizacyjnym przełożonym, Żukiem Henrykiem, z zamiarem dotarcia do miarodajnych – jej zdaniem – czynników tzw. rządu londyńskiego po dalsze instrukcje za granicę. Uzyskawszy za pośrednictwem działacza NSZ Bereszki⁴³ przerzut do Czechosłowacji, trafiła do Brygady Świętokrzyskiej w Regensburgu, gdzie pod wpływem orientacji mjr. Kozłowskiego ps. „Mikołaj” zmienia kierunek zamierzonej podróży z Londynu na Włochy – do Sztabu 2. Korpusu gen. Andersa. Tu, podlegana do kontynuowania działalności wywiadowczej w kraju przez płk. Kijaka, płk. Bąkiewicza^s i innych, wreszcie osobiście przez gen. Andersa, ^lzaopatrzona w radiostację i gotówkę w kwocie 4000 dol., decyduje się powrócić wraz z Żukiem do kraju, aby odtąd, w oderwaniu i niezależnie od sieci nielegalnych organizacji krajowych, stanąć jako zastępca Żuka na czele centrali obcego wywiadu, na usługach którego stał gen. Anders z podległym mu II Oddziałem 2. Korpusu^l. Uzyskawszy powrotny przerzut przez NSZ-owskie czynniki Brygady Świętokrzyskiej i korzystając z usług mjr. „Mikołaja” w przerzucie radiostacji, oskarżona wraca do kraju i tu natychmiast po powrocie kontaktuje się w Katowicach z osk[arżonym] Jakóbiakiem, nastawiając go – zgodnie z otrzymanymi dyrektywami w sztabie Andersa – na kontynuowanie i pogłębianie wywiadu gospodarczego, zwłaszcza z dziedziny węglowej, którą Oddział II Sztabu Andersa szczególnie – oczywiście nie w interesie polskim – się interesuje. Na trzonie dawnej ekspozytury wywiadowczej Delegatury Sił Zbrojnych p[od] n[azwą] „Pralnia II” rozbudowuje oskarżona wraz z Żukiem nową sieć wywiadowczą zorganizowanej centrali wywiadowczej p[od] n[azwą] „Port”, potem „Liceum”, podległej bezpośrednio Sztabowi 2. Korpusu w Ankonie, zwracając specjalną uwagę – poza ośrodkiem węglowym – na sprawy morskie na terenie Wybrzeża, gdzie już po aresztowaniu Żuka montuje i ulepsza przez odpowiedni dobór ludzi działalność komórki wywiadowczej „Stocznia” z osk[arżonymi] Łozickim i Sternin-Matuszewicz na czele. Tworzy też na terenie Lublina nową komórkę^h wywiadowczą p[od] n[azwą] „Gimnazjum”, z nastawieniem głównie na sprawy gospodarcze i kolejowe. Wiąże ponadto działalność centrali z komórką wywiadowczą „Spichlerz” w Wilnie, nastawioną na wywiad polityczny i wojskowy ze szczególnym uwzględnieniem ustosunkowania się władz radzieckich do zagadnień polskich. Z działalności swej i podległych jej komórek wywiadowczych, stanowiących podbudówkę centrali obcego wywiadu p[od] n[azwą] „Liceum”, składa 3 sprawozdania Sztabowi 2. Korpusu Andersa, a to pierwszy w październiku 1945 r. za pośrednictwem sieci kurierskiej Brygady Świętokrzyskiej, drugi w grudniu 1945 r. przez kuriera, osk[arżonego] Błaszkiewicza, trzeci zaś w styczniu 1946 r. przez kuriera „Bogdana”. Osk[arżony] Błaszkiewicz po powrocie z Włoch w lutym 1946 r. zgłosił

^s *Woryginale*: Bąkowicza.

⁴³ Jan Bereszko „Niewiadomski”, „Ceratka”, „Zbigniew” (ur. 1919), oficer sztabu VII Śląskiego Okręgu NSZ, kierownik placówki przerzutowej łączności zagranicznej w Katowicach; aresztowany (X 1945), wyrokiem WSR w Warszawie skazany na 10 lat więzienia (30 VIII 1946), zwolniony (28 X 1950). AIPN, 0259/65; AIPN, 3547/262; AIPN, 0423/2770; AIPN, 0423/2771.

osk[arżonej] Sadowskiej, że zawieszone sprawozdania uznano za dobre i wypłacono dalszą dotację na akcję wywiadowczą w kwocie 8000 dol., z zaleceniem pogłębienia wywiadu, dołączenia do sprawozdań oryginalnych dokumentów i rozszerzenia sieci wywiadu możliwie jak najdalej na wschód, a nawet aż do Moskwy.

Wiadomości i dokumenty zawarte w trzech złożonych sprawozdaniach dotyczyły – jak sprawozdania „Pralni II” – zagadnień natury wojskowej, politycznej i gospodarczej w skali ogólnopaństwowej i stanowiły tajemnicę państwową i wojskową, której naruszenie narażało państwo polskie na szkodę.

ⁱOsk[arżony] **Zieleniewski**, jako działacz AK z okresu okupacji, w maju 1945 r. został zawerbowany przez Żuka Henryka i Sadowską do pracy konspiracyjnej w komórce wywiadowczej „Szkoła”, stanowiącej podbudówkę organizacyjną ekspozytury wywiadowczej DSZ p[od] n[azwą] „Pralnia II”, przy czym przydzielono mu do pomocy dla prowadzenia wywiadu osk[arżonych] Dunina Lecha, Pacyńskiego i Dunin Helenę. Informacje gromadzone przez komórkę przekazywał osk[arżony] Zieleniewski osk[arżonej] Sadowskiej, względnie Kwiekowi⁴⁴, szefowi Biura Studiów „Pralni II”, w celu dalszego przekazania szefowi wywiadu Jachimkowi, przy czym informacje dostarczane **przez Dunina Lecha dotyczyły wszechstronnych zagadnień politycznych i wojskowych**, informacje Dunin Heleny dotyczyły spraw politycznych, organizacji i funkcjonowania organów bezpieczeństwa publicznego, życia i stosunków w partiach politycznych itp., wreszcie dostarczane przez Pacyńskiego dotyczyły spraw gospodarczych – zagadnień odbudowy i rozbudowy przemysłu w Polsce, wykonawczych umów w ramach układów i konwencji handlowych z innymi państwami itp. Wszystkie one stanowiły tajemnicę państwową i ujawnienie ich oraz wykorzystanie przez obcy wywiad narażało państwo polskie na szkodę.

Po likwidacji „Pralni II” i utworzeniu w jej miejsce centrali wywiadu obcego p[od] n[azwą] „Port”, później „Liceum”, osk[arżony] Zieleniewski kontynuuje swą przestępczą działalność, mimo iż jako jeden z nielicznych wtajemniczonych przez osk[arżoną] Sadowską wiedział o tym dokładnie, że „Liceum” nie jest powiązane z żadną – o błędnej orientacji – organizacją podziemną polską, ale pozostaje na usługach obcego wywiadu, jakiemu służył Oddział II Sztabu 2. Korpusu z gen. Andersem na czele.

Sąd przy tym nie dał wiary obronie oskarżonego, iż nie znał treści meldunków informatorów, składanych w okresie działalności „Liceum”, skoro z wyjaśnień jego wynika, iż „zlikwidował” informatora Bojarskiego z powodu jego nieudolności w pracy wywiadowczej i kwestionował wartość niektórych sprawozdań od Dunin Heleny, zarekomendowanej mu jako „as” wywiadu^{ih}.

Osk[arżony] **Pacyński** ⁱFranciszekⁱ, jako działacz AK w dziale wywiadu z okresu okupacji niemieckiej, w czerwcu 1945 r. został zawerbowany przez osk[arżoną] Dunin

⁴⁴ Tadeusz Kwiek „Łebkowski”, „Górski”, „Nowak” (ur. 1916), żołnierz w kampanii polskiej 1939; w niewoli niemieckiej (do 1940); pracownik Referatu Wyżywienia i Rolnictwa przy Starostwie Powiatowym w Siedlcach; nauczyciel; współpracownik „Ekipy Wschód”; szef Biura Studiów „Pralni II”, „Portu”, „Liceum”; aresztowany (13 V 1946), postanowieniem NPW (11 IX 1946) zwolniony w wyniku przeprowadzonej w więzieniu przez Barbarę Sadowską głodówki. M. Bechta, A. Chrzanowska, *Działalność ekspozytur wywiadu wschodniego...*, s. 59. W Biurze Studiów „Pralni II”, „Portu”, „Liceum” pracowała jako maszynistka siostra Tadeusza Kwieka – Maria Kwiek „Sosnowska” (ur. 1920), aresztowana (13 V 1946), postanowieniem NPW (11 IX 1946) zwolniona w wyniku przeprowadzonej w więzieniu przez Barbarę Sadowską głodówki. AIPN, 01236/677/J.

Helenę jako informator do pracy w komórce wywiadowczej p[od] n[azwą] „Szkoła” i po rozmowie z szefem ekspozytury wywiadowczej DSZ „Pralnia II” decyduje się na swą przestępczą działalność, dostarczając ze szkodą dla państwa polskiego osk[arżonemu] Zieleniewskiemu jako szefowi „Szkoły” cenne i stanowiące tajemnicę państwową wiadomości i dokumenty z dziedziny społeczno-gospodarczej, wykorzystując do ich uzyskania swoje stanowisko urzędowe wicedyrektora Izby Przem[ysłowo]-Handl[owej] w Warszawie. Wiadomości i dokumenty dostarczane przez oskarżonego Zieleniewskiemu dotyczyły zniszczeń i odbudowy przemysłu, sprawozdań ze zjazdów izb przemysłowo-handlowych, ze zjazdów przedstawicieli inicjatywy prywatnej, ze zleconych oskarżonemu penetracji gospodarczych Ziemi Odzyskanych, jak również – interesujące obce ośrodki wywiadowcze – wyciągu ze sprawozdań izb przem[ysłowo]-handl[owych]. Po likwidacji „Szkoły” w myśl zaleceń delegata sił zbrojnych na kraj i po powrocie do kraju osk[arżonej] Sadowskiej z zagranicy, gdy ta ostatnia, podżegana przez gen. Andersa i przez podległych mu oficerów II Oddziału Sztabu 2. Korpusu, przystępuje do organizacji centrali obcego wywiadu pod nazwą „Port”, później „Liceum”, osk[arżony] Pacyński staje na zew osk[arżonej] Sadowskiej do pracy i w ramach komórki wywiadowczej Zieleniewskiego dostarcza nadal cenne dla wywiadu obcego, a przynoszące państwu polskiemu szkodę – wskutek ich ujawnienia – tajne wiadomości i dokumenty z dziedziny gospodarczej, w ich liczbie szczególnie ważne gospodarcze dokumenty dotyczące umów międzynarodowych z ZSSR, państwami skandynawskimi, Rumunią i innymi, wiadomości dotyczące sprzętu lotniczego, sprawozdania gospodarcze izb przem[ysłowo]-handl[owych] i inne.

Obrona oskarżonego, iż o istnieniu ekspozytury wywiadowczej „Pralnia II” i centrali obcego wywiadu dowiedział się dopiero w toku śledztwa, jest dla sprawy bez znaczenia, [a] gdyby nawet była prawdą, ponieważ oskarżony, gromadząc i dostarczając Zieleniewskiemu wiadomości i dokumenty otoczone tajemnicą państwową, jako posiadający wysoki poziom rozwoju umysłowego i wrodzonej inteligencji, musiał sobie zdawać sprawę z bezprawności swego działania, 'której to świadomości' oskarżony zresztą nie neguje.

¹Osk[arżony] **Dunin** Lech po powrocie do kraju w lutym 1945 r. z obozów jenieckich w Niemczech, zawerbowany do pracy w nielegalnym związku AK przez swą siostrę Dunin Helenę, rozpoczyna swoją działalność w tej organizacji przez współdziałanie przy tworzeniu garażu i warsztatów samochodowych GK AK, a następnie – po rozmowie z Żukiem Henrykiem i osk[arżoną] Sadowską – przechodzi w lipcu 1945 r. do pracy wywiadowczej w komórce „Szkoła”, będącej podbudówką ekspozytury wywiadowczej DSZ „Pralnia II”. Pełniąc funkcję członka komórki wywiadowczej „Szkoła”, oskarżony dostarcza – ze szkodą [dla] państwa polskiego – szefowi swemu, osk[arżonemu] Zieleniewskiemu, tajnych i wszechstronnych wiadomości stanowiących tajemnicę wojskową i państwową z dziedziny politycznej i wojskowej, z której szczególne znaczenie dla obcego wywiadu przedstawiały informacje dotyczące planów mobilizacyjnych wydanych przez MON, Państwową Radę Lotniczą, Departament Zbrojeniowy w Ministerstwie Przemysłu i Handlu, danych personalnych odnoszących się do zajmujących wysokie stanowiska oficerów MON, koncentracji WP i Armii Czerwonej, tworzenia Biura Kadr w Ministerstwie Przemysłu i Handlu itp.^{1h}

^{1-t} *W oryginale: którą to świadomość.*

Po przebudowie „Pralni II” na centralę obcego wywiadu oskarżony nie zaprzestaje swej przestępczej działalności, lecz kontynuuje w ramach komórki wywiadowczej Zieleniewskiego gromadzenie i przekazywanie Zieleniewskiemu tajnych wiadomości politycznych, gospodarczych i wojskowych, a nawet – dla pogłębienia wywiadu i rozbudowy placówki kontrwywiadowczej pod nazwą „Cyrk”, podlegający przez osk[arżoną] Sadowską i wykorzystując powinowactwo osk[arżonego] Karolkiewicza z kpt. Majrancem⁴⁵ z KW PPS – dostaje się dla swych przestępczych celów do KW PPS, do Referatu Wojskowego w charakterze referenta wojskowego, z zamiarem wprowadzenia do urzędów bezpieczeństwa publicznego dla celów kontrwywiadu osobników wskazanych przez władze „Liceum”.

W okresie działalności „Liceum” oskarżony dostarcza Zieleniewskiemu szereg wiadomości z życia partii politycznych, uwzględniających między innymi także kwestie WRN.

Osk[arżona] **Dunin** Helena, jako działaczka komórek wywiadowczych w okresie okupacji niemieckiej, w grudniu 1944 r. wznowiła swą działalność w ramach ekspozytury wywiadu „Ekipa Wschód”. W maju 1945 r. wchodzi w ramach ekspozytury wywiadowczej Delegatury Sił Zbrojnych p[od] n[azwą] „Pralnia II” do komórki wywiadowczej „Szkoła” i jako członek tej komórki dostarcza jej szefowi ze szkodą dla państwa polskiego szereg wiadomości i dokumentów stanowiących tajemnicę państwową i wojskową z dziedziny pracy MO, z życia i wzajemnych stosunków partii politycznych, z organizacji i personalnej obsady rad narod[owych], danych odnoszących się do garnizonu warszawskiego WP, z przedsiębiorstwa „Lot” i inne. Należąc do jednej z niewielu wtajemniczonych o zadaniach i kierunku pracy centrali obcego wywiadu „Liceum” po powrocie osk[arżonej] Sadowskiej z Włoch, oskarżona Dunin Helena wycofuje się z dalszego prowadzenia działalności wywiadowczej, ale pozostaje nadal w komórce osk[arżonego] Zieleniewskiego, dostarczając ze szkodą dla państwa polskiego wiadomości z dziedziny politycznej, wojskowej i gospodarczej, stanowiących tajemnicę państwową i wojskową.

Zarówno w okresie swej przestępczej działalności [w] „Pralni II”, jak i [w] „Liceum” osk[arżona] Dunin Helena dostęp do źródeł przekazywanych przez siebie informacji wykorzystuje, legitymując się jako dziennikarka legalnych organów prasy krajowej.

Osk[arżony] **Łozicki** Julian, jako dawny działacz wywiadu AK, nawiązawszy we wrześniu 1944 r. kontakty z kpt. Kosowiczem ps. „Ciborski”, obejmuje w tym czasie w Białymstoku szefostwo komórki wywiadowczej „Prom” jako podbudówki ekspozytury wywiadowczej „Ekipa Wschód”, później „Pralnia II”, i w tym charakterze przekazuje do wspomnianych centrali szereg wiadomości z dziedziny politycznej, gospodarczej i wojskowej, stanowiących tajemnicę państwową i wojskową. Ponadto, jako szef komórki „Prom”, oskarżony jest w tym czasie punktem łącznikowym między „Pralnią II” a komórką wywiadowczą na terenie Wilna pod kierownictwem osk[arżonej] Sternin-Matuszewicz. Powołany do WP i pełniąc wojskową służbę w 4. zap[asowym] p[ułku] p[iechoty], nie zrywa swej łączności z nielegalną organizacją, lecz kontynuuje tę przestępczą działalność na terenie Białegostoku, a następnie Gdańska, dokąd z pułkiem

⁴⁴ *Woryginalne*: Majerancem.

⁴⁵ Jerzy Majranc (ur. 1918), kpt.; członek PAL (1943–1944); zastępca kierownika Wydziału Wojskowego CKW PPS; aresztowany (1 VIII 1948), wyrokiem WSR w Warszawie skazany na 4 lata więzienia (12 III 1940). AIPN, 01222/2813/J; AIPN, 01236/377/J.

przenosi się. Po zwolnieniu z WP i objęciu posady państwowej w szkolnictwie jako zastępca dyrektora szkoły średniej, podtrzymuje nadal więź organizacyjną z ekspozyturą wywiadowczą „Pralnia II”. Dostarcza ze szkodą dla państwa polskiego z terenu Wybrzeża^b stanowiące tajemnicę wojskową i państwową wiadomości z dziedziny wojskowej, politycznej i gospodarczej, przy czym te ostatnie dotyczyły ruchu statków w portach gdańskim i gdyńskim, a nawet dane odnoszące się do floty radzieckiej. Po zlikwidowaniu ekspozytury wywiadowczej „Pralnia II” i utworzeniu centrali obcego wywiadu p[od] n[azwą] „Liceum”, osk[arżony] nie zaprzestaje swej przestępczej działalności – gromadzi nadal także same wiadomości i przekazuje je do centrali przez kurierów, osk[arżonych] Frejtaga Kazimierza i Kosodojównę Zofię⁴⁶, starając się nawet poszerzyć zasięg swej komórki p[od] n[azwą] „Stocznia” na obszar całego Wybrzeża, werbując w tym celu do pracy wywiadowczej informatora Staniula Edwarda, Szuniewiczza Leopolda i Wleciała Leona⁴⁷.

Osk[arżona] **Sternin-Matusiewicz** Jadwiga, jako dawna działaczka wywiadu AK po repatriacji z Wilna, gdzie ostatnio pełniła funkcję szefa komórki wywiadowczej „Cegielnia”, stanowiącej podbudówkę organizacyjną „Pralni II”, zawerbowana w styczniu 1946 r. do pracy w ramach centrali obcego wywiadu p[od] n[azwą] „Liceum”, działała jako zastępca szefa komórki „Stocznia” na terenie Wybrzeża. W tym charakterze oskarżona ze szkodą dla państwa polskiego gromadziła i przekazywała do centrali wywiadowczej „Liceum” periodycznie wiadomości stanowiące tajemnicę z dziedziny gospodarczej, a dotyczące „głównie zagadnień” i ruchu portowego.

Osk[arżony] **Jakóbiśiak** Stanisław, jako dawny działacz organizacji AK i PZW w dziedzinie wywiadu, zawerbowany został w maju 1945 r. przez Dunin Helenę na informatora ekspozytury wywiadowczej Del[egatury] S[ił] Z[brojnych] p[od] n[azwą] „Pralnia II” i w tym charakterze udzielał teŝe ekspozyturze wywiadowczej ze szkodą dla państwa polskiego szeregu wiadomości i dokumentów z dziedziny gospodarczej, politycznej i wojskowej, stanowiących tajemnicę państwową i wojskową. Spośród informacji wojskowych oskarżony przekazywał wiadomości o dyslokacji WP oraz jednostek Armii Czerwonej na Śląsku, z wiadomości gospodarczych przekazywał informacje o rzekomym demontażu urządzeń portowych Gdyni i Gdańska, o produkcji wagonów kolejowych, o wynikach wydobywania oraz o planach produkcji węgla, o dysponowaniu produkcją węglową itp., a spośród wiadomości politycznych przekazywał informacje o stosunkach wzajemnych partii politycznych, o stanie i warunkach bezpieczeństwa, o sprawach polskich na Zaolziu itp.

Po odbyciu rozmowy z osk[arżoną] Sadowską i Henrykiem Żukiem po ich powrocie w październiku 1945 r. z Ankony, jakkolwiek dowiedział się od osk[arżonej] Sadowskiej

^{w-w} *Tak w oryginale.*

⁴⁶ Zofia Kosodój *vel* Kwiatkowska *vel* Jasińska „Zula” (ur. 1920), informatorka placówki wywiadowczej w Mińsku Litewskim „Piekarńia” sieci „WW-72” (1942–1943); łączniczka placówki wywiadowczej w Wilnie „Cegielnia” sieci „Pralnia II” (od 1944); w Warszawie (od IV 1945), łączniczka z Białymstokiem komórki łączności wewnętrznej „Teatr” sieci „Pralnia II”, następnie łączniczka na trasie Łódź–Warszawa komórki kurierskiej „Technikum” sieci „Liceum”; aresztowana (13 V 1946), postanowieniem WSR w Warszawie postępowanie umorzono (26 II 1948); zarejestrowana jako informator Wydziału III Departamentu III MBP/KdsBP ps. „Janka” (1947–1954). AIPN, 00945/392; AIPN, 0259/73, t. 3.

⁴⁷ Aresztowani jako informatorzy i współpracownicy sieci „Liceum” w 1946 r., zwolnieni z aresztu, śledztwo przeciwko nim umorzono na mocy amnestii (26 II 1948). M. Bechta, A. Chrzanowska, *Działalność ekspozytur wywiadu wschodniego...*, s. 40.

o przekształceniu ekspozytury wywiadowczej Del[egatury] S[ił] Z[brojnych] na centralę obcego wywiadu, oskarżony nie tylko nie zaprzestał dotychczasowej przestępczej swej działalności, ale otrzymując wskazówki o potrzebie pogłębienia wywiadu na życzenie mocodawców osk[arżonej] Sadowskiej – w oczywiste niepolskim interesie – w dziale rynku węglowego, dążył zgodnie z wyrażonymi życzeniami do poparcia udzielanych wiadomości odpowiednimi oryginalnymi dokumentami.

Osk[arżony] **Karolkiewicz Stanisław**, jako b[yły] członek AK, zawerbowany został w czerwcu 1945 r. po swym powrocie do kraju przez „Darskiego”⁴⁸, „Ciborskiego” i płk. „Prawdźca”⁴⁹ – początkowo do pełnienia funkcji łącznika przy KG nielegalnych organizacji p[od] n[azwą] Del[egatura] S[ił] Z[brojnych] na Kraj, a następnie Wolność i Niezawisłość. Oskarżony funkcję tę rzeczywiście pełnił do października 1945 r., utrzymując w tym charakterze kontakty organizacyjne, po czym przez Henryka^h Żuka – ówczesnego szefa centrali obcego wywiadu p[od] n[azwą] „Liceum”⁵⁰ – zaangażowany został na **kierownika komórki kontrwywiadowczej pod nazwą „Cyrk”**, będącej podbudówką centrali obcego wywiadu „Liceum”, otrzymując od Żuka na cele organizacyjne tej komórki kwotę 200 dol. Pełniąc funkcję w komórce „Cyrk”, wykorzystywał oskarżony ze szkodą dla państwa polskiego wiadomości i dokumenty stanowiące tajemnicę państwową i wojskową dostarczane mu przez przekazanych do jego dyspozycji, względnie przez osk[arżonego] zawerbowanych i osk[arżonemu] podległych, członków komórki, w szczególności materiały tajne dostarczone przez Zwinogrodzką Halinę⁵¹ z Dep[artamentu] Więz[iennictwa] i Obozów, a dotyczące szeregu tajnych instrukcji i zarządzeń z dziedziny więziennictwa, spraw oficerów uprawnionych do wstępu do niektórych więzień lub ich części, spisów oficerów pozostających na etatach dep[artamentu] itp., przez Dzięgielewskiego⁵² – z dziedziny personalnej BP i obrazującej

⁴⁸ Stefan Fiedorowicz *vel* Teodorowicz „Stefan”, „Darski”, szef legalizacji Okręgu Nowogródek AK; szef komórki legalizacyjnej oraz kontrwywiadowczej „Magazyn” sieci „Pralnia IP”. AIPN, 944/112, Protokół przesłuchania Henryka Kowalskiego (Henryka Żuka), 11 III 1946 r., k. 248; K. Krajewski, *Na Ziemi Nowogródzkiej. „Nów” – Nowogródzki Okręg Armii Krajowej*, Warszawa 1997, s. 50.

⁴⁹ Janusz Prawdźca-Szlaski, właśc. Janusz Szulc „Borsuk”, „Prawdźca” (1902–1983), płk, nauczyciel; członek POW; żołnierz w wojnie polsko-bolszewickiej; nauczyciel, następnie naczelnik Ubezpieczalni Społecznej w Grodnie; w kampanii polskiej 1939 służba w kolumnie taborowej nr 317 dla 29. DP; w ZWZ (od 1940), oficer organizacyjny V Obwodu Mokotów; szef Oddziału II Komendy Obszaru Białystok ZWZ (od 1940); aresztowany przez NKWD (1941), skazany na karę śmierci, zbiegł; komendant Okręgu Nowogródek ZWZ-AK (IX 1941 – VI 1944); delegat na Okręg Kielce–Radom DSZ (od V 1945); aresztowany (28 VII 1945), zwolniony w związku z ogłoszoną amnestią i deklaracją płk. Jana Mazurkiewicza „Radosława” (IX 1945); na emigracji. AIPN, 01236/185/J; W. Roman, *Szulc (Szlaski, Prawdźca-Szlaski) Janusz Feliks* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 49, Warszawa–Kraków 2013, s. 233–237.

⁵⁰ Właściwie: „Portu”.

⁵¹ Halina Zwinogrodzka-Junak „Iwona”, „Niewiadomska” (1924–2015), łączniczka w WSK (od 1943), żołnierz w powstaniu warszawskim; pracownica Departamentu Więziennictwa i Obozów (od VI 1945); współpracowniczką sieci „Pralnia II”, następnie w komórce wywiadowczej krypt. „Cyrk” sieci „Liceum”; aresztowana (8 III 1946), wyrokiem WSR w Warszawie skazana na karę śmierci (23 VIII 1946), Bolesław Bierut zamienił karę śmierci na dożywotnie więzienie (18 IX 1946), decyzją Rady Państwa darowano resztę kary (3 II 1956), zwolniona (4 II 1956); w USA (od 1960). Wraz ze Zwinogrodzką sądzeni byli pozostali członkowie „Cyrku”: Henryk Dzięgielewski oraz Józefa Majewska. AIPN, 944/485; A. Chrzanowska-Pietrzak, *Halina Zwinogrodzka-Junak (1924–2015)*...

⁵² Henryk Dzięgielewski „Miś” (ur. 1917), kpr. pchor.; w ZWZ-AK (od 1942); aresztowany (1942), więzień KL Auschwitz (do 1944); młodszy referent Wydziału I Departamentu I MBP (IX–X 1945); sekretarz polskiej YMCA (od X 1945); informator komórki „Cyrk” sieci „Liceum” (od XI 1945); aresztowany (7 III 1946), wyrokiem WSR w Warszawie skazany na karę śmierci (23 VIII 1946), Bolesław Bie-

stosunki i metody pracy MBP, oraz przez Grodzkiego Zygmunta⁵³ – dotyczące tematów Sztabu Generalnego Naczelnego Dowództwa WP, zagadnień personalnych MON itp.

¹Wiadomości i dokumenty uzyskane od swych informatorów przekazywał dla celów wywiadowczych periodycznie do centrali obcego wywiadu „Liceum”, a nadto dla rozszerzenia i pogłębienia sieci wywiadowczej „Liceum” wprowadził za pośrednictwem swego szwagra kpt. Majranca, funkcjonariusza CKW PPS, na pracownika Referatu Wojskowego tejże instytucji osk[arżonego] **Dunina Lecha**, czyniąc to na życzenie osk[arżonej] Sadowskiej i dla celów obcego wywiadu, jakiemu ona służyła¹.

Obejmując w listopadzie 1945 r. z polecenia Żuka funkcję kierownika komórki kontrwywiadowczej „Cyrk”, oskarżony przejął dla celów swej komórki **broń krótką** i automatyczną wraz z amunicją, w szczególności: 1 pistolet „Walther”, 4 automaty MPi oraz 1206 szt. amunicji, jak również przejął po b. komórce legalizacyjnej większą ilość pieczęci, stempli i druków, używanych następnie do podrabiania dokumentów osobistych dla członków centrali obcego wywiadu „Liceum”, które też następnie dla celów podrabiania dokumentów używał.

Dla zwiększenia funduszków organizacyjnych na potrzeby komórki samochodowej oskarżony wraz z innymi w mundurze oficera WP **ⁿdokonał w styczniu 1946 r. z bronią w rękę gwałtownego napadu na Urząd Ziemi w Wołowie, gdzie zrabowano samochód marki Olimpia, 700 litrów spirytusu i 200 litrów benzyny^x.**

W październiku 1945 r. oskarżony, jeśli sam nie brał bezpośredniego udziału, to – jak wynika z wiarygodnych zeznań św[iaodka] Oleksiaka Stanisława, **ⁿpodlegał podwładnych swych do dokonania w al. Niepodległości w Warszawie napadu rabunkowego z bronią w rękę na nieustalonego [z] nazwiska majora WP, któremu zrabowano mienie ruchome oraz zabrano samochód marki Audi^y.**

Jako dawny oficer WP w stopniu podporucznika oskarżony nie uczynił zadość powinności wojskowej, częściowo także w czasie wojny, nie zgłaszając się do służby od 1944 r. do chwili zatrzymania.

Osk[arżony] **Atminis** Czesław, po uznaniu go jako ochotnika za zdolnego do służby wojskowej przez komisję poborową WP urzędującą w marcu 1945 r. w Wilnie, jadąc transportem wojskowym z Wilna do Warszawy, odłączył się wraz z innymi od tego transportu w Wołominie z zamiarem trwałego uchylecia się od ochotniczo przyjętego obowiązku służby wojskowej w czasie wojny. Po przybyciu do Warszawy, zatajając dezercję z WP, uzyskał posadę szofera przy samochodzie marki Ford należącym do Wojentorgu, sojuszniczej jednostki wojskowej Armii Czerwonej w Warszawie.

rut zamienił karę śmierci na dożywotnie więzienie (18 IX 1946), postanowieniem Rady Państwa karę zmniejszono do 10 lat więzienia (3 II 1956), zwolniony (7 III 1956). W chwili rozpoczęcia pracy jako informator „Cyrku” nie pracował już w MBP, w związku z czym informacje uzyskiwał od swojej znajomej – Józefy Majewskiej. Józefa Majewska (ur. 1924); pomoc biurowa Wydziału I Departamentu I MBP; aresztowana (8 III 1946); wyrokiem WSR w Warszawie skazana na 6 lat więzienia (23 VIII 1946); zwolniona (7 III 1952). AIPN, 944/485.

^{x-x} *Fragment zaznaczony na lewym marginesie z adnotacją: 1).*

^{y-y} *Fragment zaznaczony na lewym marginesie z adnotacją: 2).*

⁵³ Zygmunt Grodzki (ur. 1919), kpt.; podczas okupacji w Zgrupowaniu Partyzanckim „Jeszcze Polska nie zginęła”; w WP (od 1944), dowódca plutonu 33. pp; pomocnik szefa 2. Referatu Departamentu Personalnego MON; informator komórki „Cyrk” sieci „Liceum”; aresztowany przez GZI WP (3 VI 1946), wyrokiem Sądu WOW skazany na karę śmierci (24 VIII 1946), Bolesław Bierut zamienił karę śmierci na dożywotnie więzienie (28 III 1947), następnie obniżono ją do 10 lat. AIPN, 1842/185; AIPN, 3440/85.

W lipcu 1945 r., za namową kpr. „Ciborskiego”, przywłaszczył sobie powierzone mu auto, przewożąc je do garażu komórki łączności samochodowej Del[egatury] S[ił] Z[brojnych] w Warszawie. Równocześnie, zawerbowany przez^h „Ciborskiego” do nielegalnej organizacji Del[egatura] S[ił] Z[brojnych] na Kraj, usiłującej przemocą usunąć organa władzy zwierzchniej narodu i zagarnąć jej władzę, a zarazem zmienić ustroj państwa polskiego, rozpoczyna aktywną działalność w tej organizacji jako członek komórki samochodowej oraz przy tym członek grupy ochrony osobistej delegata sił zbrojnych na kraj. Z racji tej funkcji oskarżony zostaje wówczas zaopatrzony także w pistolet Parabellum i pewną ilość amunicji. W listopadzie 1945 r. oskarżonego przekazano do dyspozycji osk[arżonej] Sadowskiej w centrali wywiadowczej „Liceum” i przydzielono go do komórki kontrwywiadowczej p[od] n[azwą] „Cyrk”.

Jako członek komórki „Cyrk”, z polecenia i pod przewodnictwem osk[arżonego] Karolkiewicza, oskarżony bierze udział w gwałtownym zamachu z bronią na Urząd Ziemi w Wołowie, a nadto – bez wiedzy Karolkiewicza – bierze udział w 2 napadach rabunkowych: w styczniu i lutym 1946 r. na szosie Warszawa–Ostrów Maz[owiecka], w czasie których zrabowano pod groźbą użycia broni jadącym podróżnym każdorazowo kwoty po około 90 000 zł. Przy podziale łupów z tych napadów rabunkowych oskarżony otrzymał każdorazowo kwotę około 12 000 zł.

Osk[arżony] **Alenowicz** Stanisław, jako b. członek AK z czasów okupacji niemieckiej m. Wilna, po repatriacji na teren Polski i po objęciu posady w PKP w Lublinie, zawerbowany został w grudniu 1945 r. przez b. dowódcę swego, Henryka Żuka, do wznowienia działalności jako informator w komórce wywiadowczej „Starostwo” w Lublinie i podporządkowany w tym charakterze szefowi tej komórki „Czadowi”. Po zastanowieniu^o działalności komórki przez „Czada” w czerwcu 1945 r. oskarżony, rezygnując z pracy w PKP, zaangażowany został w sierpniu 1945 r. przez kpt. „Ciborskiego” do pracy w warsztatach komórki samochodowej Del[egatury] S[ił] Z[brojnych], aby następnie, po kontakcie z Żukiem, przejść w listopadzie 1945 r. na funkcję szefa komórki kurierskiej p[od] n[azwą] „Technikum”, stanowiącej podbudowę organizacyjną centrali obcego wywiadu „Liceum”, do której zawerbował ze swej strony oskarżonego Frejtaga, osk[arżonego] Błaszkiwicza oraz Kwiatkowską. Równocześnie z polecenia Sadowskiej oskarżony zajął się organizacją komórki wywiadowczej „Gimnazjum” w Lublinie, do której zaangażował Dawidowicza i Szumlaka⁵⁴.

Przez cały ten okres swej przestępczej działalności oskarżony gromadził i przekazywał – najpierw do „Pralni II”, a od listopada [1945 r.] do centrali „Liceum” – wiadomości i dokumenty stanowiące tajemnicę wojskową i państwową, narażając tym państwo polskie na szkodę. Wiadomości dotyczyły zagadnień politycznych (np. kwestii nowych sposobów walk dywersyjnych), tajnych wiadomości wojskowych, a nadto szeregu tajnych kwestii dotyczących spraw kolejowych.

Oskarżony już po aresztowaniu osk[arżonej] Sadowskiej polecał swymi zarządzeniami kierowanymi do szefów komórek wywiadowczych utrzymać prowadzenie dalszego wywiadu na rzecz czynników obcych do czasu objęcia funkcji po aresztowanej Sadowskiej

⁵⁴ Kazimierz Szumlak „Szary” (ur. 1917), pracownik Dyrekcji Okręgowej Kolei Państwowych w Lublinie; informator sieci wywiadowczej krypt. „Liceum” (od II 1946); aresztowany w Lublinie (2 VI 1946), postanowieniem WSR w Warszawie postępowanie na mocy amnestii umorzono (26 II 1948). AIPN, 01236/627/J.

przez wyznaczonego i przybyć mającego z zagranicy następcę, przekazując im w marcu 1946 r. na dalsze prowadzenie wywiadu odpowiednie fundusze w dolarach amerykańskich, a nadto usiłował zgodnie z instrukcją Sadowskiej przewieźć w tymże miesiącu marcu 1946 r. materiały wywiadowcze do II Oddziału Sztabu 2. Korpusu w Ankonie.

Osk[arżony] **Błaszkwicz** Mieczysław, jako b. kurier AK z czasów okupacji niemieckiej, po repatriacji z Wilna na tereny państwa polskiego zawerbowany został w kwietniu 1945 r. do wznowienia swej łączności z siecią wywiadowczą „Pralnia II” w ramach Del[egatury] S[ił] Zbr[oynych]^h; jako kurier zagraniczny w miesiącu czerwcu i lipcu 1945 r. wyjeżdża dwukrotnie z instrukcjami i funduszami na robotę wywiadowczą do komórki wywiadowczej „Pralnia II” w Wilnie. W sierpniu 1945 r. jest oskarżony jednym ze współorganizatorów komórki warsztatowo-samochodowej „Cerownia”, a zarazem członkiem grupy ochrony osobistej del[egata] sił zbrojnych na kraj. W listopadzie 1945 r., po kontakcie z osk[arżoną] Sadowską, oskarżony wchodzi w skład komórki kurierskiej centrali obcego wywiadu p[od] n[azwą] „Liceum” i jako kurier z polecenia Sadowskiej przewozi w grudniu tegoż roku do Sztabu 2. Korpusu gen. Andersa ze szkodą dla państwa polskiego wiadomości i dokumenty stanowiące tajemnicę państwową i wojskową zawarte w sprawozdaniu nr 2 centrali obcego wywiadu p[od] n[azwą] „Liceum”, wykorzystując przy tym w drodze etap NSZ-owski w Regensburgu, na którym mjr „Mikołaj” ułatwia mu przerzut do Włoch. Po pobycie we Włoszech, z otrzymanymi tam od nieznanego mu z nazwisk oficerów II Oddziału Sztabu 2. Korpusu ustnymi instrukcjami dla Sadowskiej, szyfrem zamieszczonym na taśmie filmowej oraz gotówką w kwocie 8000 dol. na prowadzenie i pogłębienie wywiadu w Polsce oraz rozszerzenie sieci wywiadu prowadzonego przez „Liceum” możliwie najdalej na wschód – poza granice Polski – z ostatecznym celem wywiadu aż w Moskwie, oskarżony przez Jabłonków Czeski przechodzi z powrotem granicę polską i pracuje nadal z Sadowską w komórce „Technikum” do chwili aresztowania.

W marcu 1946 r. usiłuje wraz z innymi kurierami udać się ponownie z takimi samymi materiałami ukrytymi w podwójnym dniu walizy za granicę, do czego jednak nie doszło.

Oskarżony, będąc obowiązany do służby wojskowej, tej obywatelskiej powinności datującej się od kwietnia 1945 r., a więc z czasów wojny, nie uczynił zadość i do WP się nie zgłosił.

Osk[arżony] **Frejtag** Kazimierz, jako b. członek AK, zawerbowany został przez „Ciborskiego” w marcu 1945 r. do wznowienia działalności w Del[egaturze] S[ił] Z[brojnych] na Kraj, pełniąc funkcję członka grupy ochrony osobistej delegata s[ił] z[brojnych] na kraj. Z rozkazu „Ciborskiego” pełnił on też funkcję kuriera, jeżdżąc z tajnymi zleceniami ekspoz[ytury] wywiad[owczej] „Pralnia II” do podbudówki tej ekspozytury w Wilnie p[od] n[azwą] „Cegielnia”. W październiku, względnie w listopadzie, 1945 r. przekazany został po kontakcie w Łodzi z osk[arżoną] Sadowską do pracy wywiadowczej w komórce kurierskiej „Technikum” i w tym charakterze przekazuje ze szkodą dla państwa polskiego stanowiącą tajemnicę państwową i wojskową wiadomości i dokumenty pięciokrotnie do komórki wywiadowczej „Stocznia” w Gdańsku oraz do szefa Biura Studiów Kwieka w Zakopanem, przewożąc i przekazując od nich także same materiały wywiadowcze do centrali obcego wywiadu p[od] n[azwą] „Liceum”.

Jako kurier i członek komórki „Technikum” usiłuje wraz z innymi w czerwcu 1946 r. przewieźć tajne materiały wywiadowcze z polecenia osk[arżonej] Sadowskiej do Ankonu – do II Oddziału Sztabu 2. Korpusu gen. Andersa, do czego jednak w końcu nie doszło.

Będąc obowiązany do służby wojskowej, oskarżony obowiązkowi temu od marca 1945 r., a więc w czasie wojny, zadość nie uczynił i do WP się nie zgłosił.

Osk[arżona] **Waszczuk** Halina, jako b. członkini AK, w sierpniu 1944 r. obejmuje funkcję łączniczki eksp[ozytury] wyw[iadowczej] AK „Pralnia”, a w marcu 1945 r. wchodzi w skład komórki łącznościowej „Teatr”, utrzymując kontakt organizacyjny między „Józefem”, szefem komórki legalizacyjnej „Agaton II”, a eksp[ozyturą] wyw[iadowczą] „Pralnia II”.

W październiku 1945 r. wchodzi jako łączniczka do centrali obcego wywiadu p[od] n[azwą] „Liceum” i w tym charakterze krąży pomiędzy centralą „Liceum” a org[anizacyjną] skrzynką pocztową u Noakowskiej⁵⁵ w Katowicach, przewożąc i przekazując „Liceum” ze szkodą dla^h państwa polskiego różne wiadomości i dokumenty z dziedziny politycznej, gospodarczej i wojskowej. W styczniu 1946 r. obejmuje oskarżona, obok funkcji łącznika, także funkcję kasjera centrali obcego wywiadu p[od] n[azwą] „Liceum” i w myśl wskazówek oskarżonej Sadowskiej przekazuje pieniądze w złotych oraz w walucie obcej poszczególnym komórkom wywiadowczym. Zgodnie też ze wskazaniami oskarżonej Sadowskiej zawiadamia w marcu 1946 r. kierowników komórek o aresztowaniu Sadowskiej, przekazuje im fundusze na dalsze prowadzenie wywiadu, którego wyniki nakazuje chwilowo magazynować w komórkach, i usiłuje wysłać oskarżonego Alenowicza do II Oddziału Sztabu 2. Korpusu gen. Andersa z zawiadomieniem o aresztowaniu Sadowskiej, z uszkodzonymi dolarami do wymiany i z materiałami wywiadowczymi przygotowanymi do wysyłki jeszcze przez oskarżoną Sadowską, gdy ta ostatnia znajdowała się na wolności.

Oskarżona Waszczuk jeszcze przed swym aresztowaniem ukryła całe archiwum centrali obcego wywiadu p[od] n[azwą] „Liceum” częściowo w Toruniu, a częściowo w Międzyrzeczu, gromadząc w ten sposób do jej aresztowania tajne wiadomości i dokumenty ze szkodą dla państwa polskiego.

W tym stanie rzeczy sąd przyjął za udowodnioną winę oskarżonych: **Sadowskiej** Barbary, **Zieleniewskiego** Bolesława, **Pacyńskiego** Franciszka, **Dunin** Heleny, **Dunina** Lecha, **Łozickiego** Juliana, **Jakóbisiaka** Stanisława, **Alenowicza** Stanisława i **Waszczuk** Haliny w przedmiocie dokonania przestępstwa z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa oraz art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r. (DzU RP, nr 53, poz. 300), uznając, że zarzucane oskarżonej Sadowskiej, Zieleniewskiemu, Alenowiczowi i Waszczukównie przestępstwa z art. 191 kk nie są w danych okolicznościach faktycznych samoistnymi przestępstwami, ale stanowią jedno z ogniw przestępstwa z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa, winę osk[arżonej] **Sternin-Matusewicz** Jadwigi w przedmiocie dokonania przestępstwa z art. 8 wyżej cyt. Dekretu z 16 listopada 1945 r., **Karolkiewicza** Stanisława w przedmiocie dokonania przestępstwa z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa, art. 8 wspomnianego Dekretu z 16 listopada 1945 r., art. 27 kk WP w zw. z art. 3 pkt b i c Dekretu o ochronie Państwa, art. 1 ust. 2 i 3 cyt. Dekretu z 16 listopada 1945 r., art. 3 tegoż Dekretu z 16 listopada 1945 r., art. 117 § 1 i 2 kk WP, art. 187 kk i art. 188 kk, uznając zarazem zarzucone mu przestępstwo z art. 191 kk jako jedno z ogniw służących

^{z-z} Fragment zaznaczony kredką.

⁵⁵ Halina Noakowska (ur. 1920), w jej sklepie w Katowicach znajdowała się skrzynka kontaktowa Stanisława Jakóbisiaka z „Pralnią II” i „Liceum”; aresztowana (18 V 1945), postanowieniem WSR w Warszawie postępowanie na mocy amnestii umorzono (26 II 1948); wyjechała do Belgii (1948). AIPN, 0259/73, t. 3; AIPN, 01224/1802.

do dokonania przestępstwa z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa^z, winę oskarżonego **Atminisa** Czesława w przedmiocie dokonanego przestępstwa z art. 86 § 1 i 2 kk WP, art. 262 § 2 kk, art. 115 § 1 i 2 kk WP w zw. z art. 118 § 1 i 3 kk WP, art. 3 cyt. Dekretu z 16 listopada 1945 r. oraz winę oskarżonego **Błaszkiwicza** Mieczysława i **Frejtaga** Kazimierza w przedmiocie dokonania przestępstwa z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa, art. 8 wspomnianego wyżej Dekretu z 16 listopada 1945 r. i art. 117 § 1 i 2 kk WP, uznając również co do nich i oskarżonego Atminisa zarzut dokonania przestępstwa z art. 191 kk jako podpadający łącznie z innymi okolicznościami faktycznymi pod dyspozycję karną z art. 1 Dekretu o ochronie Państwa.

Z powodu braku dostatecznych dowodów winy sąd nie doszedł do przekonania, jakoby osk[arżona] **Sadowska** dokonała przestępstwa z art. 27 kk WP w zw. z art. 3 Dekretu z 16 listopada 1945 r. (DzU RP, nr 53, poz. 300), jak również jakoby osk[arżony] **Karolkiewicz** dokonał przestępstw z art. 27 kk WP w zw. z art. 225 § 1 kk i z art. 27 kk WP w zw. z art. 3 lit. b i c Dekretu o ochronie Państwa i dlatego oboje oskarżonych od zarzutu dokonania wspomnianych wyżej przestępstw uniewinnił^h.

Przy wymiarze kary sąd wziął pod **uwagę szczere przyznanie się do winy przez wszystkich oskarżonych, okazaną** na rozprawie skruchę i żal oraz potępienie swej zbrodniczej działalności godzącej dobitnie w interesy i bezpieczeństwo państwa polskiego, a nadto fakt, iż zeznaniami swymi złożonymi w toku śledztwa **umożliwili władzom państwowym zlikwidowanie komórek wywiadowczych na terenie Polski i ZSRR**⁵⁶, rozbudowanych w interesie obcego wywiadu przez zbrodnicze podżeganie dokonywane przez Andersa i podległą mu klikę przestępczą, stanowiącą Oddział II Sztabu tzw. 2. Korpusu gen. Andersa. Powyższe względy kierowały sądem przy wymiarze kary w tym sensie, że odstąpił od całkowitego wyeliminowania ze społeczeństwa oskarżonej Sadowskiej Barbary, **członków komórki „Szkoła” z oskarżonym Zieleńskim** na czele, oskarżonego Łozickiego jako organizatora pracy szpiegowskiej na terenie wybrzeża bałtyckiego, oskarżonego Karolkiewicza i Atminisa uprawiających poza szpiegostwem także proceder bandycki i oskarżonego Jakóbiśiaka wyrządzającego wybitną szkodę interesom odbudowującego się państwa polskiego swoją działalnością szpiegowską na terenie Śląska, wymierzając im w miejsce całkowitego wyeliminowania kary pozbawienia wolności, różnicując jej wysokość w zależności od stopnia zawinienia poszczególnych oskarżonych, niektórym z nich nawet wykonanie tej kary zawieszając dla umożliwienia im przejścia na normalny tryb życia w nowej rzeczywistości polskiej. W szczególności sąd uznał za celowe zawieszenie kary pozbawienia wolności oskarżonej Matusiewicz Jadwidze, wychodząc z założenia, że oskarżona, powróciwszy bezpośrednio przed dokonaniem przestępstwa jako repatriantka na teren państwa polskiego, nie miała możliwości jeszcze zapoznać się z nową rzeczywistością polską, a zachowanie się jej po dokonaniu przestępstwa daje sądowi podstawę do przypuszczania, że mimo niewykonania na niej kary pozbawienia wolności nowego przestępstwa nie popełni. Dalej sąd uznał za właściwe zawiesić wykonanie kary pozbawienia wolności oskarżonemu Frejtagowi Kazimierzowi, biorąc pod uwagę fakt, iż oskarżony dwukrotnie usiłował wydostać się z więzi organizacyjnej „Liceum” i nie mogąc się z niej wydostać, tkwił w organizacji, nie przejawiając w niej – w zestawieniu z innymi współoskarżonymi – wybitniejszej działalności. Zważywszy na to, iż nieodparta^o przewodem sądowym obrona

⁵⁶ Zob. AIPN, 944/198, Protokół przesłuchania Stanisława Karolkiewicza, 5 III 1946 r., k. 155–156.

oskarżonego, który podał, że aresztowanie było dla niego jedynym wyjściem z sytuacji, w jakiej się znalazł, dla wyjścia z sieci szpiegowskiej „Liceum”, co daje podstawę do przypuszczenia, że mimo niewykonania na nim kary pozbawienia wolności nowego przestępstwa nie popełni. Sąd uznał za możliwe zastosowanie do Frejtaga dobrodziejstwa z art. 57 § 1 i 2 kk WP. Również nikła w zestawieniu z innymi działalność przestępcza oskarżonej Waszczuk Haliny, jej szczerza skrucza oraz złożone w śledztwie zeznania, które umożliwiły władzom śledczym wydobycie całego archiwum sieci szpiegowskiej „Liceum”, są zdaniem sądu dostateczną podstawą do zastosowania do niej dobrodziejstwa z art. 57 § 1 i 2 kk WP. **Odnosnie [do] oskarżonego Atminisa Czesława sąd wziął pod uwagę ochotniczy zaciąg jego do Wojska Polskiego w Wilnie oraz fakt, że jako młodociany i o niezbyt wysokiej inteligencji wrodzonej mógł łatwo ulec propagandzie szeptanej, stosowanej na terenie Polski w krytycznym czasie przeciw służbie w Wojsku Polskim**, co też było powodem jego ucieczki z transportu wojskowego do jednostki wojskowej w Warszawie. Będąc w stanie dezercji i znajdując się w trudnych warunkach materialnych na terenie Polski, uległ on namowom innych w kierunku dokonywania przestępstw opisanych w sentencji wyroku, nie widząc innego wyjścia z sytuacji, w jakiej się znalazł po dezercji. **Te szczególne okoliczności faktyczne towarzyszące^b** dokonaniu przez oskarżonego Atminisa przestępstw z art. 115 § 1 i 2 w związku z art. 118 § 1 i 3 kk WP skłoniły sąd do zastosowania wobec Atminisa odnośnie [do] przestępstwa tego dobrodziejstwa z art. 155 § 1 kk WP.

[§]Przewodniczący:

dr Klimowiecki Romuald,

pplk^{aa}

^{bb}Sędziowie:

mjr Konieczny Edward^{aa}

^{cc}por. Gryniewicz Jan^{aa}^{hg}

[...] ^{dd}

Źródło: AIPN, 944/201, k. 514–535, oryginał, mps.

^{aa} *Opatrzono podpisem.*

^{bb} *Z lewej strony pieczęć z godłem: Wojsko Polskie. Wojskowy Sąd Rejonowy w Warszawie.*

^{cc} *Z lewej strony adnotacja o treści: Odnosnie Karolkiewicza Stanisława. Poniżej opatrzona parafą pieczętka: Początek kary dnia ... Przyjęty do odbywania kary dnia ... Karta ... Koniec kary dnia ... Zwolniony z więzienia dnia ... Karta ... z odręcznie wpisanymi datami: 28 lutego 1946 r. i 28 lutego 1959 r.*

^{dd} *Pominięto fragment dotyczący omówienia skreśleń i dopisków w tekście wyroku, które uwzględniono w przypisach tekstowych edytowanego dokumentu.*

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie

00231/154, t. 7; 00945/392; 0423/2770; 0423/2772; 0259/65; 0259/73, t. 1, 3, 4, 7; 01222/2813/J; 01224/1802; 01236/185/J; 01236/377/J; 01236/677/J; 01334/353; 809/2142; 932/6; 932/8; 944/112; 944/113; 944/121; 944/124; 944/190; 944/197; 944/198; 944/201; 944/202; 944/485; 1021/139; 1842/185; 2386/15259; 3440/85; 3547/262.

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział we Wrocławiu
024/2915.

Centralne Archiwum Wojskowe Wojskowego Biura Historycznego
AP 1182; AP 943.

Studium Polski Podziemnej w Londynie
KW1, 5663; TP2.

Źródła publikowane

Dziewczyna z „Liceum”, Warszawa 2021.

Dziewczyna z „Liceum” w rękach bezpieki, Warszawa 2023.

Marzec 1968 w dokumentach MSW, t. 2, cz. 2: *Kronika wydarzeń*, wstęp P. Tomasik, red. nauk.
F. Dąbrowski, P. Gontarczyk, P. Tomasik, Warszawa 2015.

Pralnia „Onufrego”, Warszawa 2022.

Proces „Liceum”, Warszawa 2023.

Raport Barbary Sadowskiej [w:] H. Waszczuk-Bazylewska, *Od WW-72 do „Liceum”*, „Niepodległość i Pamięć” 1997, nr 1.

Zbiory Jacka Czaputowicza

List Danuty Rewkiewicz do Haliny Włodarczyk, 23 VII 1947 r.

Prasa

„Dziennik Zachodni”, 11 VII 1947.

„Głos Ludu”, 11 I 1947; 9 VII 1947; 10 VII 1947; 11 VII 1947; 12 VII 1947; 13 VII 1947.

„Kuźnica”, 31 XII 1946; 12 III 1947.

„Rzeczpospolita i Dziennik Gospodarczy”, 11 VII 1947.

„Życie Warszawy”, 10 VII 1947; 11 VII 1947.

Wspomnienia

Waszczuk-Bazylewska H., *Od WW-72 do „Liceum”*, „Niepodległość i Pamięć” 1997, nr 1.

Waszczuk H., *Przeżycia jednej łączniczki* [w:] *Nasz los jak wiele innych... Wspomnienia więźniów politycznych okresu stalinowskiego*, red. A. Dzieczkowski, Z. Żerański, Warszawa 2005.

Żuk H., *Na szachownicy życia. Wspomnienia kapitana Armii Krajowej „Onufrego”*, Warszawa 1999.

Opracowania

Bechta M., Chrzanowska A., *Działalność ekspozytur wywiadu wschodniego AK, DSZ i II Korpusu Polskiego – krypt.* „Pralnia II”, „Port”, „Liceum” – w latach 1944–1946 [w:] *W sieci*.

- Powojenne polskie siatki wywiadowcze (AK-NIE-DSZ-WiN, PSZ) w latach 1944–1955*, red. M. Bechta, Warszawa 2016.
- Buczek R., *Rozgrywka o dolary*, Kielce 1991.
- Chrzanowska A., *Sadowska Barbara* [w:] *Sylwetki kobiet-żołnierzy*, t. 3, red. S. Grochowina, D. Kromp, Toruń 2012.
- Chrzanowska-Pietrzak A., *Halina Zwinogrodzka-Junak (1924–2015)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce. Słownik biograficzny*, t. 7 (w przygotowaniu).
- Chrzanowska-Pietrzak A., *Mieczysław Sokołowski (1908–1946)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. K. Krajewski, Warszawa 2018.
- Czaputowicz J., *Różański kontra Sadowska. Przygotowania do procesu „Liceum”* [w:] *Działalność wywiadowcza Polaków i polskiego wywiadu emigracyjnego po 1945 roku na terenie kraju*, red. T. Krok (w przygotowaniu).
- Dubicki T., Suchcitz A., *Oficerowie wywiadu WP i PSZ w latach 1939–1945*, t. 1, Warszawa 2009.
- Dubicki T., Suchcitz A., *Oficerowie wywiadu WP i PSZ w latach 1939–1945*, t. 2, Warszawa 2011.
- Kpt. Barbara Sadowska – żołnierz niezłomny*, <https://dzieje.pl/wiadomosci/kpt-barbara-sadowska-zolnierz-niezlomny> (dostęp 25 I 2023 r.).
- Kpt. Henryk Żuk – najmłodszy oskarżony w procesie I Zarządu WiN*, <https://dzieje.pl/kpt-henryk-zuk-najmlodszy-oskarzony-w-procesie-i-zarzadu-win> (dostęp 25 I 2023 r.).
- Krajewski K., *Na Ziemi Nowogrodzkiej. „Nów” – Nowogrodzki Okręg Armii Krajowej*, Warszawa 1997.
- Kunert A.K., *Słownik biograficzny konspiracji warszawskiej 1939–1944*, t. 1, Warszawa 1987.
- Kunert A.K., *Słownik biograficzny konspiracji warszawskiej 1939–1944*, t. 2, Warszawa 1987.
- Musiał F., *Kapitan Jan Kosowicz – żołnierz wyklęty, który oszukał bezpiekę*, <https://wiadomosci.wp.pl/kapitan-jan-kosowicz-zolnierz-wyklety-ktory-oszukał-bezpieke-6125756659529345a> (dostęp 6 XI 2023 r.).
- Musiał F., *Procesy pokazowe jako forma represji. Rozprawy Zarządów Głównych WiN*, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 2006, nr 25.
- Musiał F., *Szeryf Janek*, <http://zhwin.pl/wp-content/uploads/2013/09/Szeryf-Janek.pdf> (dostęp 6 XI 2023 r.).
- Ney-Krwawicz M., *Komenda Główna Armii Krajowej 1939–1945*, Warszawa 1990.
- Ostatni proces Armii Krajowej – 75. rocznica procesu „Liceum”*, <https://dzieje.pl/ostatni-proces-armii-krajowej-75-rocznica-procesu-liceum> (dostęp 25 I 2023 r.).
- Paszkiewicz L.B., *Pamięć w nas trwa. Losy niezłomnej rodziny Waszczuków*, Legnica 2019.
- Paszkiewicz L.B., *Wierni Testamentowi Polski Walczącej. Represje komunistyczne wobec członków ekspozytury wywiadowczej WiN (kryptonim „Liceum”), „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne”* 2017, nr 2.
- Pleskot P., *Twarze Wojskowego Sądu Rejonowego w Warszawie (1946–1955)*, Warszawa 2022.
- Roman W., *Szulc (Szlaski, Prawdzic-Szlaski) Janusz Feliks* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 49, Warszawa–Kraków 2013.

Szwagrzyk K., *Prawnicy czasu bezprawia. Sędziowie i prokuratorzy wojskowi w Polsce 1944–1956*, Kraków–Wrocław 2005.

Żaryn J., „*Taniec na linie nad przepaścią*”. *Organizacja Polska na wychodźstwie i jej łączność z krajem w latach 1945–1955*, Warszawa 2011.

Notacje

Notacja nagrana ze Stanisławem Oleksiakiem przez Agnieszkę Chrzanowską i Konrada Starczewskiego, Wydział Notacji i Opracowań Multimedialnych BEN IPN, 2008 r.

STRESZCZENIE

Proces pokazowy członków sieci wywiadowczej 2. Korpusu Polskiego we Włoszech krypt. „Liceum” z kpt. Barbarą Sadowską na czele, jaki toczył się przed Wojskowym Sądem Rejonowym w Warszawie w dniach 9–15 lipca 1947 r., był jednym z najgłośniejszych w powojennej Polsce. Należy go uznać za wyjątkowy pod względem dziejów i znaczenia sieci w poakowskiej konspiracji, przeprowadzonego śledztwa, ujawnienia dokonanego w więzieniu, przygotowań do procesu i samego jego przebiegu.

Niniejszy tekst ukazuje dzieje wywiadu wschodniego wywodzącego się ze struktur Referatu Wschód Wydziału Wywiadu Ofensywnego Oddziału II Komendy Głównej Związku Walki Zbrojnej – Armii Krajowej, jego reorganizacje od „WW-72” do momentu podporządkowania Sztabowi 2. Korpusu i funkcjonowania pod krypt. „Port”, a następnie „Liceum”. Omawia historię likwidacji sieci „Liceum” i ujawnienia w celu aresztu śledczego MBP struktur i ludzi, cynicznej gry operacyjnej bezpieki oraz walki Barbary Sadowskiej o uwolnienie swych podkomendnych i o uczciwość rozprawy sądowej.

Słowa kluczowe: wywiad wschodni, „Pralnia II”, „Port”, „Liceum”, 2. Korpus Polski, ujawnienie, proces pokazowy, wyrok WSR w Warszawie.

ABSTRACT

The show trial of members of the intelligence network of the Polish II Corps in Italy codenamed “Liceum,” headed by Capt. Barbara Sadowska, and held before the Military District Court in Warsaw on 9–15 July 1947, was one of the most infamous in post-war Poland. It should be regarded as unique in terms of the history and significance of the network in the PoAK (post-Home Army organisations) underground, the investigation conducted, the disclosures made in prison, preparations for the trial, and the course of the trial itself.

This text portrays the history of the eastern intelligence service stemming from the structures of the Eastern Section of the Offensive Intelligence Department of the Union of Armed Struggle-Home Army Branch II Headquarters, its reorganisation from “WW-72” to the moment of subordination to the II Corps Staff and functioning under the code names “Port” and then “Lyceum”. Under discussion is the story of the liquidation of the “Lyceum” network and the disclosure of its structures and people in an MBP detention cell, the cynical operational game of the security service, and Barbara Sadowska’s struggle for the release of her subordinates and the integrity of the court trial.

Key words: eastern intelligence, “Pralnia II” (Laundry), “Port,” “Liceum,” Polish II Corps, disclosure, show trial, WSR (Wojskowy Sąd Rejonowy – Military Regional Court) sentence in Warsaw.